ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Α΄ *Διακόν. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου :*
Ὁ Χριστουπόλεως Μελέτιος.
— Τὰ κατὰ τὸν Θάνατον καὶ τὴν Κηδείαν αὐτοῦ.
— Βιογραφικὸν Σημείωμα.

Β΄ † *Πριγκηποννήσων Δωροθέου :*
Ἡ πίστις πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Γ΄ *Ἐπίσημα Ἔγγραφα :*
Τὸ ἀπαντητικὸν εἰς τὰ Ἐνθρονιστήρια τῆς Α. Θ. Π. γράμμα τοῦ Μακ. Μητρ. Βαρσοβίας.

Δ΄ † *Προικοννήσου Φιλοθέου :*
Ἡ Ζωηφόρος Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου.

Ε΄ † *Ἡλιουπόλεως Γενναδίου :*
Ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ.

Στ΄ † *Φιλαδελφείας Αἰμιλιανοῦ :*
Τὰ θαύματα τῆς Κ. Δ. καὶ αἱ κατ' αὐτῶν ἐνστάσεις.

Ζ΄ *Ἰ. Καραγιάννη:*
Henri Bergson.

Η΄ *Διακόν. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου :*
Ὁ Πατριάρχης Φώτιος, πατὴρ τοῦ Σχίσματος ἢ ἀπόστολος τῆς Ἑνώσεως ;

Θ΄ *Ἀγγ. Βουδούρη :*
Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματῳδίας.

Ι΄ *Κωδικογρ. Ἰακώβου Παπαϊωάννου :*
Ἡ εὕρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

ΙΑ΄ *Ἰ. Θεολογικὴ Σχολή:*
α΄) Ἡ ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τῶν τελειοφοίτων τελετή
β΄ Ἡ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων τελετή.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

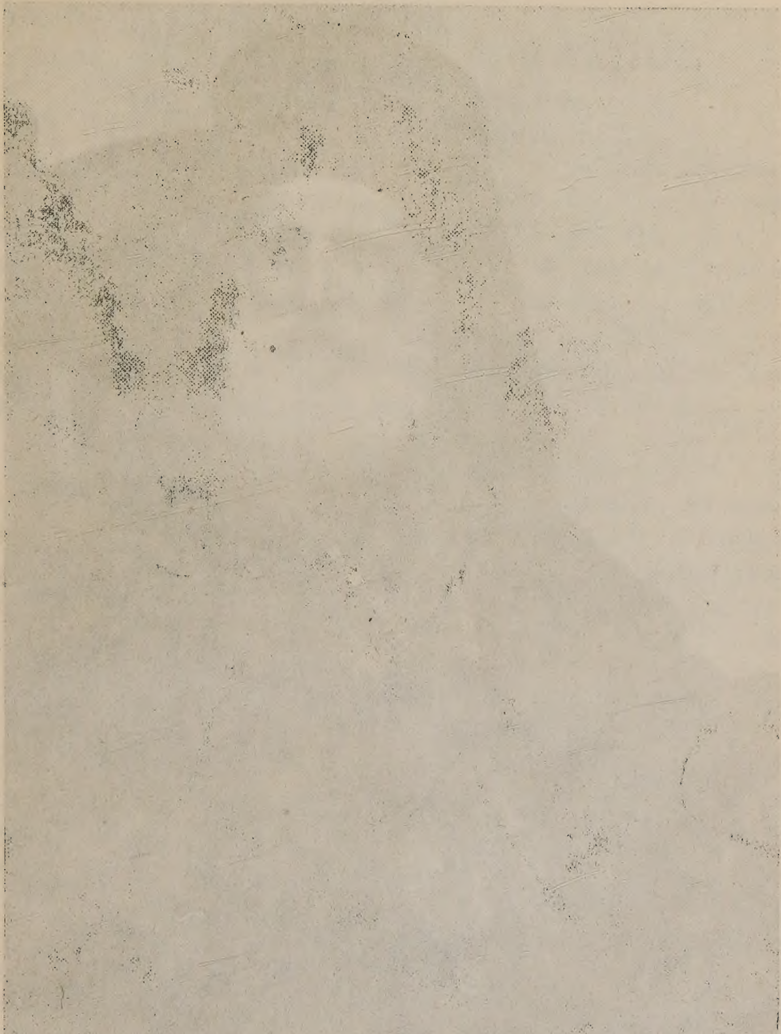
ΕΤΟΣ ΚΑ΄.— ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡ. 1946—ΤΕΥΧΟΣ 7-8-9

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

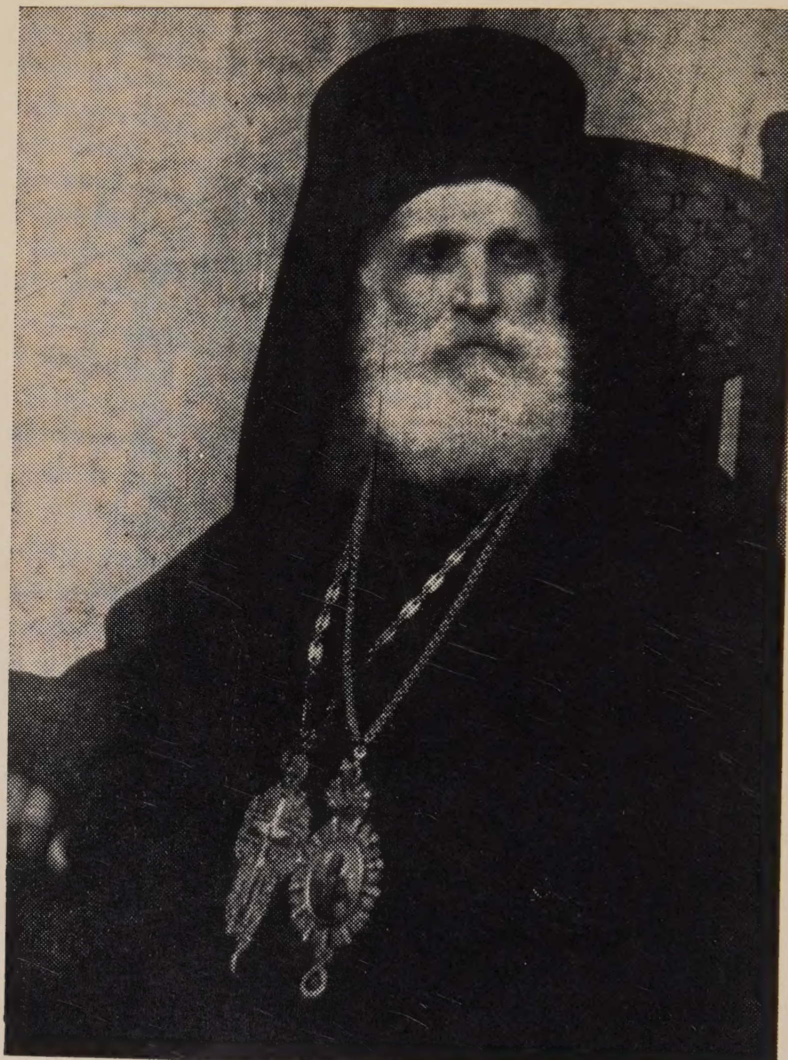
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ϗ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ο ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ»
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ο ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ»
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἐὰν ὁ εἰς ἐπισφράγισιν μιᾶς ἀληθῶς χριστιανικῆς ζωῆς ἐπερχόμενος θάνατος εἶνε διὰ τὸν χριστιανὸν ἡ φυσικὴ καὶ ηὐλογημένη μετάστασις αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐνθένδε λυπηρῶν καὶ προσκαίρων πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἀΐδιον μακαριότητα, ὄντως καὶ ἡ ἠρέμα καὶ ἐν γήρει πίονι ἐπελθοῦσα τελευτὴ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Χριστουπόλεως Μελετίου, ὑπῆρξε ἡ φυσικὴ δι' αὐτὸν ἐκδημία, τὸ τέρμα τῆς ἐνταῦθα κοπιώδους βιοτῆς, ἡ ἀπαρχή, κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἡμῶν πίστιν, τῆς πραγματικῆς ἐν Κυρίῳ ζωῆς, πρὸς δὲ καὶ ἡ κλῆσις αὐτοῦ πρὸ τοῦ Δικαιοκρίτου Θεοῦ.

Τὸν θάνατον τοῦ Χριστουπόλεως Μελετίου ἰδιαιτέρως ᾐσθάνθη ἡ Ἐκκλησία, διότι δι' αὐτοῦ τὸ Σεβάσμιον τοῦτο τῆς Ὀρθοδοξίας Κέντρον ἀπώλεσε ἓν πολύπειρον μέλος αὐτοῦ, ὁ Πατριάρχης τὸν συνετὸν συνδιοικητήν, τὸ Πλήρωμα τὸν ἱεροπρεπῆ καὶ συμπαθῆ καὶ πρόθυμον ἱεράρχην, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Τάξις τὸν σοβαρὸν γνώστην καὶ θεματοφύλακα αὐτῆς, ἡ δὲ «*Ὀρθοδοξία*» τὸν ἀκούραστον Διευθυντὴν αὐτῆς.

* * *

Ἄνθρωπος ἐξ ἰδιοσυγκρασίας πυρετώδης καὶ σφριγηλὸς ὁ Χριστουπόλεως Μελέτιος, ἄκαμπτος καὶ ἀδιάλλακτος πρὸς ὅ,τι ἐθεώρει καλόν, διετήρησε, καὶ παρὰ τὸ προηγμένον γῆράς του, ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν ἀμετάπτωτον.

Συνδυάζων πρὸς τῇ φύσει καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν καταρτισμόν, διεκρίνετο διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ, ἀναδειχθεὶς πιστὸς τῆς Ἐκκλησίας λειτουργός. Τὸ πλεῖστον τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ διακονίας ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ποιμαντορίαν σημαντικῶν Κοινοτήτων, ἔν τε τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ καὶ τῇ Ἀλλοδαπῇ, διακριθεὶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε διὰ τὴν βαθεῖαν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ καθῆκον.

Ἁπλοῦς, ἀπέριττος καὶ ταπεινὸς κατὰ πεποίθησιν, συνεκέντρου ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν τῶν ἀναστρεφομένων μετ' αὐτοῦ, διὸ καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη ἐδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς μισθὸς δίκαιος καὶ ὡς ἀμοιβὴ ἐμπρέπουσα εἰς ἄξιον τῆς Ἐκκλησίας ἐργάτην.

* * *

Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ γραμμαὶ δὲν ἐπιχειροῦσι βεβαίως ἀνάλυσιν τοῦ προσώπου τοῦ ἀποιχομένου σεβασμίου Ἱεράρχου. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ ζῶν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν μετ' εὐλαβείας ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ ὅτι ὁ Χριστουπόλεως Μελέτιος, ἐντὸς τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς τελευταίας ταύτης εἰκοσαετίας, ὑπῆρξε τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἀμέριστον καί πολύμορφον προσέφερε τὴν συνεργασίαν καὶ τὴν καθόλου συμβολὴν αὐτοῦ εἰς πᾶν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν.

Ἐν τῇ ἀνασκοπήσει δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δράσεως δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή—ἀντιθέτως, θὰ ἦτο φόρος εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης—ἐὰν ἀνεφέρομεν ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ πρὸ εἰκοσαετίας ἵδρυσις τοῦ Περιοδικοῦ τούτου, κατὰ μέγα μέρος, ὀφείλεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστουπόλεως Μελετίου, ἡ δὲ ἐφ' ἑξῆς ἀπρόσκοπτος καὶ τακτικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν στοργὴν καὶ τὴν μέριμναν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε καὶ κατέβαλλεν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐθεώρει ὡς πνευματικόν του δημιούργημα. Ὑπὸ τὴν πνοὴν δὲ καὶ τὸ βλέμμα τοῦ Χριστουπόλεως Μελετίου ἀκριβῶς ἠδυνήθη νὰ διανύσῃ τοῦτο τὸ πλεῖστον μέρος τῆς μέχρι τοῦ νῦν φιλοτίμου δράσεως αὐτοῦ.

Διὸ καὶ ἡ «***Ὀρθοδοξία***», ἐκτιμῶσα δεόντως τὴν ὅσην ὀφείλει εἰς αὐτόν, τὸν πρῶτον αὐτῆς Ἱδρυτὴν καὶ Διευθυντήν, εὐγνωμοσύνην, εὐλαβῶς ἀναμιμνήσκεται αὐτοῦ καὶ ὁλοψύχως εὔχεται, σὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ***ἡ μνήμη τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου εἴη αἰωνία καὶ ἄληστος.***

ΔΙΑΚ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΥ

Ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἐμφανίζων συμπτώματα γενικῆς κοπώσεως ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μελέτιος, κατεβλήθη τελικῶς καὶ κατεκλίθη, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, εἰς τὴν κλίνην τῆς ἀσθενείας μὲ συμπτώματα ἀνησυχητικά. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν Χάλκῃ εὑρισκομένη, μεγάλως ἐνδιεφέρθη καὶ πολλάκις διηρώτησε τὰ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ, οἱ δὲ σεβ. ἅγιοι Ἀρχιερεῖς ἀνελλιπῶς ἐπεσκέπτοντο αὐτόν.

Ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἐσημειώθη ἀπὸ τῆς 17ης Ἰουλίου, κατόπιν τῆς ὁποίας ὁ ἀείμνηστος ἐζήτησεν ὅπως μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὧν καὶ προσκομισθέντων ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, ἐκοινώνησεν οὗτος ἐν ἄκρᾳ ταπεινώσει καὶ εὐλαβείᾳ.

Καὶ τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακήν, 21ην Ἰουλίου. Μετὰ βαθείας λύπης ἐγνώσθη πανταχοῦ ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου Ἱεράρχου. Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, ὁ νεκρὸς διεκομίσθη ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τὸν πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναόν, κατόπιν Τρισαγίου ἀναγνωσθέντος ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου.

Τὴν ἐπιοῦσαν Δευτέραν, 22αν Ἰουλίου, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐνωρίτατα κατῆλθεν ἐκ Χάλκης εἰς Φανάριον, προτιθεμένη ἵνα προστῇ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ἀφιχθεῖσα δὲ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐκάλεσεν εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, πρὸς ἣν ἐν καταφανεῖ θλίψει ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου. Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὀρθία ἐδεήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, μεθ' ὃ καὶ προῆλθεν εἰς τὰς ἑξῆς ἀποφάσεις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν κηδείαν αὐτοῦ. Καὶ δὴ ὥρισεν ἵνα

α) ἡ κηδεία γένηται αὐθημερὸν καὶ τὴν 15ην ὥραν ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου,

β) τὸν θάνατον ἀναγγείλῃ ἡ Α. Θ. Παναγιότης καὶ ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος,

γ) τὸν ἐπικήδειον ἐκφωνήσῃ ὁ Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ

δ) ὁ ἐνταφιασμὸς γίνῃ ἐν τῷ Νεκροταφείῳ τῆς Ἱερᾶς Πατρ. καὶ Σταυρ. Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ.

Τὴν 15ην ὥραν ἀκριβῶς ἤρξατο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἧς προέστη ἡ Α. Θ. Παναγιότης καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Τὸ στασίδιον τοῦ ἀειμνήστου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρχιερατικῶν στασιδίων ἔμεινε, κατὰ τὴν τάξιν, κενόν. Παρέστησαν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελος, ὁ Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, μετὰ τῶν Καθηγητῶν καὶ Μαθητῶν τῆς Σχολῆς, ὁ ἐντιμ. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα κ. Μ. Μελᾶς, τὸ σῶμα τῶν Ὀφφικιάλων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, εἰς ἃς εἰργάσθη ὁ ἀείμνηστος καὶ πλῆθος λαοῦ. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἐπικηδείου καὶ τὴν ὑποβολὴν τῶν συλλυπητηρίων, ὁ νεκρὸς διεκομίσθη εἰς Βαλουκλῆ, ἔνθα ἀναγνωσθέντων τῶν ἐπιταφίων εὐχῶν ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου, ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μελέτιος παρεδόθη εἰς τὴν μητέρα γῆν.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μελέτιος (κατὰ κόσμον Λουκᾶς Λουκάκης) ἐγεννήθη ἐν Ρόδῳ τῷ 1862, ἐκ γονέων εὐσεβῶν. Διακούσας τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ Σχολῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, εἰσῆλθεν ἀκολούθως εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν τὸ 1897. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐχειροτονήθη ἐν Χαλκηδόνι διάκονος ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε΄, ἔνθα καὶ προσελήφθη ὡς διάκονος, μετὰ ἓν δὲ ἔτος, χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον καὶ προχειρισθεὶς εἰς ἀρχιμανδρίτην, ἀνέλαβε κατὰ σειρὰν τὰς Προϊσταμενίας τῶν Κοινοτήτων Χάλκης (μέχρι τοῦ 1902) καὶ Τζιβαλίου (μέχρι τοῦ 1913), εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Ρουμανίαν ἱεράτευσεν ἐν ταῖς Κοινότησι Βραΐλας καὶ Γαλαζίου μέχρι τοῦ ἔτους 1922.

Τῷ 1923, ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῆς λειτουργίας τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, διωρίσθη Σχολάρχης αὐτῆς, μετὰ ἓν δὲ ἔτος διωρίσθη Ἀρχειοφύλαξ τῶν Πατριαρχείων. Κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1925 προήχθη εἰς Ἐπίσκοπον Χριστουπόλεως, ἀνατεθέντων ἅμα αὐτῷ καθηκόντων Προϊσταμενίας τῆς Κοινότητος Κοντοσκαλίου.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1927 προήχθη εἰς Τιτουλάριον Μητροπολίτην, κατὰ Ἰούλιον δὲ τοῦ 1928 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Γ' μέλος τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου, εἶτα δὲ κατὰ περιόδους καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του διετέλεσε τακτικὸν μέλος τῆς Δωδεκαμελοῦς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Ὁ Χριστουπόλεως Μελέτιος, ὥς τε Προϊστάμενος καὶ εἶτα ὡς Ἐπίσκοπος, ἐπανειλημμένως διετέλεσε μέλος τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου καὶ τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς Μητροπολίτης δὲ μετέσχε πάντοτε εἰς πλείστας Συνοδικὰς Ἐπιτροπάς, ἐπανειλημμένως δὲ Ἐφοροταμίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τῆς ἱδρύσεως καὶ ὀργανώσεως τοῦ Περιοδικοῦ «Ὀρθοδοξία» ἀρχῆθεν αὐτῷ ἀνατεθείσης, πολλὰς κατέβαλε, διὰ μέσου εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν, προσπαθείας ὑπὲρ τῆς ἀπροσκόπτου καὶ εὐπρεποῦς ἐμφανίσεως τοῦ Περιοδικοῦ.

Διακρινόμενος διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπην, ἰδιαιτέρως ἐξετιμήθη πάντοτε καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε Πατριαρχῶν καὶ τῶν ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν αὐτοῦ.

Η ΠΙΣΤΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ

Α

ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν πιστεύουν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὸν θεωροῦν ἕνα δυστυχισμένον ζῷον, ἕρμαιον εἰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι τὸν ὑπερβάλλουν. Εἶνε ἀδύνατον νὰ τὰς παραμερίσῃ, νὰ μεταβάλῃ τὸν ροῦν τῆς ζωῆς του. Σταματοῦν ἀπογοητευμένοι ἐνώπιον τῶν ἀνθρωπίνων ἀθλιοτήτων, καὶ δὲν θέλουν ἢ δὲν μποροῦν νὰ ἴδουν πειὸ πέρα καὶ νὰ διακρίνουν τὸ μεγαλεῖόν μας καὶ τὴν ἀληθινὴν δυναμικότητά μας. Αἱ πνευματικαὶ καὶ εὐγενεῖς ἐφέσεις καὶ ἀπόψεις εἶνε εἰς αὐτοὺς ὕποπτοι. Τὰς θεωροῦν ὡς αἰσθηματολογίαν ρωμαντικήν, μὴ δυναμένην νὰ στηριχθῇ εἰς τὰ πράγματα, μήτε ν' ἁπλώσῃ βαθείας ρίζας καὶ νὰ ἀναβῇ ὁ κορμός της καὶ νὰ δώσῃ καρπούς.

Πίσω ἀπὸ τὴν φύσιν, τὸ κτῆνος ἀτενίζουν εἰς αὐτήν. Τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τὰ θεωροῦν φαινόμενα φυσικοχημικά, μὴ ἔχοντα καμμίαν σπουδαιότητα. Ὅ,τι εἶνε ἡ ζάχαρις ἢ ἐκεῖνο τὸ δηλητήριον, εἶνε ἡ ἀρετὴ ἢ ἡ κακία. Ὡσὰν ἕνας μηχανισμὸς εἴμεθα καὶ τίποτε περισσότερον. Καμωμένοι ἀπὸ τὴν τύχην, καὶ ὁ κόσμος μας εἶνε ὁ χειρότερος τῶν δυναμένων νὰ ὑπάρξουν.

Β

Αὐτὸ δὲν εἶνε τὸ σιτάρι τῆς ζωῆς, εἶνε τὸ ἄχυρο. Τὰ καλύτερα πνεύματα τῆς ἀνθρωπότητος κατώρθωσαν νὰ χύσουν κάποιο φῶς εἰς τὸν σκοτεινὸν αὐτὸν κόσμον, διὰ νὰ εὕρωμεν γαλήνην, νὰ ριζώσωμεν μὲ τὸ μεγαλεῖόν μας καὶ νὰ προοδεύσωμεν, νὰ μεταμορφωθῶμεν, νὰ πλησιάσωμεν πρὸς τὸ θεῖον, ὅπως εἶνε ὁ ἀληθινός μας προορισμός.

Πρέπει νὰ προσπεράσωμεν τὴν ταραχὴν καὶ τὴν κρίσιν, τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν ἀηδίαν, πρέπει νὰ σωθῶμεν. Ὑπάρχουν καταφύγια μαγικά, ἀρκεῖ νὰ εὕρωμεν τὸν δρόμον των. Ἡ ζωὴ ἔχει ὡραιότητα ἀνεξάντλητη

καὶ ἀληθινὸ μεγαλεῖον, καὶ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἔχει αὐτὸς τόσας ἀνησυχίας καὶ τόσην δίψαν. Καὶ ὡραιότητα θέλει καὶ ἀγάπην καὶ συγγνώμην καὶ νὰ φανῇ χρήσιμος, ἡ ζωή του νὰ εἶνε γόνιμη, τιμὴ θέλει, δόξα, νὰ πετάξῃ εἰς τὸν οὐρανόν.

Διψᾷ τὴν τελειότητα, διψᾷ τὴν αἰωνιότητα. Αὐτὴ εἶνε ἡ βαθυτέρα του οὐσία.

Ἂν μελετήσωμεν κατὰ βάθος τὸν ἄνθρωπον, θὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν μεγάλην ἀθλιότητά του, τὴν χθαμαλότητά του, ἀλλὰ συγχρόνως θὰ εὕρωμεν εἰς αὐτὸν καὶ ἀγνώστους δυνατότητας εὐγενείας, πνευματικοῦ μεγαλείου καὶ ἀδαμάστου θελήσεως.

Γ

Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ περισσότερον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐγένειαν παρὰ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν εὐτυχίαν. Καὶ ἔχει μερικὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα θυσιάζει καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του. Θέλει νὰ κάμῃ κἄτι, νὰ κτίσῃ τι, τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιζήσῃ καὶ νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν δόξαν. Πολλοὶ λαοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς σκληρὸν μόχθον νὰ ὑψώσουν αὐτὸν τὸν ναὸν ἢ νὰ κερδίσουν ἐκείνην τὴν μάχην.

Πιστεύουν εἰς κἄτι ἀνώτερον ὅσοι ἐμβαίνουν εἰς τὴν μάχην καὶ ὑπακούουν σιωπηλοὶ εἰς τὴν διαταγὴν ἡ ὁποία δίδεται. Δέχονται ν' ἀποθάνουν, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ μάχη θεωρηθῇ χαμένη. Ἀρκεῖ νὰ σωθῇ ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἑνότης τῆς πατρίδος. Εἶνε αὐτὸ μικρὸ πρᾶγμα; Εἶνε καλὴ νίκη τὸ νὰ νικηθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕνας λαός. Ἡ ἧττα συχνὰ ἀποκαλύπτει τὸν καλύτερον δρόμον διὰ τὴν ἀνάστασιν. Ὅπως ἀντίθετα, ὑπάρχουν νίκαι αἱ ὁποῖαι μποροῦν νὰ βλάψουν. Σιωπηλοὶ θὰ σκεπασθῶμεν κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, ὡσὰν τὸν σπόρον, διὰ νὰ βλαστήσωμεν εἰς τὸν καιρόν.

Δ

Δι' αὐτὸ εἶνε προτιμότερον νὰ ὁμιλῶμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸ μεγαλεῖόν του, διὰ τὴν εὐγένειάν του, διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, παρὰ διὰ τὴν ἀθλιότητά του καὶ τὴν δουλείαν του. Εἶνε ἄγριο πρᾶγμα νὰ ὁμιλῶμεν ἀπαισιόδοξα, δὲν οἰκοδομεῖ καθόλου. Δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κυλίονται εἰς τὴν μέθην καὶ τὴν κραιπάλην εἶνε πολὺ ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς νηφαλίους καὶ τοὺς τιμίους καὶ τοὺς μοχθοῦντας.

Ὑπάρχουν πολλοὶ μὲ ὑγείαν ψυχικήν, μὲ σθένος, μὲ θέλησιν καὶ μὲ πίστιν. Πολλοὶ εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται τὴν ὡραιότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς μας, χωρὶς νὰ παραγνωρίζουν βέ-

βχια καὶ τὴν φρίκην καὶ τὴν ἀθλιότητα, αἱ ὁποῖαι συμπαρομαρτοῦν, ὅπως ἡ σκιὰ εἰς τὴν εἰκόνα.

Νοιώθομεν τὴν θλῖψιν νὰ μᾶς σπαράσσῃ, ἀλλὰ προσπαθοῦμεν νὰ τὴν δαμάσωμεν καὶ νὰ εὕρωμεν πέραν αὐτῆς τὴν πίστιν καὶ τὴν γαλήνην. Νοιώθομεν ὅτι ἡ ζωὴ ἀξίζει νὰ τὴν ζήσωμεν, διὰ τὴν εὐγένειάν της καὶ τὸ μεγαλεῖόν της. Ἡ θέσις τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβωμεν αὐτὴ εἶνε. Πρέπει ν' ἀναστηλώσωμεν τὰς ἀληθινὰς ἀξίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἑδράζονται αἱ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι. Δὲν θὰ μᾶς καταλάβῃ οὔτε ἡ χαύνωσις, οὔτε ἡ ἀηδία. Θὰ προχωρήσωμεν μὲ ἀνοιγμένα τὰ πανιά.

Σταγόνα μὲ σταγόνα ἔρχεται ἡ πρόοδος, αὐξάνει ὁ πολιτισμός. Ἡ μάθησις καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἐλευθερία προχωροῦν. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ὀπισθοχωρεῖ. Δὲν ἀπέθανεν εἰς μάτην ὁ Χριστὸς καὶ οἱ μάρτυρές Του. Μᾶς ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ γίνωμεν καινὴ κτίσις. Τὸ φῶς Του μᾶς μεταμορφώνει. Τί δὲν ἤντλησαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν οἱ πατέρες μας καὶ οἱ ἀδελφοί μας; Καὶ τί δὲν ἔδωκαν εἰς Αὐτὸν καὶ εἰς τὸν κόσμον!

Ε

Ἔδωκαν, διότι ἐπίστευσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὴν ἀποστολήν του.

† Ο ΠΡΙΓΚΙΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Η ΑΠΑΝΤΗΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΑ ΕΝΘΡΟΝΙΣΤΗΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΣΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΑΡΣΟΒΙΑΣ:

Τῷ Παναγιωτάτῳ Μαξίμῳ, Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως,
Νέας Ρώμης, καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ.

Παναγιώτατε Δέσποτα, ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἐκομισάμεθα καὶ ἀνέγνωμεν τὰ Ἐνθρονιστήρια Γράμματα τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ἀγγέλλοντα τὴν ἄνοδον Αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν καθέδραν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Βουλήματι τοῦ Θεοῦ καὶ Οὐρανίου Πατρὸς ἔληξεν ἡ ὀλιγοχρόνιος, ἀλλὰ καὶ οὕτω λυπηρά, χηρεία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἧς ἡγήθησάν ποτε Μεγάλοι Ἱεράρχαι καὶ Στῦλοι τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Φώτιος ὁ Σοφὸς καὶ ἄλλοι. Καὶ πάλιν τὸ πηδάλιον τοῦ ἁγίου σκάφους τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας περιῆλθεν εἰς χεῖρας σθεναρὰς τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, αἵτινες καθοδηγήσουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὁλκάδα διὰ μέσου τῆς θυελλώδους θαλάσσης τῆς ζωῆς πρὸς τὸν ἥσυχον καὶ σωτηριώδη λιμένα, ὃν ὑπέσχετο καὶ προητοίμασεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Αἱ ἐμπνευσμέναι σκέψεις, αἵτινες, βουλήματι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πληροῦσι τὰ Ἐνθρονιστήρια Γράμματα τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, εἰσὶν ἐγγὺς ἡμῖν καὶ σύνηχοι τῇ ψυχικῇ ἡμῶν καταστάσει καὶ ταῖς ἀπόψεσιν ἡμῶν περὶ τῆς σημασίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἑνωτικῆς τῶν ἐθνῶν καὶ κήρυκος τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης.

Ἐν τῷ πανορθοδόξῳ ἔργῳ τῆς συνενώσεως τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τὴν σκέ-

πην τῆς Ἁγίας Ὀρθοδοξίας ἡ Μεγάλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία πάντοτε ἵστατο, καὶ νῦν ἵσταται, ἐπὶ τῆς φυλακῆς τῆς καθαρότητος τῆς πίστεως, τῶν κανόνων καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἁγίας Ὀρθοδοξίας, καὶ ἅμα ἐπεξέτεινε καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἀδελφικὴν αὐτῆς κηδεμονίαν ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, στηρίζουσα αὐτὰς κατὰ τὰ ἔτη τῶν ἀπὸ τοῦ Κυρίου καταπεμπομένων αὐταῖς βαρειῶν δοκιμασιῶν, καὶ ἐνισχύουσα τὴν ἑνότητα μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων ἐθνῶν.

Προσάγοντες ἐγκάρδιον καὶ εἰλικρινῆ εὐχαριστίαν διὰ τὸν χαιρετισμὸν καὶ τὰς εὐχάς, ἃς ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης ἀπηύθυνε τῇ Ἁγιωτάτῃ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, ἡμεῖς, πεπληρωμένοι ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀγαθῶν καὶ καλῶν αἰσθημάτων, εὐχετικῶς ἀναφέρομεν θερμὰς ἱκεσίας πρὸς τὸν Κύριον, ὅπως δωρῆται τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι ὑγείαν καὶ μακρότητα ἡμερῶν ἐπὶ τῆς ὑπευθύνου ὡς Πρωθιεράρχου καὶ Ὑπάτου Φωστῆρος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ θέσεως, πρὸς δόξαν τῆς Ἁγίας Ὀρθοδοξίας, εἰς ὄφελος τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ εἰς σωτηρίαν τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος.

Ἐν Βαρσοβίᾳ, κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1946ου ἔτους.

Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
Διονύσιος,
Μητροπολίτης Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας.

Η ΖΩΗΦΟΡΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΗΜΩΝ Ι. ΧΡΙΣΤΟΣ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἥτις χαρᾶς τὰ πάντα ἐπλήρωσεν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῷ κόσμῳ ἐδωρήσατο, ἐπανέκτησε καὶ αὖθις, μὲ κέρδος ἄπειρον, ὅ,τι κατὰ τὰ σεπτὰ αὐτοῦ πάθη εἶχεν ἀπολέση, ἤτοι τὴν χαράν, τὴν ὡραιότητα, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωήν.

Ἐπανέκτησε τὴν ζωήν, δι' ἧς κατεβλήθη παντελῶς ὁ θάνατος, καὶ ἡ ὁποία «οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει» (Ρωμ. η', 9)· ἀνέλαβε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν, διότι, ἐνῷ πρὸ μικροῦ ὀλιγώτερον ἢ ἄνθρωπος ἐλογίζετο, νῦν βασιλεύει ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ (πρβλ. Ματθ. κη', 18), ὡς νόμιμος κυρίαρχος τῆς οἰκουμένης· ἀπέκτησε τὴν χαράν, ἐπειδὴ διερράγησαν πλέον τὰ μεσότοιχα, τὰ ὁποῖα πρότερον ἐκράτουν τὸ πέλαγος ἐκεῖνο τῆς χαρᾶς εἰς τὸ ἀνώτερον μόνον μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ Κυρίου, ἐνῷ νῦν ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς χαρᾶς ἐκείνης κατέκλυσεν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὰς κατωτέρας δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ μέλη τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος τοῦ κόσμου· ἐπανέκτησε, τέλος, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν δόξαν, διότι ὁ πρὶν ἄδοξος, ἀνείδεος καὶ ἄμορφος, ἀνέστη ἤδη ἐκ τοῦ τάφου, ὡς ἐκ βασιλικῆς παστάδος, ὡς νυμφίος ὡραιότατος, πλήρης χάριτος καὶ δόξης, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ δεκτικὸς τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἱστάμενος, ὥς τι μεθόριον, μεταξὺ τοῦ Κτίστου καὶ τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ, συγκιρνᾷ, τρόπον τινά, καὶ μεταδίδει κεκερασμένην εἰς πάντας τοὺς μακαρίους, ἀγγέλους τε καὶ ἀνθρώπους.

Ἡ ζωηφόρος ἀνάστασις τοῦ Κυρίου προὐξένησεν εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ, τὴν Κεχαριτωμένην Μαρίαν, «χαρὰν μεγάλην σφόδρα», τόσην, ὅση μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ θλῖψις αὐτῆς καὶ ὁ πόνος, τὸν ὁποῖον ἐδοκίμασε κατὰ τὰ φρικτὰ πάθη καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ γλυκυτάτου αὐτῆς τέκνου. Ὁ πόνος δὲ αὐτῆς καὶ ἡ ὀδύνη, ἀναμετροῦνται ἐκ τῆς γνώσεως τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ τῆς ἀπείρου ἀξίας τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀγάπης αὐτῆς πρὸς τὸ γέννημα τῶν ἑαυτῆς σπλάγχνων, ἅτινα πάντα οὐ μόνον δὲν διεσκόρπιζον εἰς ἄλλον τὴν ἀγάπην αὐτῆς, ἀλλὰ τοὐναντίον ὑπερεπερίσσευον αὐτὴν εἰς μόνον τὸν μονογενῆ αὐτῆς Υἱόν. Ἑπομένως ἡ θεοτόκος Μαρία ἔπαθε κατὰ τὸ πάθος τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, ὁ πόνος δὲ αὐτῆς καὶ ἡ ὀδύνη δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ, εἰμὴ μόνον πρὸς τὴν θλῖψιν ἐκείνην καὶ τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον ἐδοκίμασεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ ἐξ αὐτῆς τεχθεὶς Θεὸς καὶ Κύριος (πρβλ. Λουκ. β', 35).

Πλὴν ἡ ἀλγηδὼν αὕτη ἡ ὑπερβολικὴ τῆς Θεοτόκου μετετράπη εἰς ὑπερβολικὴν χαρὰν καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ὅταν, μεταβᾶσα αὐτὴ πρώτη, κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἵνα θεωρήσῃ τὸν τάφον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, εἶδεν ὅτι δι' αὐτὴν ἐγένετο ὁ σεισμός, καὶ ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, ὁ συνήθως διάκονος καὶ τροφεὺς καὶ εὐαγγελιστὴς αὐτῆς, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἀπεκύλισε τὸν μέγαν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου, καὶ ὅτι δι' αὐτὴν ἠνοίχθη ὁ ζωηφόρος τάφος τοῦ Κυρίου (βλ. Γρηγορίου Θεσσαλονίκης, Λόγος εἰς τὴν Κυριακ. Μυροφ.) [1].

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ δωρεῖται τοῖς πᾶσι τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, οὐ μόνον τῶν πιστῶν καὶ τῶν δικαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων (πρβλ. Ρωμ. ε'. 15. Α'. Θεσ. δ'. 14. Πράξ. δ'. 2 καὶ ἀλλ.) [2]. Τὸ δώρημα δὲ τοῦτο τοῦ νέου Ἀδάμ, ὑπερβαίνει τὸ ἁμάρτημα τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ κατὰ τοῦτο, καθόσον, ὅσοι μὲν συμμετέσχον τοῦ ἁμαρτήματος ἐκείνου, οὗτοι καὶ ἀπέθανον· ὅσοι δὲ σιμμετέσχον τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀνίστανται μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ συμμετασχόντες τῆς πίστεως ταύτης, ὡς λέγει ὁ κριτικώτατος Φώτιος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ὡς ἄνω χωρίου τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς. Καὶ τὸ αἴτιον εἶνε ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅπως ἀνέλαβεν ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ὑποστάσει ὅλην τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτήν, ἀναστήσας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους, οἱ ὁποῖοι ἥμαρτον ἐν τῷ Ἀδὰμ φυσικῶς καὶ οὐχὶ προαιρετικῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν οὗτοι νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὸν νέον Ἀδὰμ προαιρετικῶς, διὰ τοῦτο καὶ τὰ μέλλοντα ν' ἀναστηθῶσι σώματα αὐτῶν θὰ διαφέρωσι κατὰ πολύ, μᾶλλον δὲ ἀσυγκρίτως, ἀπὸ τὰ ἀναστησόμενα σώματα τῶν πιστῶν καὶ δικαίων (πρβλ. καὶ Α'. Κορ. ιε'. 42).

---

[1]) Ὁ μέγας Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ἐν τῷ ὡς ἄνω λόγῳ ἀποδεικνύει ἰσχυρῶς ὅτι πρώτη ἡ θεοτόκος Μαρία ἐθεώρησε τὴν ἀνάστασιν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀναφέρει τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα μὴ ἀμφιβολία τις προκύψῃ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, μαρτυρουμένης ἀπὸ μόνης τῆς θείας αὐτοῦ μητρός, ἕνεκεν τῆς φυσικῆς οἰκειότητος (βλ. καὶ Ξανθόπ. ἐν τῷ Συναξ. τοῦ Πάσχα).

[2]) Κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Κυρίου «οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες», τ. ἔ. οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἄπιστοι, «ἐκπορεύσονται εἰς ἀνάστασιν κρίσεως» (πρβλ. Ἰωαν. ε'. 28). Ἐκεῖνο δὲ ὅπερ λέγει ὁ ψαλμῳδὸς «οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει» (α'. 5), νοητέον ὅτι οὗτοι δὲν ἀνίστανται, ὡς οἱ πιστεύοντες δίκαιοι, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· ἢ ὅπως, ἕτεροι ἑρμηνευταὶ προσφυέστερον ἑρμηνεύουσι, δὲν θὰ ἀναστηθῶσιν, οὐδὲ θὰ σταθῶσιν οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ κρίσει καὶ τῇ βουλῇ, ἤτοι ἐν τῷ κριτηρίῳ καὶ βουλευτηρίῳ τῶν δικαίων, ταὐτὸν εἰπεῖν, δὲν θὰ συγκαθίσωσιν ὁμοῦ μετὰ τῶν δικαίων εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, οὐδὲ θὰ συναριθμηθῶσι μετ' αὐτῶν, ἐξηγοῦντες τὴν ἐν τῷ ῥητῷ τούτῳ ἑβραϊκὴν λέξιν οὐ μόνον διὰ τοῦ ἀνίστασθαι, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ διὰ τοῦ ἵστασθαι.

Ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ Κύριος ἡμῶν ἠθέλησε καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα νὰ θριαμβεύσωσι κατὰ τοῦ θανάτου, καὶ νὰ καταστῶσι καὶ ταῦτα διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ δεδοξασμένα καὶ μακάρια (πρβλ. Α'. Θεσσαλ. δ'. 13), γενόμενος οὕτω αὐτὸς μὲν πατὴρ ἡμῶν, «πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (Ἠσ. θ'. 6), αἰώνιος καὶ ἀθάνατος, ἡμεῖς δὲ τέκνα αὐτοῦ ἀθάνατα εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὅπως ὁ ἄνθρωπος εἶνε διπλοῦς, συνιστάμενος ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις ἡμῶν εἶνε διπλῆ, πρώτη καὶ δευτέρα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶνε ἡ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖ ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει: «αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη» (κ'. 5)· ἡ δὲ δευτέρα εἶνε ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος, ἥτις γενήσεται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου (3).

Ὅστις δὲ ἤθελεν ἐνταῦθα ἀναστηθῇ κατὰ τὴν ψυχήν, οὗτος δὲν θὰ δοκιμάσῃ τὸν δεύτερον θάνατον, ἤτοι τὴν αἰώνιον κόλασιν, ἀλλὰ θὰ ἀναστηθῇ μετὰ τοῦ σώματος, ἵνα συζήσῃ καὶ συμβασιλεύσῃ μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν αἰῶνα (πρβλ. Ἀποκ. ἔνθ. ἀνωτ.). Τοὐναντίον δέ, ὁ μὴ ἀναστηθεὶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ κατὰ τὴν ψυχήν, θέλει τιμωρηθῇ, κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, αἰωνίως ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (4).

Ἐὰν δὲ σήμερον, ἐν τῇ λαμπροφόρῳ τοῦ Κυρίου ἀναστάσει, «γέγονε καινὰ τὰ πάντα» (πρβλ. Β'. Κορ. ε'. 17)· ἐὰν σήμερον γέγονε καινὸς ὁ τάφος· καιναὶ αἱ σινδόνες· καινὴ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, καινοὶ οἱ ἀναστάντες προπάτορες καὶ δίκαιοι· καινὸς ὁ οὐρανός, καινὴ ἡ γῆ, πῶς νὰ μὴ χαρῇ ἐπὶ τούτῳ πᾶς πιστὸς τοῦ Κυρίου ἀκόλουθος; Πῶς νὰ μὴ συγχαρῇ μετὰ τοῦ ἀναστάντος ἐν τῇ κλητῇ καὶ ἁγίᾳ ταύτῃ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἡ φθορὰ μετεβλήθη εἰς ἀφθαρσίαν, ὁ θάνατος εἰς ζωήν, ὁ ἀκάνθινος στέφανος εἰς ρόδα καὶ ἄνθη, ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀτιμίας, εἰς ὄργανα δόξης καὶ ἀπαθείας; Πῶς νὰ μὴ εὐφρανθῇ ἐν τῇ εὐσήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου, ἐν ᾗ οἱ μὲν ἄγγελοι ἀγάλλονται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀπολαβόντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν σωτηρίαν, ἤτοι τὴν τελείαν ἀτρεψίαν καὶ ἀκινησίαν εἰς τὸ κακόν, τὴν ὁποίαν δὲν

3) Κατὰ τοὺς νηπτικοὺς πατέρας τρεῖς εἰσιν αἱ ἀναστάσεις, ἡ μία τοῦ σώματος, ἡ ἑτέρα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἄλλη τοῦ νοός, πλὴν αὗται εἰς δύο συγκεφαλαιοῦνται, τοῦ νοὸς ἀπὸ τῆς ψυχῆς διαιρουμένου τῇ ἐπινοίᾳ.

4) Ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (ἐν τοῖς πρὸς Ξένην) λέγει τὰ ἑξῆς: «ὥστε καὶ ἡ ὄντως ζωή, ἡ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι πρόξενος τῆς ἀθανάτου καὶ ὄντως ζωῆς, ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τοῦ θανάτου ἕξει τὴν ἀρχήν· καὶ ὁ μὴ σπεύδων κτήσασθαι αὐτὴν κατὰ ψυχὴν ἐνταῦθα, μὴ κεναῖς ἐλπίσιν ἀπατάτω ἑαυτόν, ὡς λήψεται αὐτὴν ἐκεῖ».

εἶχον πρότερον (5), οἱ δὲ ἐν τῷ Ἅδῃ προπάτορες εὐφραίνονται, οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἐγείρονται, οἱ ἐν τῇ γῇ Ἀπόστολοι χαίρουσι, καὶ σύμπας ὁ κόσμος, ὅσος τε ὁρατὸς καὶ ὅσος ἀόρατος, πανηγυρίζει; Πῶς νὰ μὴ ἀγάλληται καὶ χαίρῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀγαλλιάσεως, ἡ ὁποία εἶνε τῶν ἑορτῶν ἡ ἑορτὴ καὶ ἡ πανήγυρις τῶν πανηγύρεων, τὸ ἔαρ τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν καιρῶν, ὁ ἥλιος μεταξὺ τῶν ἀστέρων, ὁ χρυσὸς μεταξὺ τῶν μετάλλων, ἡ βασιλὶς μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ; Ὄντως αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἡ ἁγία Κυριακή, ἡ τῇ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου τετιμημένη, ἡ ὁποία νῦν μὲν εἶνε εἰκὼν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τότε δὲ ἔσται αὐτὸς ὁ ὄγδοος αἰών (6).

Χαρῶμεν λοιπὸν πάντες ἡμεῖς, οἱ φέροντες τὸ καλὸν ὄνομα, «τό ἐπικληθὲν εἰς ἡμᾶς», ἡμεῖς, ἡ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, καὶ ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐπὶ τῇ ζωηφόρῳ ἀναστάσει τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ· καὶ καθὼς ἐκοινωνήσαμεν εἰς τὰ φρικτὰ αὐτοῦ πάθη διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, οὕτω κοινωνήσωμεν καὶ εἰς τὴν χαρὰν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν Ἀνάστασιν, διαφερόντως σπουδάζοντες ἵνα «μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι» (πρβλ. Β'. Κορ. ε'. 15).

† Ο ΠΡΟΙΚΟΝΝΗΣΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΣ

---

5) Ὁ σοφὸς Νικήτας λέγει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «οἱ δὲ ἄγγελοι δυσκίνητοι ὄντες πρὸς τὸ κακόν, ἀλλ' οὐχ ἀκίνητοι, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἀνάστασιν ἐγένοντο λοιπὸν καὶ ἀκίνητοι, οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι....» (πρβλ. καὶ Γρηγορ. Θεσσαλονίκης, Λόγον εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν).

6) Βλ. Μ. Βασιλείου ὁμιλ. β' εἰς τὴν ἑξαήμερον, ἐν ᾗ ὁ θεῖος Πατὴρ λέγε τάδε: «ἐπεὶ ἀνέσπερον, καὶ ἀδιάδοχον, καὶ ἀτελεύτητον τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶδεν ὁ λόγος, ἣν καὶ ὀγδό[illegible] ὁ ψαλμῳδὸς προσηγόρευσε, διὰ τὸ ἔξω κεῖσθαι τοῦ ἑβδομαδικοῦ τούτου χ[illegible]νου· ὥστε κἂν ἡμέραν εἴπῃς, κἂν αἰῶνα, τὴν αὐτὴν ἐρεῖς ἔννοιαν». Σχεδὸν τὰ [illegible] τὰ περὶ τῆς Κυριακῆς λέγουσιν ὅτε Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καὶ ὁ Νύσσης καὶ ὁ Χρυσόστομος ἑρμηνεύοντες τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ στ' ψαλμοῦ ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος εἰς τὴν Καινὴν Κυριακήν.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ
ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΟΥ (1689-1711)

(Ἡ στάσις ἐνίων κληρικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔναντι τῶν Προτεσταντῶν, κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα).

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ποία ἡ πραγματικὴ μόρφωσις καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Νεοφύτου;

Ὅταν ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ λόγια τῶν προσημειωθέντων συγγραφέων θὰ σχηματίσῃ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Νεόφυτος ὑπῆρξε πράγματι σοφός, γλωσσομαθής, κατορθώσας νὰ ἀνακηρυχθῇ διδάκτωρ τῆς Θεολογίας ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Κανταβρυγίας καὶ νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ τότε πανισχύρου Μονάρχου τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Ἡ πραγματικότης ὅμως εἶνε διάφορος. Ὁ Νεόφυτος ἦτο μᾶλλον ἡμιμαθής, ἐπιτήδειος, ἀρκετὰ φιλόδοξος, κόλαξ καὶ καιροσκόπος. Ἡ γνῶσις τῆς ἰταλικῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας καὶ συνωμίλησε μετὰ τοῦ Λουδοβίκου εἰς Παρισίους (Lutetiam) κατὰ τὸ 1701, ἐπιστρέφων ἐξ Ἀγγλίας, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐσπούδασεν ἔν τινι σχολῇ παπικῇ ἢ τῶν Νήσων τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς Φωτιείου Βιβλιοθήκης μου ἔγραφον (σ. 72) τὰ ἑξῆς, σχετικὰ πρὸς τὰ παπικὰ ταῦτα σχολεῖα· δυστυχῶς μὴ ὑπαρχουσῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καλῶς κατηρτισμένων ὁμογενῶν σχολῶν πολλοὶ νέοι διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων ἐφοίτων εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν· τοιαῦτα ὑπῆρχον καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἡ ἀγάπη τῆς παιδείας ὤθει ἀνωτέρους κληρικούς, καὶ πατριάρχας ἐνίοτε, εἰς τὸ νὰ στέλλωσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μαθητὰς ὀρθοδόξους εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἢ εἰς τὸ ἐν Γαλατᾷ σχολεῖον τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐφοίτησε καὶ ὁ Κύριλλος ὁ Κονταρῆς ἢ ἄλλως Καρφίλας λεγόμενος (κατόπιν Βερροίας καὶ εἶτα Οἰκ. Πατριάρχης). Ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς ἐξωτερικῆς σπουδῆς καθίστατο περισσότερον αἰσθητὴ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁπότε ἱδρύθησαν καὶ ἐνταῦθα ἀνώτερα διδακτήρια. Κατ' ἐμὲ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σπουδαστῶν αὐτῶν ἀνήκει καὶ ὁ ἐκ Μήλου Νεόφυτος, διδαχθεὶς τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἔν τινι ἰησουϊτικῷ ἐκπαιδευτηρίῳ, διατελέσας δὲ ἀδίδακτος περὶ τὴν ἑλληνικήν. Τὰ διαζευκτήρια γράμματα τὰ ὁποῖα ὑπέγραψεν ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ τὰ ἔτη 1692 καὶ 1706 μαρτυροῦν ἀρκετὰ περὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ὑπ'

αὐτοῦ γνώσεως τῆς πατρίου γλώσσης. Τὰ γράμματα ταῦτα ἀπαράλλακτα μὲ τὰς ἀνορθογραφίας των ἐδημοσίευσα εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῆς Φωτιείου Βιβλιοθήκης μου (σ. 166, 167). Ἀλλὰ διατί νὰ προστρέχωμεν εἰς τὰ ὀλιγόστιχα διαζύγια ὅταν ἔχωμεν ἐνώπιόν μας τὸν ἰδιόγραφον ἀκαδημαϊκόν του λόγον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύχθη ἐν Καίμπριτζ διδάσκαλος τῆς Θεολογίας; Ἡ ἁπλῆ ἀνάγνωσις τοῦ λόγου ἐκείνου ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Νεόφυτος ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὲν ἐγνώριζε καλῶς, ἀλλ' οὔτε βάθος τι εἶχεν εἰς τὰ νοήματα καὶ τὰς σκέψεις του. Ἡ ἐπιτυχία του καὶ ὁ θόρυβος τὸν ὁποῖον προὐκάλεσε περὶ τὸ ὄνομά του ὀφείλονται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, εἰς ἄλλους λόγους.

Ἐκείνη ἡ μέλισσα, ἀρχίζει τὸν λόγον του ὁ Νεόφυτος, ἡ φιλόπονος, ἡ σοφὴ καὶ ἐργάτις, ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται εἰς ὑγιείαν προσφέρονται, ὡς ὁ σοφώτατος σολομὼν ἔλεγε, αὔτη λέγω συνάσσοντας (δλδ. συνάγουσα θέλει νὰ εἴπῃ) τὸν γλυκύτατον καρπὸν τοῦ μέλιτος, ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα ἄνθη· οὐχὶ μόνον περιέρχεται τὰ ὑψηλὰ δένδρα, **τρυγῶν** τὸν ἐκ τῶν ἀνθέων ἐκείνων καρπόν; (λείπει ἡ λέξις εἰς τὸ χειρόγραφον), ἀλλὰ καταδέχεται νὰ λαμβάνῃ καρπὸν γλυκύτατον καὶ ἀπὸ ἕνα χθαμαλὸν θυμάρι, ἀλλ' ὦ ὑψηλότατε βιτσικαντζιράριε [13]) καὶ σοφολογιώτατοι ἱεροδιδάσκαλοι τῆς ἱερᾶς θεολογίας καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἑκάστης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ὁποῦ οὐχὶ μόνον, ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀνθησμένα (sic) δένδρα τῶν ἀρετῶν ὑμῶν συνάζεται τὸ μέλι τὸ πνευματικὸν τῆς σοφίας καὶ διατρέφεται (sic) καταγλυκαίνοντας καὶ ἡδύνοντας τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τῶν σπουδαίων καὶ παντὸς τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἠξιώσατε τῆς τοιαύτης γλυκύτητος, προβιβάζοντας εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἱεροδιδασκαλίας, ἀνάμεσον εἰς μίαν ἐξαίρετον περιοπὴν (sic) τῆς ὑμετέρας Ὑψηλότητος καὶ Σοφολογιότητος, διὸ καὶ ἡμεῖς ἀναγγέον (sic) ἐστὶν εἰπεῖν τὰ καθήκοντα περὶ τῆς περιφήμου ταύτης ἀκαδημίας, οὐχ ὡς βουλόμεθα, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα. Ἴδιόν ἐστι τῆς σοφίας καὶ διδασκαλίας, ὦ μεγαλοπρεπέστατε βιντζικαντζιράριε καὶ σοφολογιώτατοι ἱεροδιδάσκαλοι τὸ θηρεύειν ἀνθρώπους, ἐπείπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι θηρεύονται καὶ συλαμβάνονται (sic) ὡς ἰχθύες, ὡς ἔλεγεν ὁ Κύριος, δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων, οὐκ ἄλλα δηλονότι εἰ μὴ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν λόγον, οὐκ ἔστι γὰρ ἀμφίβληστρον καὶ δίκτυον διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἡ διδασκαλία πεπλεγμένη ἀπὸ λόγου, ἐν οἷς σαγηνεύεται ὁ ἄνθρωπος καὶ οἰκειοῦται τῷ θεῷ· ἵν' αἰωνίως μακαρίζωνται· . . . .
ἡ σοφία .... ἁλιεύει εἰς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρω-

[13]) Καντζιλάριος τὸ ἀγγλικὸν chancellor: τσάνσελερ, ἰταλ. cancelliere: καντσελιέρε. Ἐκ τοῦ vice καὶ chancellor τὸ βιτσικαντκελάριος=ὑποδιευθυντής.

πός ἐστι φῶς διὰ τὴν σοφίαν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικός, ὅστις μετὰ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ ἱδρῶτας ὕστερον ἐπιγίγνεται καὶ ἀναφαίνεται, καὶ γεννᾶται σοφία καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν τοῦ σπουδαίου, καὶ τότε γίνεται φῶς. Ἐπειδὴ καὶ εἰς σκότος ὤντας (sic) δύνατε (sic) διαπερνᾶν τὰ βάθη —τῆς θαλάσσης, διατηρεῖ; (διατρεῖ ἴσως) τὰ πλούτη τῆς γῆς, εἰς τὸν ἀέρα ἵπταται, συμπεριτρέχει τῇ σελήνῃ, συγκινεῖται τοῖς ἄστροις, συναυγάζει τῷ ἱλίῳ (sic) διασχίζει καὶ διαπερνᾷ πάσας τὰς οὐρανίους σφαίρας, καὶ ἐρευνῶντας τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σφαιρῶν, καὶ ζητῶντας κινοῦν καὶ κινητὸν καὶ φεύγοντας τὴν ἀπειρείαν (sic) κινούντων καὶ κινουμένων, «φθάνει εἰς τὸ πρῶτον ἀκινήτως κινοῦν, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός, ἡ σοφία ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ὄντως σοφίαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὴν αὐτοσοφίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεός, ὅπερ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον (sic)».... Κατόπιν ὁ Νεόφυτος ὁμιλεῖ περὶ τῆς τριπλῆς, κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, σοφίας τῆς φυσικῆς καὶ ὑπερφυσικῆς, διαιρουμένης ταύτης εἰς κτιστὴν καὶ ἄκτιστον .... «φυσικὴ σοφία» διαδαχή, ἥν ὀνομάζουσι θύρα (sic) διὰ τῆς ὁποίας εἰσερχόμεθα εἰς τὰ θεία (sic) καὶ ἱερὰ ἀνακτώρια (sic) τῆς πνευματικῆς σοφίας, καὶ δι' αὐτῆς εἰς Θεόν, διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο λέγων, ἐρευνᾶται (sic) τὰς γραφὰς ....» Κατόπιν παραβάλλει τὴν σοφίαν πρὸς τὰς δύο ἀργυρᾶς σάλπιγγας τοῦ βιβλίου τῶν Ἀριθμῶν τῆς Π. Διαθήκης. (Ἀνορθογραφίας ἔχει καὶ τὸ παρεντιθέμενον γραφικὸν χωρίον). «Δύο σάλπιγγάς φησι, τόν τε ὑψηλότατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον καντζηλάριον [14]), δοῦκα σαμοσατένου καὶ βιντζηκαντζηλάριον τῆς περιφήμου ταύτης ἀκαδημίας κανταβιργίας, ὡς γὰρ αἱ σάλπιγγες (sic) χρῶνται πνεύματι»· ἕπονται ἔπαινοι τῶν δύο, διευθυντοῦ καὶ ὑποδιευθυντοῦ, καὶ τῶν καθηγητῶν καὶ καταλήγει εἰς εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως (Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης) «διατυρῇ (sic) τὸν γαληνότατον, τὸν Καντερβουρίας, τῶν λοιπῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων τῆς Ἀγγλίας καὶ πάλιν τῶν καθηγητῶν, διευθυντοῦ καὶ ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῆς ὁποίας ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ. Ὑπογράφει ὁ Νεόφυτος Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως.

Ὡς ἤδη ἐσημείωσα καὶ οὐσιαστικῶς δὲν ἐνέχει καμμίαν σπουδαιότητα ὁ λόγος τοῦ Νεοφύτου· ἂν ἀφαιρέσωμεν τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ὁποίας ἀφιερώνει εἰς τὴν περὶ ***«κινητῶν»*** καὶ ***«κινητικῶν»*** καὶ τοῦ ***«πρώτου κινοῦντος ἅμα καὶ ἀκινήτου»*** τοῦ Ἀριστοτέλους, τὰ λοιπὰ συνίστανται εἰς λόγια κενά.

---

14) Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ λόγου τούτου τοῦ Νεοφύτου κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν παρίστατο μόνον ὁ ὑποδιευθυντής, ἀπουσίαζε δὲ ὁ κοσμήτωρ, καντσιλάριος τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλὰ διατὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος ἀπὸ μίαν τοιαύτην Ἀκαδημίαν;

Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκευτικῆς ἐν Εὐρώπῃ μεταρρυθμίσεως—μετὰ τὰ μέσα τῆς ιστ' ἑκατονταετηρίδος—αἱ διάφοροι παραφυάδες τοῦ Προτεσταντισμοῦ, Λουθηρανικαὶ ἰδίως καὶ Καλβινιστικαί, ἤρχισαν προπαγανδιστικὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν διαφύλαξιν τοῦ κερδιθέντος ἐδάφους, τὸ ὁποῖον προσεπάθει νὰ ἀνακτήσῃ ὁ Παπισμὸς διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν διαφόρων μοναχικῶν ταγμάτων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ὀρθοδόξων διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων μέσων. Ἀντὶ ταγμάτων ἱδρύοντο ἑταιρίαι. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν «τοῦ πολυσόφου καὶ πολυφήμου» Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ὑπῆρχεν ἐν Γενεύῃ τῆς Ἑλβετίας ἱεραποστολικὴ ἑταιρία ἐργαζομένη ἐν Ἀνατολῇ ὑπὲρ τοῦ καλβινικοῦ δόγματος.

Ὑπὲρ τοῦ ἀγγλικανικοῦ δόγματος, κατ' οὐσίαν μὴ ἀπέχοντος πολὺ ἀπὸ τοῦ καλβινικοῦ, ἱδρύθη σχεδὸν ταυτοχρόνως, ἐν Λονδίνῳ ἡ «Levant Company». Μετὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ιζ' αἰῶνος ἱερεὺς τῆς εἰρημένης ἑταιρίας ἦτο ὁ ζηλωτὴς καὶ μορφωμένος Ἀγγλικανὸς ἱερεὺς John Covel, χρηματίσας συγχρόνως καὶ ἱερεὺς (chaplain) τῆς ἐνταῦθα Βρεταννικῆς πρεσβείας, διαδεχθεὶς ἐν τῇ ἰδιότητί του ταύτῃ τὸν γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων μὲν ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ναῶν τῆς Πόλεως Thomas Smith. Ὁ John Covel διέμεινεν ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 1670—1677. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἐμελέτησεν ἀρκετὰ τὴν κατάστασιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνάψας σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπισήμων καὶ ἐγγραμμάτων ὁμογενῶν μας, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος, οἱ δύο υἱοί του Ἰωάννης καὶ Νικόλαος, ὁ ὀφφικιάλος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἰωάννης Θαλασσηνός, τὸν ὁποῖον μεταφράζει εἰς John Sieman (ρεφερεντάριος καὶ κατόπιν ἁπλοῦς Λογοθέτης ἐχειροθετήθη ὁ Θαλασσηνός) καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς παρούσης μονογραφίας, ὁ Μανωλάκης (Μάνος) ὁ Καστοριανὸς καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι καὶ λόγιοι ὁμογενεῖς τοῦ ιζ' αἰῶνος. Ὁ Κῶβελ εἶχε συνάψῃ ἐν τῇ Πόλει σχέσεις καὶ μετὰ καθολικῶν, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐνταῦθα κόμητος De Nointel. Ὡς εἶνε γνωστὸν τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προὐκάλουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κυβερνώντων πολιτικῶν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων. Ὁ De Nointel ὑπεστήριζε τὰς ἀπόψεις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅταν κατώρθωνε νὰ ἀποσπάσῃ ἓν ἔγγραφον π. δ. χ. ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν μοναχῶν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Μαύρου Μώλου, παρὰ τὸ Γενῆ Μαχαλὲ τοῦ Βοσπόρου, περὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ (μετουσίωσις, transubstantiation) ἀπέστελλεν αὐτὸ εἰς Γαλλίαν μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι

θὰ προξενήσῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς μετουσιώσεως, ἰδίως εἰς τοὺς Γιανσενιστὰς Arnold, Renaudot καὶ Nicole, τόσην χαρὰν ὅσην θὰ προὐκάλει ἡ νίκη εἰς μίαν καὶ σπουδαίαν πολεμικὴν μάχην. Ἐν Γαλλίᾳ ἀντίθετοι πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας ἦσαν καὶ ἄλλοι μὲν Καλβινισταί· πρωτίστως δὲ ὁ Κλαύδιος (Claude) προτεστάντης πάστωρ τοῦ Charenton (προαστείου τῶν Παρισίων) καὶ ὁ Aymon. [15]).

Ὁ αὐτὸς ἀγὼν κατὰ τῆς μετουσιώσεως καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν συνέβαινε καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου εἶχεν ἐπιστρέψῃ ὁ Covel καὶ εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κολλεγίου τοῦ Χριστοῦ ἐν Cambridge. Ὅπως οἱ Καθολικοὶ προσεπάθουν νὰ ἀποσπάσουν ὁμολογίαν ὑπὲρ τῆς μετουσιώσεως, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἠγωνίζοντο μὲ κάθε μέσον ὑπὲρ τοῦ ἐναντίου. Ὁ Covel, καθὼς καὶ ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Κανταρβουρίας Tenison καὶ ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἀγγλικανικοῦ ρυθμοῦ ἦσαν κατὰ τῆς μετουσιώσεως. Εἰς μίαν τοιαύτην ἀτμόσφαιραν θρησκευτικῶν συζητήσεων καὶ θεολογικοῦ ἀναβρασμοῦ, ἀναμεμιγμένου μὲ κάποιαν δόσιν φανατισμοῦ, περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1701, ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος εὑρέθη ἐν Ἀγγλίᾳ. Σκοπὸς τοῦ ταξειδίου δὲν ἦτο ἁπλῶς καὶ μόνον νὰ ἀνακηρυχθῇ διδάκτωρ ἢ διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν σοφὴν ἀλλοδαπήν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ πολλοὶ ὁμογενεῖς περιήρχοντο τὴν Γερμανίαν καὶ ἄλλας χώρας πρὸς συλλογὴν χρηματικῶν ἐράνων. Ἡ γνωστὴ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Νεοφύτου δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ τούτου, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἱεράρχην τοῦτον τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἡ εἰς Ἀγγλίαν ἔλευσις τοῦ Νεοφύτου ἔδωκεν ἀφορμὴν ἀλληλογραφίας μεταξὺ τοῦ ἑλληνομαθοῦς Covel καὶ τοῦ προμνησθέντος Tenison, ὡς καὶ τοῦ Humphrey Wanley, τῆς ὁποίας περιεχόμενον εἶνε κυρίως τὸ τῆς μετουσιώσεως ζήτημα. Νὰ ἀποσπασθῇ μία τοιαύτη κατὰ τῆς μετουσιώσεως παρὰ ἱεράρχου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀποκτήσῃ φήμην μορφωμένου καὶ διαπρεποῦς ἱεράρχου, καὶ ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν συστημένος ἀπὸ μέρους μεγάλων καὶ ἐξεχόντων προσώπων, ὅπως ὁ Λόρδος Paget, ὁ Collier πρέσβυς τῆς Ὁλλανδίας παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ὁ Λόρδος Manchester καὶ ἄλλοι. Τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν εὗρον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ, ἐν συλλογῇ Harley ἀρ. 3778—3782 καὶ Additonnal, 22911, ἡ ὁποία βραδύτερον (1868) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ George Williams, «The orthodox Church of the East is eighenth Century». Εἰς τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 6 Σεπτεμβρίου 1701 πρὸς τὸν Covel ἐπιστολήν του ὁ ἀρχιεπίσκοπος Tenison ἀναγγέλλει τὴν ἄφιξιν τοῦ Νεοφύτου εἰς Cambridge καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλ-

[15]) Φωτ. Βιβλιοθήκη Α', σ. 172, 173 κ. ἀλλ.

πίδα ότι ὁ Covel θὰ χειρισθῇ καλῶς τὴν ὑπόθεσιν τῆς μετουσιώσεως. Καθὼς δὲ ὁ ἴδιος ὁ Covel ὡμολόγησεν ἐγγράφως πρὸς τὸν Wanley (ἐπιστολὴ 13 Σεπτεμβρίου 1714) ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Θηβαΐδος Ἀρσενίου μετὰ τοῦ ἀκολούθου του Γενναδίου, ὁ Φιλλιππουπόλεως Νεόφυτος ἐξεδηλώθη κατὰ τῆς μετουσιώσεως («they would both declare diretly against it, as Philippopoli did when lately here with me»)

Δυστυχῶς ἡ κατάστασις γενικῶς εἰς τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἶχε δημιουργήση τότε δύο ρεύματα, ὄχι προσχωρήσεως εἰς τὸ καθολικὸν ἢ τὸ προτεσταντικὸν δόγμα, ἀλλὰ προσεγγίσεως καὶ ἐκλιπαρήσεως προστασίας πρωτίστως πολιτικῆς, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον οἰκονομικῆς, ἢ ἀπὸ μέρους τῶν καθολικῶν ἢ ἀπὸ μέρους τῶν Διαμαρτυρομένων. Τοῦ δευτέρου ρεύματος ἐπίσημος ἐκπρόσωπος κατὰ τὸν ιστ′ αἰῶνα ὑπῆρξεν ὁ διάσημος Κύριλλος ὁ Λούκαρις. Τοῦ πρώτου ὁ Νεόφυτος ὁ Β′, ὁ Ἰωαννίκιος ὁ Β′, καὶ πρὸ πάντων —καὶ οὗτος ὑπὸ ἄλλην μορφὴν καὶ ἔννοιαν —ὁ ἀπὸ Βερροίας Κύριλλος ὁ Κονταρῆς.

Ὁ Νεόφυτος ὁ Φιλιππουπόλεως προσέκλινε πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους προσπαθῶν νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ καὶ τοὺς καθολικούς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπίσκεψις πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΔ′. Ὁ Tenison γράφων πρὸς τὸν Covel λέγει σὺν ἄλλοις καὶ τοῦτο διὰ τὸν Νεόφυτον ὅτι «ἀπέφυγε νὰ ἴδῃ ἐν Παρισίοις τὸν Νούντσιον τοῦ Πάπα καὶ ἀπέφυγε οἱανδήποτε ἐνέργειαν ποὺ ἠμποροῦσε νὰ τὸν παρουσιάσῃ ὡς λατινόφρονα (in avoiding the Pope's Nuntio and for being every thing that might carry with in an apparence of beins latinized). Ὁ Tenison γνωστοποιεῖ εἰς τὸν Covel ὅτι ὁ Νεόφυτος ἐπιθυμεῖ ἰδιαιτέρως νὰ ἴδῃ τὸν Ἄγγλον αὐτὸν ἱερέα, ὡς γνωρίζοντα τὴν γλῶσσάν του καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. [16])

(ἀκολουθεῖ)

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

[16]) Φωτ. Βιβλιοθήκη Α′, σ. 180 κ. ἀλλ. Ὁ Covel ἐδημοσίευσεν ἰδιαίτερον βιβλίον περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλ. Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοτε ὁ Paul Ricanlt. Τὸ ἔργον τοῦ Covel φέρει τὸν τίτλον: « Somme account of the present Greek Church ».

ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΚΑΙ ΑΙ ΚΑΤ' ΑΥΤΩΝ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ

ΟΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ἀποκλείοντες τὸ δυνατὸν τοῦ θαύματος ἀρνοῦνται, ὡς εἰκός, τὸν ὑπερφυᾶ χαρακτῆρα τῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ φερομένων θαυματουργιῶν. Κρίνοντες τὰς σχετικὰς περιπτώσεις κατά τινα ἰδιόρρυθμον ἐκτίμησιν, μόνον πρὸς τὴν «ἐπιστημονικὴν» των προκατάληψιν εὐαρμοστοῦσαν, διαστέλλουσιν αὐτὰς ***εἰς θαύματα ἰάσεως ἀσθενῶν καὶ εἰς θαύματα ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς ἀψύχου φύσεως***· τοῦτο δέ, διὰ νὰ προσαρμόσωσι καλύτερον τὰ πράγματα πρὸς τὴν θεωρίαν των.

Δὲν ἀμφισβητοῦσι τὰ πρῶτα· τοὐναντίον, ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ταῦτα καὶ ***πολλὰ ἦσαν καὶ καθημερινὰ καὶ ἐντυπωσιακά***, ἐξαίροντα εἰς τὰ ὄμματα τῶν πρώτων πιστῶν τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος. Ἀλλὰ τὰς ἰάσεις ἐκείνας πάσης νόσου καὶ πάσης μαλακίας, αἵτινες συνήγειρον ἐνθουσιῶντα τὸν λαὸν περὶ τὸ θεῖον Διδάσκαλον ἐπιχειροῦσι νὰ περιστείλωσιν εἰς μόνας τὰς περιπτώσεις ***νευρικῶν ἢ ψυχικῶν ἀρρωστημάτων,*** διὰ τῆς ὑποβολῆς ἢ τῆς ψυχοθεραπείας ἰασίμων. «Ὁ Ἰησοῦς, λέγουσιν, ὑπῆρξε δεινὸς ἰατρός, ἐπειδὴ ἡ ἰσχυρὰ προσωπικότης του, δεσπόζουσα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀρρώστου, ἠδύνατο νὰ ἀφυπνίσῃ εἰς ἐνέργειαν τὰς ὑπολανθανούσας ἐκείνας ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἡ σύγχρονος «Χριστιανικὴ Ἐπιστήμη» ἐπιζητεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς συστηματικώτερον· εἶχε τὴν ἐνδογνωστικὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ τίνες μεταξὺ τῶν πασχόντων ἐκ διαταραχῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἦσαν δεκτικοὶ ψυχοθεραπείας, καὶ ἀφύπνιζε παρὰ τοῖς ἀρρώστοις τούτοις τὴν πίστιν, ἥτις ἐξαπτομένη διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τοῦ λόγου του, αὐτὴ καὶ μόνη, ἀπειργάζετο τὴν θεραπείαν. Ἀναμφιβόλως εὑρισκόμεθα πρὸ ἐξαιρετικῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας· ἀλλ' οὔτε ὑπερφυσικὴ εἶνε αὕτη οὔτε ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Ἀρνοῦνται ὅμως τὴν ἱστορικότητα τῶν δευτέρων, τῶν θαυμάτων δηλ. ἐπενεργείας ἐπὶ τῆς ἀψύχου φύσεως, εἰς ἃ ὑπάγουσι τὰς ἰάσεις ὀργανικῶν παθήσεων, ἀναστάσεις νεκρῶν, δεσποτείαν ἐπὶ τῆς φύσεως. «Ἡ περὶ τούτων μαρτυρία, λέγουσι, δὲν εἶναι αὐθεντική· αἰτία τῆς πίστεως εἰς τὰ τοιαῦτα θαύματα εἶναι ***δόξαι ἀπατηλαί***, ἐκ διαφόρων συμπτώσεων ἐσχηματισμέναι, καὶ ***ὑποκειμενικαὶ ἀντιλήψεις***, ἀπότοκοι τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ῥοπῆς ξένων θρησκευμάτων, τῆς διαμορφώσεως τοῦ θρύλου, ὅστις μίαν

παραβολήν, ὡς π. χ. τῆς ξηρανθείσης συκῆς, ἐξελάμβανεν ὡς πραγματικὸν γεγονός.

Δὲν ἀποτολμῶνται πλέον αἱ παλαιαὶ εἰκοτολογίαι περὶ θεραπειῶν διὰ μαγνητισμοῦ (Στράους), περὶ μυστικῶν φαρμάκων ὑπὸ τῶν Ἐσσαίων πο ριζομένων (Ὀρθολογισταί), περὶ εὐσεβῶν ἐξεπατήσεων (Ρενάν). Ὡς ἐξηγητικὸς ὁδηγὸς εἰς τὴν μελέτην τῶν θαυμάτων παραλαμβάνεται σήμερον ἡ εὐπιστία τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ μύθου ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀρχεγόνου χριστιανικῆς κοινότητος. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπόθεσιν, παρατηροῦμεν ἐκ προοιμίων ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ ἀναχρονισμόν. Διότι, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς παλαιοτέρους, οἵτινες πρὸς στερέωσιν τῆς μυθικῆς θεωρίας των, ἱκανῶς κατεβίβαζον τὴν ἡλικίαν τῶν Εὐαγγελίων, οἱ σοβαρώτεροι τῶν νεωτέρων κριτικῶν παραδέχονται ὅτι τὰ γραπτὰ μνημεῖα τὰ τοσοῦτον «μετὰ τοῦ μύθου συνυφασμένα», εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην πρὸς τὰ ἱστορούμενα γεγονότα ἐγγύτητα, ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλληται μεταξὺ ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ θρύλου χρόνος.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ λόγου τούτου· ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς, εὐσταθεῖ ἄραγε ἡ γινομένη διάκρισις ἢ μᾶλλον διάσπασις τῆς θαυματουργικῆς δράσεως τοῦ Ἰησοῦ; Ἐπιτρέπεται ἡ κατὰ προτίμησιν ἀποδοχὴ ὡρισμένης τάξεως θαυμάτων, ὡς ἱστορικῶν, ἐπειδὴ δῆθεν εἶναι ἐπιδεκτικὰ φυσικῆς ἐξηγήσεως, καὶ ἡ ἀπόρριψις ἄλλων, ὡς μὴ αὐθεντικῶν, διὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ ἐπιστημονικῶς ἀνεξηγήτου;

* * *

Καὶ πρῶτον ὁποῖαι εἶνε αἱ τοσοῦτον διαφημιζόμεναι διαταραχαὶ περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιχειρεῖ ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ νὰ περιορίσῃ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ θεραπείας; ὑπάρχουσιν ἄραγε καθαρῶς νευρικὰ ἢ ψυχικὰ νοσήματα ἄσχετα πρὸς ἀναλόγους ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις; Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐπαϊόντων, ταῦτα δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἀπολύτως ἀπὸ τῶν κυρίως ὀργανικῶν παθήσεων· ἡ νεωτέρα Σχολὴ τείνει νὰ παραδεχθῇ ὅτι καὶ αὐταὶ **αἱ ψυχώσεις**, παρὰ τὴν φαινομένην ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ σωματικῶν καταστάσεων, προϋποθέτουσι βλάβας ὡρισμένων ἱστῶν. Ὥστε ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης δυσκόλως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι αἱ σχετικαὶ ἰάσεις ἔχουσι καθαρῶς ψυχοθεραπευτικὸν χαρακτῆρα.

Παρὰ ταῦτα δὲν ἀρνούμεθα τὴν σπουδαιότητα τῆς ψυχοθεραπείας· δεχόμεθα ὅτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ ὑποβολὴ ἀπεδείχθη ἀποτελεσματική. Ἀλλ' ὁποία εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν ψυχιάτρων ἐφαρμοζομένη θεραπευτικὴ μέθοδος; Μακρὰ καὶ ἐπίπονος παρακολούθησις καὶ μελέτη τοῦ ἀρρώστου

καὶ ψυχικὴ αὐτοῦ διαπαιδαγώγησις· ἀφύπνισις ἐν τῇ συνειδήσει καὶ καλλιέργεια ἰδέας τινός, ἥτις κυριαρχοῦσα **βαθμηδὸν** τοῦ ὅλου ἀνθρώπου δύναται νὰ ἀσκήσῃ εὐεργετικὴν ροπὴν ἐπὶ τὴν σωματικήν του κατάστασιν. Εἶνε δὲ ἐξ ἄλλου γνωστόν, πόσον οἱ ἰατροὶ ἐν γένει ἐπιμελοῦνται τῆς ἠθικῆς τονώσεως τοῦ ἀσθενοῦς, ὡς συντελεστικῆς εἰς τὴν κατὰ τῆς νόσου ἀντίστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Τοιαύτην ἄραγε μέθοδον μετήρχετο καὶ ὁ Ἰησοῦς;

Κατὰ τὰς σχετικὰς ἀφηγήσεις, τῶν ὁποίων τὴν γνησιότητα συνομολογοῦσι καὶ οἱ ἐναντιοφρονοῦντες, ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευεν ***ἀκαριαίως*** [1]), διὰ τοῦ λόγου, δι' ἁπλῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρός, ἄνευ ψυχαναλυτικῆς καὶ λεπτολόγου μελέτης καὶ παρακολουθήσεως τῶν ἀσθενῶν, τοὺς ὁποίους καὶ διὰ πρώτην φοράν ἔβλεπεν. «Ἡ προσέγγισις, ἡ ἐπαφή του—λέγουσιν οἱ ἐνιστάμενοι—προὐκάλει παρὰ τῷ ἀρρώστῳ τοιαύτην ἔντασιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τοιαύτην *ἔκρηξιν πίστεως*, ὥστε διὰ ταύτης νὰ ἀποκαθίσταται παρευθὺς ἡ διαταραχθεῖσα λειτουργία τῶν νεύρων». Θὰ ἦτο εὔλογος ἡ ἔνστασις, ἐὰν πάσης θεραπείας προηγεῖτο προσέγγισις ἢ ἐπαφὴ πρὸς τὸν ἄρρωστον, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον καὶ ἰάσεις ἐξ ἀποστάσεως, ἡ περὶ τῶν ὁποίων μαρτυρία εἶνε ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὰς ἄλλας αὐθεντική. Βέβαιον εἶνε, ὅτι ὡς προϋπόθεσις τῆς παρεχομένης εὐεργεσίας δὲν ζητεῖται πάντοτε ἡ πίστις τοῦ ἀσθενοῦς· ἀρκεῖ πολλάκις ἡ πίστις τοῦ προσκαλοῦντος, πατρός, μητρός, κυρίου, διὰ νὰ συντελεσθῇ μακρόθεν ἡ θεραπεία [2]). Ὥστε ἡ πίστις δὲν εἶνε ἡ ἐσωτερικὴ αἰτία, ὁ ἐσωτερικὸς παράγων τῆς ἰάσεως· εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς κινήσεως τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ἔδαφος τῆς εὐεργετικῆς δράσεώς του. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ Ναζαρηνοί, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, οὐδενὸς ἠξιώθησαν θαύματος [3]).

Εἶχε, λέγουσι, τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ τίνες μεταξὺ τῶν πασχόντων ἦσαν δεκτικοὶ ψυχοθεραπείας. Ἀλλ' ἐάν, αἱ μὲν σχετικαὶ περιπτώσεις ἦσαν, κατὰ τὴν ὁμολογίαν των, «πολλαί, καθημεριναί, ἐντυπωσιακαί», οὐδαμοῦ δὲ τῆς Ἁγίας Γραφῆς διαφαίνεται ἴχνος θεραπευτικῆς ἀποτυχίας, ἕπεται ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ διαγνωστικῆς ἰδιοφυΐας ὑπερβαινούσης τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανότητος. Ὥστε ἀντὶ νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν περίπτωσιν, ἐμπλεκόμεθα ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸ θαῦμα.

Ἀλλὰ μόναι αἱ ἰάσεις τῆς κατηγορίας ταύτης, ὁσῳδήποτε θαυμαστῶς τελούμεναι, ἠδύναντο νὰ ἦναι τόσον «ἐντυπωσιακαί», ὥστε νὰ συναγείρωσι τὰ πλήθη ἐνθουσιῶντα εἰς ἀκολουθίαν τοῦ Διδασκάλου, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον καὶ τὰ ἄλλα θαύματα, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἀποκηρύττουσιν οἱ ἐναντιοφρο-

[1]) Λουκ. 5,25. 8,44-47. 13,13. 18,43 κ. ἄ.

[2]) Μτθ. 8,13.

[3]) Μτθ. 13,58.

νοῦντες; Ἡ ἀνάβλεψις ἑνὸς τυφλοῦ, ὁ πολλαπλασιασμὸς πέντε ἄρτων καὶ τὰ παρόμοια, θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως καταπληκτικώτερα διὰ τὸν ὄχλον «ὥστε ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα» παρὰ ἡ θεραπεία ἑνὸς ψυχοπαθοῦς. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀρνητικῆς θεωρίας, διὰ νὰ στηρίξωσι τὴν θέσιν των, ἐπικαλοῦνται τὰς πολυαρίθμους θεραπείας «δαιμονιζομένων». Ἀλλὰ θὰ ἦτο σφαλερὰ ἑρμηνεία τοῦ ὁμ λογουμενως πολυχρήστου τούτου ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὅρου τὸ περιορίζειν τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ εἰς τοὺς μανιακοὺς τοὺς ἐπιληπτικοὺς κ.λ.τ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἰουδαίοις καὶ ἐθνικοῖς ὡς δαιμονιζόμενοι ἐχαρακτηρίζοντο καὶ ἄνθρωποι ἐκ παντοίων ἀσθενειῶν πάσχοντες· οἱ δὲ εὐαγγελισταὶ περὶ δαιμονιζομένων ὁμιλοῦντες, μετεχειρίζοντο τὸν ὅρον ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, μὴ διακρίνοντες τοὺς ψυχοπαθεῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀσθενῶν. Ἐὰν ὑπὸ τοὺς δαιμονοπλήκτους τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐνοοῦντο μόνον ψυχοπαθεῖς, θὰ ἔπρεπε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ μικρὰ Παλαιστίνη εἶχε πλήθη ἀνισορρόπων, μανιακῶν, ἡμιπαραφρόνων. Ἔπειτα δὲ καὶ ῥητῶς ἀναφέρονται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις μεταξὺ τῶν διὰ λόγου ἢ δι' ἐπαφῆς θεραπευομένων καὶ πολλοὶ λεπροί, τυφλοί, παραλυτικοί, ἔκδηλα φέροντες τὰ στίγματα καὶ τὰ συμπτώματα τῆς χρονίας ὀργανικῆς παθήσεως των.

Εἶνε δὲ τόσον συμπεπλεγμένα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν ὅλην Εὐαγγελικὴν ἱστορίαν τὰ θαύματα ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν, ὥστε εἴμεθα ἠναγκασμένοι ἢ νὰ ἀποδεχθῶμεν ἅπαντα συλλήβδην ἢ νὰ τὰ ἀπορρίψωμεν ὁμαδικῶς. Διὰ τὸν σεβόμενον τὴν γνησιότητα τῶν κειμένων, τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἀφηγητῶν — στοιχεῖα σήμερον ἀναμφισβήτητα — καὶ τοὺς νόμους τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, οὔτε εὔλογος οὔτε δυνατὴ εἶνε ἡ διάκρισις περιπτώσεων «ἱστορικῶν,» ὡς χαρακτηρίζονται αἱ θεραπεῖαι τῆς «ὑποβολῆς» καὶ τῆς «πίστεως», καὶ περιπτώσεων «μυθικῶν», ὡς ἐκλαμβάνονται τὰ λοιπὰ θαύματα· διότι καὶ αἱ πρῶται καὶ δεύτεραι εἶνε ***ὁμογενεῖς***. συναποτελοῦσιν ἑνιαῖον ***ἱστορικὸν*** σύνολον· ὑπάγονται εἰς τὰ αὐτὰ ***ἱστορικὰ*** κριτήρια, ἐξ ἐπόψεως δὲ ***ἱστορικῆς***, εἶναι ἐξ ἴσου ἐμμάρτυροι καὶ ἰσόκυροι. Ἐὰν δὲ κρίνεται ὡς «ἀντιεπιστημονικὴ» ἡ ἀνάστασις νεκροῦ, ἡ ἀνάβλεψις τυφλοῦ, ἡ κατάπαυσις τοῦ κλύδωνος, ἀλλ' ἐξ ἴσου «ἀντιεπιστημονικά» θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται καὶ τὰ λεγόμενα ψυχοθεραπευτικὰ θαύματα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα, διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους, εἶνε ἀνεξήγητα.

* * *

Πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἱστορούμεναι θαυματουργίαι εἶνε ὁμοούσιοι ἐκφάνσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, καὶ ἀπρόσιτοι εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξήγησιν. Τὴν δὲ ἱστορικότητα αὐτῶν προσεπιμαρτυροῦσι καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου. Ἐὰν ἐν τῷ τρίτῳ Εὐαγγελίῳ ὁ ἱερὸς Λουκᾶς ἱστορεῖ ὅσα ἐξ ἀκοῆς ἐγνώρισε, πα-

ρὰ τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων, εἰς τὰς Πράξεις ὅμως διηγεῖται ὅσα εἶδεν ***ἰδίοις ὄμμασιν***. Εἶχε δὲ τὴν μόρφωσιν τῆς ἐποχῆς, ἦτο ἰατρός. Ὡς συνέκδημος δὲ τοῦ Παύλου εἰς τὰς μακρὰς ἐκείνας ἀποστολικὰς περιοδείας, κατέγραψεν, ὡς ἐν σημειωματαρίῳ περιηγητικῷ, ὅσα εἶδεν, ὅσα ἤκουσεν, ὅσα ἔπραξεν ἢ ὑπέστη ἐν τῇ συνοδείᾳ τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, μεταχειριζόμενος πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον καὶ διηγεῖται ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ, ὅτι ἐπὶ παρουσίᾳ του ὁ μέγας Ἀπόστολος, διὰ τοῦ λόγου ἢ διὰ τῆς προσευχῆς, ἐτέλεσε θαύματα ἰάσεων, ἀνεκάλεσε νεκρὸν εἰς τὴν ζωήν, ἐξήγγειλε προφητείαν. Καὶ διηγεῖται ταῦτα, χωρὶς νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐλαχίστην ἔκπληξιν, ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ πολλοῦ ζῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Οὐδεὶς τολμᾷ σήμερον νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν καλὴν πίστιν του. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι ὁ ***ἰατρὸς*** Λουκᾶς ἐθεώρησεν ὡς θαύματα τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου, δυσχεραίνει μὲν σοβαρῶς τὴν ἀρνητικὴν κριτικήν, καθιστᾷ δὲ αὐτὴν ἀναπολόγητον ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν προφητείαν περὶ τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου.

Τὴν ἀλήθειαν δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ ἱστορουμένων ἐπιβεβαιοῖ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν εἰς τὰς ἀναμφισβητήτως γνησίας ἐπιστολάς του, ὁμιλῇ περὶ «σημείων καὶ τεράτων», ὅσα ἐποίει ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ. Δὲν ἦτο δὲ ὁ Παῦλος οὔτε νευροπαθὴς οὔτε ἐξημμένος ἢ φαντασιόπληκτος· ἦτο διάνοια ὀξεῖα, ἐρευνητική, θετική. Τεκμήριον δὲ τούτου, ἡ βαθεῖα ἔρευνα τῶν τῆς πίστεως, ἡ ἐμμάρτυρος ἐξακρίβωσις τῆς Ἀναστάσεως, αἱ πρὸς τοὺς Κορινθίους του συστάσεις νὰ προσέχωσιν ἀπὸ τῶν ψευδαποστόλων.

«Δεχόμεθα—ἀπαντῶσιν οἱ ἀπιστοῦντες—ὅτι καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Λουκᾶς ἐπίστευσαν ὅτι ἐτέλεσαν ἢ εἶδον θαύματα· ἀλλ' ἐφ' ὅσον ***δὲν ἦσαν πνεύματα ἐπιστημονικῶς μεμορφωμένα***, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν τὰς βεβαιώσεις των μετ' ἐπιφυλάξεως. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἦσαν καρδίαι ἐνθουσιῶσαι, διὸ καὶ «παρεξέλαβον» ὡς θαύματα ἢ καὶ ἐν ἐπιγνώσει «διερρύθμισαν» γεγονότα τινὰ σπάνια μέν, ὄχι ὅμως καὶ ὑπερφυσικά, συμφώνως πρὸς τὸ κρατοῦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πνεῦμα εὐπιστίας».

Παρεξέλαβον γεγονότα τινὰ ὡς θαύματα, ἐπειδὴ ἐστεροῦντο τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τῶν χρόνων ἡμῶν! Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ ποσοῦ τῆς μορφώσεως, ἣν εἶχον οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης, φρονοῦμεν ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται βαθεῖα γνῶσις τῶν νόμων καὶ δυνάμεων τῆς φύσεως, διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τις ὡς θαῦμα τὴν διὰ μόνου τοῦ λόγου ἢ τῆς ἐπαφῆς ἀκαριαίαν μετάβασιν ἀπὸ μιᾶς καταστάσεως εἰς ἄλλην ἀντίθετον, ἀπὸ τῆς νόσου εἰς τὴν ὑγείαν, ἀπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὴν γαλήνην, ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Ἀπαιτοῦνται μόνον ὑγιεῖς αἰσθήσεις, διαύγεια ἀντιλήψεως καὶ προσοχὴ πρὸς διακρίβωσιν τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς γίνεται τὸ θαῦμα· τὰ ἐφόδια δὲ ταῦτα ἀναμφιβόλως ἠδύναντο νὰ ἔχωσι καὶ εἶχον οἱ Ἀπόστολοι.

(Ἀκολουθεῖ)

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

HENRİ BERGSON

(συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 23)

ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΙΚΗΣ δημιουργίας τὰ ἐξελικτικὰ φαινόμενα τὰ συνιστῶντα αὐτόχρημα τὴν ζωὴν ἀδύνατον νὰ ἑρμηνευθοῦν ἐπιστημονικῶς. Εἶναι ἀδύνατον μὲ φυσικοχημικὰς μηχανικὰς ἐξηγήσεις νὰ ἑρμηνευθῇ ἱκανοποιητικὰ ἡ ζωὴ ὡς ὀργανικὴ διάρκεια, continuum.

Τὸ πραγματικὸν εἶναι ἀδιαίρετος συνέχεια. 'Απόψεις μερικαὶ τοῦ ὅλου τὰ Συστήματα, ὅσα ἀποχωρίζομεν ἐν τῇ συνεχείᾳ ταύτῃ. Μὲ τὰς μερικὰς αὐτὰς ἀπόψεις, τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην προστιθεμένας, δὲν ἐπιτυγχάνομεν οὔτε ἔναρξιν ἁπλῆν τῆς ἀνασυνθέσεως τοῦ ὅλου, ὅπως δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν πολλαπλασιάζοντες ὑπὸ μυρίας ἀπόψεις τὰς φωτογραφίας ἑνὸς ἀντικειμένου νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἀναπαραγάγωμεν τὴν ὑλικότητα αὐτοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴ ζωὴν καὶ μὲ τὰ φυσικοχημικὰ φαινόμενα εἰς τὰ ὁποῖα, σήμερον τοὐλάχιστον, ἀξιοῦν νὰ τὴν ἀναγάγουν. Ἄλλωστε ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Χημεία ἀσχολοῦνται μᾶλλον μὲ τὰ Καταγενετικὰ Βιολογικὰ Φαινόμενα παρὰ μὲ τὰ 'Αναγενετικά. 'Ασχολεῖται ἡ 'Επιστήμη μὲ τὰ καταγενετικά, μὲ τὸ Νεκρὸν κατὰ προτίμησιν, διότι εἰς τὸ νεκρὸν θριαμβεύει ἡ ἀποσυνθετικὴ μηχανικὴ ἀναλυτικότης. Τῆς διαφεύγουν αἱ καθαυτὸ δραστικαὶ πλαστικαὶ οὐσίαι. 'Ασχολεῖται μὲ τὴν Ὕλην ἢ μὲ κάτι τὸ ὁποῖον τείνει πρὸς αὐτήν, ὄχι ὅμως μὲ τὴν Ζωήν.

Ἡ μηχανικὴ καὶ ἡ τελολογικὴ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, συστήματα αἰτιοκρατικὰ (ντετερμινιστικὰ) καὶ αἱ δύο δὲν παραδέχονται τὴν 'Εκρηκτικὴν φύσιν τῆς ζωῆς, ἀπρόβλεπτον δημιουργίαν μορφῶν. 'Εξετάζουν, ἡ μηχανικὴ ἰδίᾳ θεωρία, τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὴν ἄποψιν: ὁμοιότης καὶ ἐπανάληψις. Ἡ αὐτὴ ὅμως συγκεκριμένη πραγματικότης οὐδέποτε ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ ἐπανάληψις μόνον εἰς τὸ ἀφῃρημένον εἶναι δυνατή. Ὅτι ἐπαναλαμβάνεται εἶναι αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ ἄποψις, τὴν ὁποίαν αἱ αἰσθήσεις μας καὶ πρὸ παντὸς ἡ διάνοια ἀπέσπασεν αὐθαιρέτως ἀπὸ τὴν ροϊκὴν πραγματικότητα. Μηχανισμὸς καὶ Τελολογία ἐπιπόλαιαι ἀνθρωπομορφικαὶ ἀπόψεις τῶν πραγμάτων, δὲν ἑρμηνεύουν τίποτε.

Κατὰ τὴν Μηχανικὴν Ἄποψιν τὰ αὐτὰ αἴτια παράγουν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Τὰ πράγματα ἄρα εἶναι σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα. Τότε ὅμως θὰ πρέπῃ νὰ δεχθῶμεν προϊόντα τῆς τύχης τὴν ζωήν, τὰ ὄργανα

τῆς ζωῆς, τὰς λειτουργίας των, τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν, τὴν παραγωγὴν τῶν εἰδῶν, τὴν ἐξέλιξιν.

Ἡ Τελολογία ἐξηγεῖ βέβαια τὴν σκοπιμότητα τῶν ἐπὶ μέρους ὀργάνων, τὸν ὁμοιόμορφον σχηματισμόν των εἰς τὰ ζῶα. Ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἄσκοπα καὶ ἄτοπα, τὴν δημιουργικὴν παραγωγικότητα τῆς ζωῆς, τὴν ἐξέλιξιν. Ἡ τελολογικὴ ἄποψις ὡς αὐτὴ τοῦ Leibniz δὲν εἶναι περισσότερον ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἱκανοποιητική. Ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ μέρη τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ ἡνώθησαν, ἐνηρμονίσθησαν καὶ συνεταυτίσθησαν μὲ μυρίας προσαρμογὰς συμφώνως πρὸς ἰδεατὸν τύπον, προδιαγεγραμμένον σχέδιον. Ἀκριβῶς ὅπως καὶ διὰ τῆς συνδέσεως τῶν μερῶν προβαίνει ὁ ἄνθρωπος-τεχνίτης εἰς τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς Ἰδέας ἢ τὴν μίμησιν ἑνὸς προτύπου.

Ἀνθρωπομορφικαὶ καὶ αἱ δύο ἀπόψεις. Ἡ Τελολογία, ψυχολογικῆς ὑφῆς, εἶναι ἡ μηχανικὴ ἄποψις ἀνεστραμμένη. Ζητεῖ τὸ ἀκίνητον σχεδίασμα, τὸ ὁποῖον συνέχει τὰς πολυπλόκους κινήσεις τῆς ζωῆς. Διὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ θέτει ἔμπροσθέν μας τὸ φῶς ἀντὶ νὰ τὸ θέσῃ ὄπισθέν μας ὅπως ἡ μηχανικὴ ἄποψις. Ἀμφότεραι σημαίνουν ὅτι παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ζωὴ προβαίνει ὅπως καὶ ἡ Διάνοιά μας, «ἡ ἀκίνητος αὐτὴ καὶ ἀποσπασματικὴ ἄποψις ἡ ληφθεῖσα ἐπὶ τῆς ζωῆς», «ἡ ἐπίπεδος προβολὴ μιᾶς πραγματικότητος ἡ ὁποία ἔχει ἀναγλυφὰς καὶ βάθος».

Εἰς τὴν τελολογίαν ὁμιλοῦμεν περὶ Σκοποῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δεχόμεθα τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς προτύπου, τὸ ὁποῖον ἀπομένει ἁπλῶς νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἀλλ' ὅμως κάθε σχέδιον εἶναι προσδιορισμὸς τέρματος εἰς μίαν ἐργασίαν. Καθορίζει, κλείει τὸ μέλλον τοῦ ὁποίου διαγράφει τὴν μορφήν. Τοὐναντίον ἡ ζωὴ εἶναι «δημιουργία συνεχιζομένη ἄνευ τέλους δυνάμει μιᾶς ἀρχικῆς κινήσεως. Ἡ κίνησις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἑνότητα τοῦ ἐνοργάνου κόσμου, ἑνότητα γόνιμον, ἀπείρως πλουσίαν, ἀνωτέραν ἀφ' ὅτι οἱαδήποτε διάνοια ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ, ἀφοῦ ἡ διάνοια δὲν εἶναι παρὰ μία τῶν ἀπόψεών της ἢ ἓν ἀπὸ τὰ παράγωγά της».

Οὔτε ἡ μηχανικὴ αἰτιότης οὔτε καὶ ἡ τελολογία δὲν δίδουν τῆς ζωτικῆς προβάσεως ἐπαρκῆ ἑρμηνείαν. Ἡ ἀξία καὶ τῶν δύο ἀπόψεων ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἐκφράζουν τὴν βαθυτέραν φύσιν τῆς διανοητικῆς μας ἐνεργείας. Κατεφύγαμεν εἰς αὐτάς, μηχανισμὸν καὶ τελολογίαν, ὄχι διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸ βάθος τῶν πραγμάτων ἀλλὰ διὰ νὰ εὕρωμεν τὰ μέσα νὰ δράσωμεν ἐπ' αὐτῶν.

***

Τὴν καταχώρησιν, τὴν ἐνάρμοσίν μας εἰς τὸ σύμπαν ἐπιτυγχάνομεν μὲ τὰς μηχανικὰς καὶ τελολογικὰς ἑρμηνείας του, μὲ τὸν Χρόνον μῆκος.

Μᾶς διαφεύγει ὁ Χρόνος-διάρκεια. Μᾶς διαφεύγει ἡ οὐσία τῆς ζωῆς: ἡ ροϊκότης, ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος, ἡ ἑτερογενὴς καὶ ἀνεπίστροφος.

Ἡ Διάνοιά μας σκέπτεται μηχανικὰ καὶ τελολογικὰ διότι ἔχει διαμορφωθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Δρᾶσις εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ νὰ νικήσῃ τὴν ἀντίστασιν τῆς στατικῆς ὕλης. Τὸ ἐπιτυγχάνομεν μὲ μηχανικὰς καὶ τελολογικὰς ἐπιλαβὰς εἰς τὰς ὁποίας εἶναι πρόσφορος ἡ ὕλη. Ἀσχολεῖται ἡ διάνοιά μας εἰς τὸ νὰ συνδέῃ τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνάλογον, διότι τὸ γνωστὸν καὶ τὸ ὅμοιον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπομόχλιον εἰς τὴν ὠφελιμιστικὴν δραστηριότητα τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀποστρέφεται ὅτι τῆς διαφεύγει: τὸ ροϊκόν, αὐτὴν τὴν ροήν, τὸν χρόνον. Στερεοποιεῖ, καθιστᾷ στατικὸν ὅτι ἐγγίσῃ. Τὸ ἅμε ακίνητον Εἶναι, τὸ στατικόν, θεωρεῖ ὡς τὸ μόνον πραγματικόν. [2]

Ἡ ζωὴ εἶνε Τάσις πρὸς Δρᾶσιν. «Im Anfang war die Tat» (Gœthe). Τὸ Πνεῦμα τῆς Δράσεως ταύτης δὲν εἶνε προκαθωρισμένον. Ἐντεῦθεν ἡ ἀπρόβλεπτος ποικιλία τῶν μορφῶν τὰς ὁποίας ἡ ζωὴ ἐξελισσομένη σπείρει εἰς τὸν δρόμον της.

Κάθε Ἔκφανσις τῆς ζωῆς, ἰδιαιτέρα κατεύθυνσις προβάσεως τῆς ἀρχικῆς φορᾶς, περιέχει «δυνάμει», εἰς κατάστασιν ὑποτυπώδη ἢ λανθάνουσαν, τοὺς οὐσιώδεις χαρακτῆρας πλείστων ἄλλων μελλοντικῶν ἐκφάνσεων. Ἡ ἁρμονία μεταξὺ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς, καταστάσεων συμπληρουσῶν ἀλλήλας, δὲν παράγεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας δι' ἀμοιβαίας προσαρμογῆς. Ἡ Ἁρμονία ὀφείλεται εἰς τὴν ἀφετηρίαν τῶν ἐκδηλώσεων. Ἀπορρέει ἐκ μιᾶς ἀρχεγόνου ταυτότητος. Εἶναι ἡ φορά, ἀρχὴ ὑπερμηχανικὴ καὶ ὑπερδιανοητική, ἡ ὁποία κατανέμεται, δημιουργοῦσα ἐν τῇ καθαρᾷ διαρκείᾳ.

Ἡ κατάτμησις τῆς Ζωῆς εἰς Γένη καὶ εἰς Εἴδη εἰς τὴν ἐκρηκτικήν της ὀφείλεται δύναμιν. Τείνει πρὸς ὅλας τὰς δυνατὰς νὰ ἐκδηλωθῇ διευθύνσεις. Εἰς τὴν ἐπέκτασίν της αὐτὴν πολέμιον ἀμείλικτον τὴν ἀδρανῆ εὑρίσκει ὕλην. Διὰ νὰ ὑπερνικηθῇ ἡ ἀντίστασις τῆς ὕλης ἐπεβάλλετο νὰ

[2]) — Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς Σχολῆς τῶν Ἐλεατῶν: Ζητοῦμεν τὸ Ὄν, τὸ ἀνυπότακτον εἰς τὴν μεταβολήν, ὁρίσιμον ποιότητα, μορφήν· ὄχι τὸ μὴ Ὄν, τὸ ἐξελικτικὸν Γίγνεσθαι, τὴν ἐπιφατικὴν μεταβολήν, τὰ «ἀπεικάσματα» τοῦ Πλάτωνος ἔπειτα (πβ. καὶ A. Speiser: Ein Parmenides-Kommentar, Leipzig, 1937—καὶ Ρ. Δήμου: Περὶ τοῦ μὴ ὄντος, Ἀρχεῖον Φιλοσ. καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστ., Ἀθῆναι, 1933).—Ἡ ἄποψις αὕτη ἀνεπτύχθη εἰς τὴν κλασικὴν Φιλοσοφίαν τῶν Μορφῶν, Φιλοσοφίαν τῶν Ἰδεῶν (μέχρι καὶ τοῦ Wertabsolutismus τοῦ Rickert πβ. H. Rickert: Der Gegenstand der Erkenntnis. Tübingen, 1928-1929, 6 ἔκδ.- καὶ Ἰ. Θεοδωρακοπούλου: Ἡ γνωσεολογία τοῦ Rickert ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸν νεοκαντιανισμόν, Ἀθῆναι, 1929).

ἐπωφεληθῇ ἡ ζωὴ ὡρισμένων συνθηκῶν, νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς ἀπροσφόρους, νὰ ὑπομένῃ παρελκύσεις, νὰ προσαρμοσθῇ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀντιδράσῃ, «νὰ παρασύρῃ μαγνητισθεῖσαν τὴν ὕλην ἐπὶ ἄλλης ἕδου».

II

Τιτανικαὶ ἀντιθέσεις τοῦ παρελθόντος ἐπετέλεσαν τὴν Ἑνότητα τῆς Φύσεως καὶ ἐχάραξαν τὴν περίμετρόν της. Ἡ ἀποκρυστάλλωσις, ἡ ἱεραρχικὴ διοργάνωσις τῆς Ζωῆς τῶν ἀντιθέσεων ἀποτέλεσμα. Πολυχρόνιοι ταλαντεύσεις ἐπὶ τῶν μεγάλων γραμμῶν τῆς ἐξελίξεως μᾶς ἔδωσαν τὰ συμπληρωματικὰ ἀλλήλων φυτὰ καὶ ζῷα.

Ἡ ἀκινησία, ὁ αὐτοματισμός, ἡ ὑπνώττουσα συνείδησις χαρακτηρίζει τὸ Φυτόν. Ἐξεργάζεται ὀργανικὰς οὐσίας ἀπὸ στοιχεῖα ὀρυκτά. Καθηλωμένον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δὲν ἔχει τὰς δυνατότητας νὰ ἀναπτύξῃ συνείδησιν. Τοὐναντίον ἡ Κινητικότης, ἡ Συνείδησις, ἡ Ἐλευθερία χαρακτηρίζει τὸ Ζῶον. Τὸ κατατρύχει ἡ ἀνάγκη δράσεως. Ὑποχρεωμένον νὰ προχωρῇ εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς φέρεται πρὸς ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέραν προσαρμογὴν κινήσεων. Ἐκλέγει, ἔχει συνείδησιν, εἶναι ἐλεύθερον. Ἀπαλλάσσεται βαθμηδὸν ἀπὸ τὰς ἀναγκαιότητας τῆς φυσικῆς ζωῆς. Ἡ Ζωή, «activité libre» καθ' ἑαυτήν, εἶναι κατὰ βάθος «προσπάθεια ἐγκεντρισμοῦ εἰς τὴν φύσιν τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ποσοῦ ἀπροσδιοριστίας».

Κάθε ζῶον εἶναι πηγὴ ἀπροσδιοριστίας. Ὁ ἄνθρωπος, κορυφὴ εἰς τὴν ὀργανικὴν πυραμίδα τῆς ζωῆς, εἶναι ἡ μᾶλλον ὁλοκληρωμένη μέχρι τοῦδε νίκη τῆς ζωῆς εἰς τὸν ἀγῶνα της πρὸς ἐπιβολὴν ἀπροσδιοριστίας εἰς τὴν ὕλην.

Νικῶμεν τὴν προσδιοριστικὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑλικῶν αἰτίων ὅσον καὶ ἂν τὸ Ἐπιφανειακὸν Ἐγώ μας (moi superficiel: «net, précis, mais impersonnel») δουλεύει εἰς αὐτά. Τὸ κατ' ἐξοχήν, τὸ κύριον, τὸ θεμελιῶδες Ἐγώ μας, τὸ ὁποῖον συνιστοῦν τὰ ὄνειρά μας, τὸ ὑποσυνείδητον, τὰ ἔνστικτά μας (moi fondamental: «infiniment mobile et inexprimable») ἀντιδρᾷ ἐλευθέρως. «Ἡ ἀπόφασίς μας εἶναι ἐλευθέρα ὅταν μετὰ βαθὺν στοχασμὸν ἀναβλύζει ἐξ ὁλοκλήρου τῆς προσωπικότητός μας καὶ εἶναι σύμφωνος πρὸς αὐτήν», σύμφωνος πρὸς τὴν σύνολον συνείδησίν μας, τὰ αἰσθήματα, τὰς σκέψεις, τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀντιλήψεις μας περὶ τῆς ζωῆς, τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς τιμῆς.

Ἄμεσον δεδομένον τῆς συνειδήσεως διὰ τῆς διαισθήσεως διαπιστούμενον, γεγονὸς συγκεκριμένον, ἁπτόν, πραγματικὸν εἶναι ἡ Ἐλευθερία μας· «La liberté est un fait et parmi les faits que l'on constate il n'en est pas de plus clair».

Ἡ ἐκτατική, γεωμετρική, ἡ βιολογικὴ διανόησις παραδέχεται ὅτι τὸ αἴτιον προσδιορίζει τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι τὸ πᾶν ἐπαναλαμβάνεται ὁμοιομόρφως καὶ σταθερῶς, Εἶναι φυσικὸν λοιπὸν καὶ κάθε λογικὴ τῆς ἐλευθερίας ἀπόδειξις νὰ δικαιώνῃ ἀπλῶς τὴν αἰτιοκρατίαν. Ἡ συνείδησίς μας ὅμως, ἡ κατάδυσίς μας εἰς τὴν καθαρὰν διάρκειαν βεβαιοῖ τὴν ἐλευθερίαν μας. «Χρειάζεται ὅπως, διὰ βιαίας συστολῆς τῆς προσωπικότητος ἡμῶν ἐφ' ἑαυτῆς, περισυλλέξωμεν τὸ ἐκχειλίζον παρελθὸν ἡμῶν ἵνα τὸ ὠθήσωμεν συμπαγὲς καὶ ἀδιαίρετον εἴς τι παρόν, τὸ ὁποῖον θὰ δημιουργήσῃ εἰσαγόμενον ἐν αὐτῷ, Σπανιώταται εἶναι αἱ στιγμαί, καθ' ἃς ἀνευρίσκομεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο· ταυτίζονται πρὸς τὰς στιγμὰς τῆς πραγματικῶς ἐλευθέρας ἐνεργείας μας».

Ἡ ἐλευθερία μας εἶναι ἡ ὑψίστη ἐκδήλωσις τῆς ἀρχεγόνου ὁρμῆς, τοῦ καθαροῦ βούλεσθαι, τοῦ ρεύματος τοῦ διαθέοντος τὴν ὕλην.

* * *

Ἡ Συνείδησις, προσπάθεια τῆς ζωῆς νὰ δαμάσῃ τὴν ὕλην, ἐκδηλοῦται ὡς ἔνστικτον καὶ ὡς διάνοια. Διάνοια καὶ ἔνστικτον εἶνε τάσεις, δὲν εἶναι πράγματα τετελεσμένα. Εἶναι δύο διαφορετικαὶ ἐξ ἴσου προσφυεῖς λύσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος, διάφοροι μέθοδοι δράσεως.

Ἡ Διάνοια, ἔμφυτος ἱκανότης γνώσεως, ἀσχολεῖται μὲ πράγματα τετελεσμένα, νεκρὰ κατάλοιπα τῆς ζωῆς, impedimenta εἰς τὴν πορείαν της πρὸς τὰ πρόσω. Εἶναι πρὸς τὰ ὀπίσω ἐστραμμένον τὸ βλέμμα τῆς διανοίας διὸ καὶ δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν τῆς ζωῆς.

Λειτουργία της ἡ κανονικὴ διάρθρωσις πλήθους στιγμῶν, «ἡ κατηγορικὴ συγκρότησις τῆς πραγματικότητος» (Kant). Γνωρίζει καὶ χρησιμοποιεῖ πρὸς πρακτικοὺς βιολογικοὺς σκοποὺς τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων, ὄχι τὰ πράγματα. Τείνει, δημιουργοῦσα ἀνόργανα μηχανικὰ ἐργαλεῖα, νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς ὕλης νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τῆς ὕλης. Ἐντοπίζει τὰ πάντα, ἐκλαμβάνει τὸν Χρόνον ὡς Χῶρον· διότι ἐκ τῶν στενῶς συνδεδεμένων κατηγορικῶν αὐτῶν μορφῶν ὁ Χῶρος μᾶς ἐξυπηρετεῖ εἰς τὰς πρακτικάς μας ἀνάγκας, μᾶς ἐπιβάλλεται ὡς κυρίαρχον σχῆμα.

Ζητεῖ ἡ διάνοια ὄχι τὴν πραγματικὴν ἀλλὰ πρωτίστως τὴν «χρήσιμον» ἀλήθειαν.

Προώρισται, ὅπως δεικνύει ἡ ἀσυμπλήρωτος εἰσέτι ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς, «νὰ διασφαλίζῃ τὴν τελείαν ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος κα-

ταχώρησιν τοῦ σώματός μας· νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰς σχέσεις τῶν ἀντικειμένων καὶ φαινομένων· νὰ σκέπτεται περὶ τῆς ὕλης». Περὶ τῆς ὕλης καὶ ὄχι περὶ τῆς ζωῆς, τῆς διαρκείας, τοῦ ἀενάου γίγνεσθαι. Ἀξίωμά της: «ἡ δρᾶσις εἶνε ἀνάγκη, ὁ στοχασμὸς πολυτέλεια». Ὁ Ἐγκέφαλος δὲν εἶναι ἡ ἕδρα τῆς συνειδήσεως ἀλλὰ τὸ ὄργανον τῆς προσαρμογῆς τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ζωήν. Αἱ Ἔννοιαι δὲν εἶναι ὁ «λόγος ὕλινος» τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ «εἴδωλον» τῆς πραγματικότητος, διάθλασίς της, αὐθαίρετον κατασκεύασμα τοῦ Ἐγκεφάλου, σχηματισθὲν ἀναλόγως τῶν βλέψεων τῆς δράσεως ἡμῶν ἐπὶ τῆς ὕλης.

Περιωρισμένην κατὰ τὴν βαθύτητα, ἐξωτερικήν, κενὴν δίδει ἡ διάνοια γνῶσιν, circa rem. Τὴν ἐνδιαφέρει ἡ Μορφὴ ὄχι ἡ Ὕλη, [3]) τὸ περιεχόμενον, «στοιχεῖα ἀδιαφοροποίητα ἀξιολογικά, στοιχεῖα νοηματικά, τὰ ὁποῖα ἀποκτοῦν εἰδικὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ περικλείονται ἀπὸ μίαν νοητὴν μορφήν». (Rickert). Παρουσιάζει— τὸ μέγα της πλεονέκτημα — πλαίσια προγενέστερα πάσης ἐμπειρίας ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν ἄπειρα ἀντικείμενα ἐκ περιτροπῆς νὰ εἰσχωρήσουν. Καθαρῶς μορφιμή, τυπικὴ ὅπως εἶναι τῆς διαφεύγει ὅτι τὸ ἔνστικτον θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ· ὑπερέχει ὅμως, καθ' ὅτι ζητεῖ, ἔστω καὶ χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ φθάσῃ, ὅτι τὸ ἔνστικτον οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ.

Δὲν δεσμεύεται ὑπὸ οὐδενὸς περιεχομένου ἡ διάνοια, εἶναι ἐλευθέρα. Εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν της συνετέλεσεν ἡ Γλῶσσα, προσηρμοσμένη καὶ αὐτὴ εἰς τὰς ἀναγκαιότητας τῆς ζωῆς.—Befreiungstätigkeit ἡ γλῶσσα κατὰ τὸν Steinthal-- Χωρὶς αὐτὴν ἡ διάνοια θὰ καθηλοῦτο εἰς τὰ ὑλικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα καὶ μόνον ἐνδιεφέρετο νὰ ἐξετάσῃ. Γοητευμένη ἀπὸ τὰς ἕξεις της ἡ διάνοια ἐφαρμόζει τὰς μορφάς της, μορφὰς τῆς ἀνοργάνου ὕλης, καὶ ἐπὶ τῶν Λέξεων, ὄχι πλέον εἰκόνων ἁπλῶν ἀλλὰ Συμβόλων ἀπείρων πραγμάτων. Ἡ Λογικὴ μας εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθῶμεν ἐν τῇ κατεργασίᾳ τῶν συμβόλων. Τὰ

---

[3]) — Διὰ τὸν Bergson: Ὕλη εἶναι ὅτι μᾶς δίδεται ἀπὸ τὰς ἱκανότητας ἀντιλήψεως, τὴν ἐρεθιστικότητα, εἰς ἄπλαστον κατάστασιν, **Μορφὴ** δὲ τὸ σύνολον τῶν σχέσεων ὅσας ἀποκαθιστᾷ ἡ διάνοιά μας μεταξὺ τῶν πρωτείκῶν αὐτῶν ὑλικῶν, διὰ νὰ καταρτίσῃ σαφῆ, συστηματικὴν γνῶσιν.

Βασικώτατα ἀναλύει τὸ πρόβλημα ὕλης καὶ μορφῆς τῆς γνώσεως ὁ N. Hartmann: Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis, Berlin καὶ Leipzig, 1925, 2 ἔκδ.—Εἰδικώτερον ὁ E. Cassirer: Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit, Berlin, (3 ἔκδ. 1922 ὁ α' καὶ β' τόμος, 1923 ὁ γ') δίδει τὴν ἄποψιν τῆς Σχολῆς Marburg (καὶ Heidelberg) ἐνῷ ὁ W. Köhler : Die physischen Gestalten in Ruhe und im stationären Zustand, Erlangen, 1920, (καὶ ὁ Γ. Ἰμβριώτης: Μορφολογικὴ Ψυχολογία, τ. 2, Ἀθῆναι, 1934) δίδει τὴν ἄποψιν τῆς Gestaltpsychologie, ἀντίθετον πρὸς τὴν τῶν Νεοκαντιανῶν.

σύμβολα ἀπέρρευσαν ἐκ τῶν στερεῶν, οἱ Κανόνες Συνθέσεως τῶν συμβόλων διερμηνεύουν ἁπλῶς τὰς γενικωτέρας μεταξὺ τῶν στερεῶν σχέσεις. Ἡ λέξις —ὅπως καὶ διὰ τοὺς ἀρχαίους: «σ ῆ μ α» — σύμβολον ἀλλὰ καὶ τάφος τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὅμως μὲ τὰς λέξεις, μὲ τὰς Ἰδέας διανοίγεται εἰς τὴν διάνοιαν ἕνας ὁλόκληρος κόσμος, τὸ θέαμα ὄχι τῶν ἔξω αὐτῆς ἀλλὰ τῶν ἰδικῶν της ἐγχειρημάτων. Τὸν κόσμον αὐτὸν μόνον ἡ διάνοια δύναται νὰ τὸν ἀναζητήσῃ. Μόνη αὐτὴ πράγματι αἰσθάνεται τὴν ἀνησυχίαν τῆς Θεωρίας. Καὶ ἡ θεωρία της θὰ ἤθελε νὰ περιλαμβάνῃ τὸ πᾶν, ὄχι μόνον τὴν ἄμορφον Ὕλην, πρὸς τὴν ὁποίαν φυσικῶς φέρεται, ἀλλὰ καὶ τὴν Ζωὴν καὶ τὴν Σκέψιν.

* * *

Ἡ Ἐνστικτώδης γνῶσις ἀναφέρεται εἰς τὴν ὕλην. Προβαίνει ὀργανικῶς. Θὰ ἦτο προτιμοτέρα τῆς διανοίας ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ἄπειρα ἀντικείμενα. Περιωρισμένον κ α τ' ἔ κ τ α σ ι ν τὸ ἔνστικτον ἐσωτερικὴν καὶ πλήρη ἔχει γνῶσιν, ὁλοκληρωτικὴν τοῦ ἀντικειμένου. Μᾶς φέρει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀντικειμένων, εἰς σύμπτωσιν μὲ ὅτι μοναδικὸν καὶ ἀνέκφραστον ἔχουν. Ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ ἐνστίκτου ἡ διάνοια κατώρθωσεν νὰ ὑψωθῇ. Χρειάζεται ὅμως καὶ αὐτὸ καλλιέργειαν καὶ μεθοδικότητα. Ὑπὸ τὴν μορφὴν Διαισθήσεως μᾶς δίδει ἀμυδρὰς ὄψεις ὥστε ἐξ αὐτῶν νὰ ἀποτελέσωμεν τὴν Θεωρίαν μας περὶ τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Κόσμου, ὅραμα ὁλοκληρωτικὸν τοῦ σύμπαντος ὑπὲρ πάντα τὰ μερικὰ συστήματα καὶ τὰς πειραματικὰς ἀπόψεις.

Δὲν ὑπάρχει μόνιμον σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ζωογονεῖται εἴς τινα τοὐλάχιστον τῶν μερῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς διαισθήσεως. Φευγαλέα καὶ ἀτελὴς συνιστᾷ τὴν ἀξίαν ἑκάστου συστήματος καὶ ὅτι ἐπιζῇ ἐξ αὐτοῦ.

Διὰ τῆς διαισθήσεως συλλαμβάνομεν τὸν Πραγματικὸν Χρόνον (Durée Concrète), τὴν Διάρκειαν, χρόνον ἐφεύρεσιν, «création continue», Διὰ τῆς διανοήσεως (ἄρχ καὶ διὰ τῆς Ἐπιστήμης) γνωρίζομεν ἁπλῶς τὸν Μαθηματικὸν Χρόνον (Temps abstrait), τὴν εἰς χῶρον (διάστημα) μετάφρασιν τοῦ ψυχολογικοῦ χρόνου, χρόνον μῆκος, ὁμοιογενῆ, μονοδιάστατον, μετρητόν, ἁπλῆν ἀφαίρεσιν τῆς ἐκτατικῆς μας διανοήσεως. Ἡ Διάρκεια εἶναι πολυσύνθετος, ἀπροσδιόριστος ποιοτικὴ πολλαπλότης. Συνεχῶς ἀνελίσσεται.[4]

[4]) — « like the successive rings in the growth of a tree» (B. Russell: ἐνθ. ἀνωτ., σ. 239).—Καὶ ἡ Διάρκεια ὅμως ὅπως τὴν ὁρίζει ὁ Bergson δὲν εἶνε «ἄμεσον», ἀσχημάτιστον, γυμνὸν ἀπὸ κάθε κατηγορικὴν περιβολὴν «δεδομένον τῆς συνειδήσεως». Καὶ αὐτὴ εἶναι κατηγορικὰ συγκροτημένον μήνυμα τῆς ψυχικῆς πείρας. Ἁπλῶς ἀντὶ νὰ ἐνδύσῃ τὸ μήνυμα αὐτὸ μὲ τὴν μαθηματικὴν μορφὴν τοῦ χρόνου (ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν σύνθεσιν δύο κατηγοριῶν διαφόρου ἐπιπέδου, μιᾶς «μαθηματικῆς» τοῦ Ἀριθμοῦ καὶ μιᾶς «ψυχολογικῆς» τῆς Διαρκείας) ὁ Β. τοῦ δίδει τὴν κατηγορικὴν μορφὴν τῆς ἐποπτείας, τὴν μορφὴν τῆς ὀργανικῆς ἀλληλουχίας ποὺ ἔχει ἡ φράσις ἡ μουσική, ἡ ὠργανωμένη μουσικὴ ἐντύπωσις. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορά. (πβ. Ε. Παπανούτσου: Περὶ Ἐπιστήμης, Ἀθῆναι, 1937, σ. 68).

Τὴν διάρκειαν, οὐσίαν τοῦ Εἶναι, τὴν ζῇ ἡ ψυχὴ ὡς ἀδιαίρετον, ὀργανικὰ δεμένην μουσικὴν φράσιν, πρωτότυπον μελῳδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ τόνοι δὲν εἶνε αὐθυπόστατοι καὶ παράλληλοι (ὅπως τὰ γεωμετρικὰ σημεῖα εἰς τὸν χῶρον) ἀλλὰ συμφύρονται καὶ συνυπάρχουν ὅλοι μαζὶ ὡς ἀδιαίρετον σύνολον.

Τὸν Χρόνον-Διάρκειαν δὲν τὸν συλλαμβάνομεν διὰ τῆς διανοήσεως, τὸν ζῶμεν ὅμως. Ἡ ζωὴ ὑπερβάλλει τὴν διάνοιαν. Ἡ αἴσθησις τῆς ἐξελίξεώς μας καὶ τῆς ἐξελίξεως ὅλων τῶν πραγμάτων ἐν τῇ καθαρᾷ διαρκείᾳ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ σαφὴς διανοητικὴ παράστασις.

Ὑπάρχει ὅμως ἐκεῖ μέσα μας. «Εἶναι διάχυτον Διαισθητικὸν Νεφέλωμα (frange) γύρω ἀπὸ κάθε διανοητικὴν καθαυτὸ παράστασιν. Μηχανισμὸς καὶ τελολογία συμφωνοῦν εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν φωτεινὸν Διανοητικὸν Πυρῆνα τὸν ἀκτινοβολοῦντα εἰς τὸ κέντρον. Λησμονοῦν ὅτι ὁ πυρὴν ἐκεῖνος ἐσχηματίσθη ἀναλώμασι τοῦ ὑπολοίπου νεφελώματος διὰ περιστολῆς, συμπυκνώσεως. Λησμονοῦν ὅτι θὰ ἔπρεπεν νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ὅλον, τόσον τὸ ρευστὸν (= Διαίσθησιν) ὅσον καὶ τὸ συμπεπυκνωμένον (= Διάνοιαν), διὰ νὰ συλλάβουν συνθετικὰ τὴν ἐσωτερικὴν κίνησιν τῆς ζωῆς».

Ἡ Διαλεκτικὴ εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ τεθῇ ὑπὸ δοκιμασίαν ἡ διαίσθησις, νὰ διαθλασθῇ εἰς ἐννοίας καὶ νὰ μεταδοθῇ εἰς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν μεταφυσικὴν διαίσθησιν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ συλλάβωμεν τὴν ἀρχὴν τῶν γενικῶν καὶ πολυπλόκων πραγματικοτήτων. Ἡ διάνοια, ἡ ἐπιστήμη ἐλέγχει καὶ διακριβοῖ τὰ δεδομένα τῆς διαισθήσεως. Ἡ Διαίσθησις πάλιν εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος συλλαμβάνει τὸ ζωϊκὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νεκρὰν ὕλην, ἡ ὁποία διαμορφοῦται ὑπὸ τῶν στατικῶν κατηγοριῶν τῆς λογικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὕλη ἀποτελεῖ κρυστάλλωσιν μόνον τοῦ ζῶντος ἕπεται ὅτι ἡ διαίσθησις καὶ αὐτὴν τὴν λογικὴν δύναται νὰ βοηθήσῃ, ἰδίᾳ εἰς τὰ πεδία ὅσα κεῖνται μεταξὺ τῆς Γεωμετρίας (τῶν ἐπιστημῶν τῆς νεκρᾶς ὕλης) καὶ τῆς Βιολογίας (τῆς ἐπιστήμης τῆς ζωῆς). «Ἀνθρωπότης πλήρης καὶ τελεία θὰ ἦτο ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αἱ δύο μορφαὶ τῆς συνειδητῆς ἐνεργητικότητος θὰ ἔφθανον εἰς τὴν πλήρη των ἀνάπτυξιν».

Ἡ διαίσθησις λάμψις φευγαλέα καὶ ἀμυδρά, ἀόριστος καὶ διαλείπουσα. Ἔργον τῆς Φιλοσοφίας ἡ συλλογὴ καὶ συνάρτησις τῶν ἀναλαμπῶν αὐτῶν πρὸς ἐξήγησιν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. «Εἶναι φανὸς σχεδὸν ἐσβεσμένος ἡ διαίσθησις. Δὲν φέγγει εἰ μὴ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ διὰ μερικὰς μόνον στιγμάς. Φέγγει ὅμως πάντοτε εἰς τὰς κρισίμους τῆς ζωῆς μας στιγμάς, ὅταν πρόκειται περὶ ζωτικῶν μας συμφερόντων. Ἐπὶ τῆς προσωπικότητος, τῆς ἐλευθερίας, τῆς θέσεώς μας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς φύσεως,

ἐπὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῶν πεπρωμένων μας ρίπτει τρεμοσβῦνον καὶ ἀσθενὲς φῶς, καὶ κατορθώνει νὰ διαπερᾷ πρὸς στιγμὴν τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐντὸς τοῦ ὁποίου μᾶς ἀφήνει ἡ διάνοια».

***

Ἡ διάνοια καὶ τὸ ἔνστικτον πρὸς ἀντιθέτους ἔχουν στραφῆ διευθύνσεις: πρὸς τὴν ἀδρανῆ ἐκείνη ὕλην, αὐτὸ πρὸς τὴν ζωήν. Ἔργον τῆς διανοίας ἡ Ἐπιστήμη (ἐξομοίωσις τῆς ποιότητος πρὸς τὴν ποσότητα) μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ μυστικὸν τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν, μᾶς προσκομίζει ἑρμηνείαν τῆς ζωῆς εἰς ὅρους ἀδρανείας. «Τῆς ἀληθείας ἀντέχεται» Ἡ ἀλήθειά της ὅμως εἶναι σχετικὴ «τῆς ἐνδεχομένης τάξεως, καθ' ἣν ἐτέθησαν ἐκ περιτροπῆς τὰ προβλήματα.» Ἡ Σχετικότης τῆς ἐπιστήμης εἶναι de facto μᾶλλον καὶ ὄχι de jure ὅταν περιορίζεται εἰς τὴν ἀδρανῆ ὕλην.

Εἰς τὸ «ὂν ᾗ ὄν», εἰς τὸ βάθος τῆς ζωῆς μᾶς ὁδηγεῖ ἡ Διαίσθησις (Intuition), δηλαδὴ «τὸ ἔνστικτον ἀποβαῖνον ἀνιδιοτελές, ἐλεύθερον ἀπὸ πρακτικὰ τέλη καὶ αὐτοσυνείδητον (conscient de lui-même), ἱκανὸν νὰ διαλογίζεται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου του καὶ νὰ τὸ εὐρύνῃ ἀπεριορίστως». «Μαντευτικὴ συμπάθεια» ἡ διαίσθησις ρίπτει τὴν ἀνταύγειάν της ἐπάνω εἰς τὴν ἀνεξιχνίαστον φύσιν τοῦ κόσμου, μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν προαγωγὴν τῆς ζωῆς.

Ὅλα συμβαίνουν ὡς ἐὰν πλατὺ ρεῦμα τῆς συνειδήσεως νὰ εἰσεχώρησεν ἐντὸς τῆς ὕλης, νὰ αὐλακώνῃ προοδευτικῶς βαθύτερον τὴν ὕλην. Ἡ ζωή, ἡ συνείδησις ριφθεῖσα διὰ μέσου τῆς ὕλης τὴν διαπερᾷ κατὰ ποικίλας καὶ ἀπροβλέπτους διευθύνσεις, προσηλωμένη ἄλλοτε μὲν ἐπὶ τῆς ἰδικῆς της κινήσεως (ὅτε καὶ ἀποκαλύπτεται ὡς διαίσθησις), ἄλλοτε δὲ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς ὕλης (καὶ τότε γνωρίζεται ὡς διάνοια).

Ἡ κατάτμησις ἡ στατικὴ τῆς ὕλης εἰς ἀνόργανα σώματα χωρισμένα μεταξύ των, ἀσυνεχῆ, εἶναι σχετικὴ πρὸς τὰς αἰσθήσεις, τὴν διάνοιάν μας καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς συνειδήσεως ἐπὶ τῆς ὕλης. Καὶ ἡ Ὕλη ἄλλωστε εἶναι κατ' οὐσίαν κῦμα μᾶλλον παρὰ κατάστασις. Διανοητικότης καὶ ὑλικότης συναντῶνται εἰς τὰς λεπτομερείας δι' ἀμοιβαίας προσαρμογῆς. Ἀμφότεραι πηγάζουν ἐκ μιᾶς εὐρυτέρας καὶ ὑψηλοτέρας μορφῆς Ὑπάρξεως.

Ἡ ἀναστροφὴ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κινήσεως εἶναι ἡ γενετικὴ αἰτία καὶ τῆς διανοητικότητος τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ὑλικότητος τῶν πραγμάτων. Ἡ Ὕλη εἶναι χαλάρωσις τοῦ μὴ ἐκτατικοῦ εἰς ἐκτατικόν, τοῦ ροϊκοῦ εἰς στατικόν, τοῦ δραστικοῦ εἰς ἀδρανές, τοῦ Γίγνεσθαι εἰς Εἶναι, τῆς βουλητικότητος εἰς διανοητικότητα, τῆς ἐλευθερίας εἰς ἀναγκαιότητα. Ὕλη καὶ διανοητικότης εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ βάθος.

Στατικὴ καὶ ἀδρανὴς ἡ ὕλη. Ἡ Ζωὴ τοὐναντίον εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν: πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐθελουσίου καὶ ὄχι τοῦ αὐτοματικοῦ· τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀπροσδιορίστου, ὄχι τοῦ αὐστηρὰ ἀναγκαίου καὶ γνωστικὰ προκαθωρισμένου.

Καθαρὰ βούλησις εἶναι τὸ ρεῦμα ποὺ αὐλακώνει τὴν ὕλην καὶ τῆς ἐμφυσᾷ ζωήν. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα αὐτὸ τοῦτο τὸ ζωϊκὸν ρεῦμα· εἴμεθα τὸ ἤδη φορτωθὲν μὲ ὕλην ρεῦμα τῆς ζωῆς. Ἡ ὀπτικὴ ἐντύπωσίς μας περὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου εἶναι ἡ εἰκὼν βάρους ποὺ πίπτει. Ὅλαι μας αἱ ἀναλύσεις δεικνύουν ὅτι τὴν ζωὴν χαρακτηρίζει ἡ προσπάθεια νὰ ἀνέλθῃ τὴν κλιτὺν τὴν ὁποίαν κατέρχεται ἡ ὕλη.

Διανοητικότης καὶ ὑλικότης, Ὕλη καὶ Πνεῦμα εἰς ἐσχάτην ἀνάλυσιν εἶναι ἕνα συνεχὲς γίγνεσθαι. Τίποτε δὲν εἶναι τετελεσμένον. Μόνον ὑ π ά ρ χ ε ι κάτι εἰς τὸ σύμπαν. Καὶ ἡ ὕλη καὶ ἡ ζωὴ μορφαὶ ὑπάρξεως εἶναι. Ἡ ὕλη πραγματικότης ποὺ πίπτει, ἡ ζωή, ἡ συνείδησις πραγματικότης ποὺ ἀνυψοῦται. «Ἐκεῖ ὑψηλὰ καὶ κάτω βαθειά, εἰς τὰ ἀβυσσαλέα τοῦ κόσμου χάη εὑρίσκονται ἴσως αἱ δύο κρίσιμοι καμπαὶ τῆς ποιοτικῆς ἐναλλαγῆς ζωῆς καὶ ὕλης. Τὸ μηδὲν ὅμως καὶ τὸ ἄπειρον εἶναι καὶ θὰ μείνουν ἀνεξιχνίαστα. Εἶναι τὰ ὅρια ὅπου ποιότητες καὶ ποσότητες ἐναλλάσσονται».

Ἡ ζωὴ εἶναι πραγματικότης ἀδιαλείπτως συντελουμένη διὰ μέσου ἐκείνης, ἡ ὁποία συνεχῶς ἐξινοῦται, φθείρεται. Πραγματικά, ἡ αὐτομάτως καὶ αὐτηρῶς προσδιωρισμένη ἐξέλιξις τοῦ ὑλικοῦ σύμπαντος εἶναι δρᾶσις συνεχῶς ἐξασθενοῦσα ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ἀπρόβλεπτοι μορφαί, τὰς ὁποίας σχεδιάζει ἐν αὐτῷ ἡ ζωή, μορφαὶ ἱκαναὶ νὰ προεκταθοῦν, νὰ ἐκτελοῦν κινήσεις ἀπροβλέπτους, ποικίλας, παριστοῦν δρᾶσιν διαρκῶς ἐκτεινομένην, πλατυνομένην, τείνουσαν νὰ ἐξαλλάξῃ ὁλοκληρωτικὰ τὸ σύμπαν. Ὁ Θεός, οὕτως ὁριζόμενος, δὲν ἔχει τίποτε τὸ τετελεσμένον· εἶναι ἡ Ζωὴ ἡ ἀτελεύτητος, ἡ δρᾶσις, ἡ καθαρὰ Συνείδησις, ἡ Ἐλευθερία. «Dieu ainsi défini, n'a rien de tout fait; il est vie incessante, action, liberté».

III

Ἡ τριλογία τῆς ἐκφρασθείσης συνειδήσεως συζητεῖται ὑπὸ τοῦ Bergson ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀσφαλεστέρας διατυπώσεως τῆς φύσεως τῆς διαρκείας, τῆς διαισθήσεως καὶ τῆς δημιουργοῦ ἐξελίξεως.

Ἀδυνατεῖ ἡ Ἐπιστήμη νὰ εὕρῃ τὴν μεταφυσικὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς καὶ νὰ φυλακίσῃ αὐτὴν εἰς λογικοὺς τύπους. Ἡ Τέχνη προσφορωτέρα εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ βάθους τῆς ζωῆς, τῆς διαρκείας, εἰς τὴν ἑτοιμασίαν ἐπιστροφῆς μας

εἰς τὴν ἑνότητα. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονται τὸν κόσμον διὰ νὰ δράσουν ἐπ' αὐτοῦ. Μοιραῖοι τυφλοί. Ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιον δρόμον, τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέρασεν ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ καλλιτέχνης ἔχει καθαρωτέραν, ἀμεσωτέραν, παρθενικὴν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος. Ἡ καθαρότης αὕτη προσημαίνει ρῆξιν πρὸς τὴν χρησιμοθηρικὴν συμβατικότητα, ἀνιδιοτέλειαν τῆς συνειδήσεως, ἀϋλότητα ζωῆς. «Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ βλέπωμεν διὰ νὰ βλέπωμεν καὶ ὄχι διὰ νὰ δράσωμεν. Τότε μόνον ἀποκαλύπτεται τὸ ἀπόλυτον».

Ἡ individualité, ἡ ἀτομικότης, ἡ βαθυτέρα οὐσία τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄντων μᾶς διαφεύγει ὅπως μᾶς διαφεύγει καὶ ἡ ἰδική μας ἀκόμη ἀτομικότης. Κινούμεθα μέσα εἰς γενικότητας καὶ σύμβολα. Ἀπὸ τὰ αἰσθήματά μας δὲν συλλαμβάνομεν παρὰ τὴν ἀπρόσωπον μορφήν των. Ἐπιφανειακά, ἐξωτερικὰ ζοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ὁ καλλιτέχνης μὲ ἐνθουσιασμόν, μὲ ἀφθονίαν ζωῆς ζῇ τὴν πραγματικότητα. Εἰς τὴν ὕλην, ἡ ὁποία εἶναι αὐτὴ ἡ ἀναγκαιότης, εἰσάγει μεγαλυτέραν σκοπιμότητα ζωῆς καὶ ἐλευθερίας εἰς συνεχῶς ἀνώτερον βαθμὸν ρυθμοῦ καὶ ἁρμονίας. «Μάγος αὐτὸς» κατὰ τὸν Novalis, μᾶς λικνίζει μὲ τὸ μέτρον καὶ τὸν ρυθμόν, μᾶς ὑπνωτίζει, μᾶς φέρει εἰς αὐτοεγκατάλειψιν (l'âme s'oublie) ὡς ἐν ὀνείρῳ, διὰ νὰ μᾶς καταστήσῃ «ἀ ρ τ ι τ ε λ ε ῖ ς». Συναρπάζει τὴν προσοχήν, ἀποκοιμίζει τὰς ἀντιστάσεις. προετοιμάζει τὴν μέθεξιν, τὴν καλλιτεχνικὴν ἐπικοινωνίαν.

Σκοπὸς τῆς τέχνης εἶναι νὰ ἀποκοιμίσῃ τὰς ἐνεργητικὰς δυνάμεις, (ἢ μᾶλλον τὰς ἀνθισταμένας) τῆς προσωπικότητός μας καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς κατάστασιν ἀπολύτου ὑποταγῆς οὕτως ὥστε νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὴν ἰδέαν ποὺ μᾶς ὑποβάλλουν καὶ νὰ εὑρισκώμεθα εἰς συμπάθειαν μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως.

Ὁ καλλιτέχνης ζῇ καὶ προσπαθεῖ νὰ μυήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πραγματικότητος, νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ βάθος της, νὰ σχίσῃ τὸν μαγικὸν πέπλον ποὺ χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους τόσον ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν των.

Ζητεῖ ὁ καλλιτέχνης νὰ μεταγγίσῃ τὴν ψυχήν του, τὴν συγκίνησιν, τὴν βίωσίν του. Καταφεύγει εἰς ἰδιοτύπους συσχετίσεις διὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὴν αἰωνίαν ὑφὴν τοῦ φαινομένου ποὺ ὁ ἴδιος του ζῇ τόσον ἔντονα. Ἡ ὡραιότης τῶν μορφῶν ὅσας ἀπεργάζεται, κρυστάλλωσις τῆς ἐσωτερικῆς του κινήσεως.—«L'expression émue de la personnalité humaine» ὥρισε τὴν Τέχνην ὁ E. Véron.— Τὸ ἀντικείμενον-καλλιτέχνημα εἶναι ἁπλοῦν ἐκφραστικὸν μέσον τῆς πλαστικῆς δημιουργικῆς πνοῆς τοῦ καλλιτέχνου, τῆς ἐκρηκτικῆς του ἰδιοσυγκρασίας. Ζωγραφική, γλυπτική, ποίησις καὶ μουσική, ἡ Τέχνη γενικῶς προτίθεται νὰ καταργήσῃ τὰ πρακτικῶς χρήσι-

μα σύμβολα, τὰς γενικότητας, ὅσας ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς συμβατικῶς ἀποδεχόμεθα, διὰ νὰ μᾶς φέρῃ ἀντιμετώπους, «ἐνώπιος ἐνωπίῳ», πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Μετατόπισις τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς εἶναι ἡ Τέχνη. Εἶναι, ὅπως λέγει ὁ James, «μία ἡμέρα διακοπῶν διὰ τὴν ἠθικήν», τὰς τυποποιημένας δηλαδὴ καὶ καθιερωμένας ἀξίας.

«Ἐκεῖνο ποὺ τὸ Δρᾶμα προτίθεται νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς φῶς εἶναι μία βαθειὰ τοποθετημένη πραγματικότης, τὴν ὁποίαν ἀποκρύπτουν ἀπὸ ἡμᾶς, πολλάκις πρὸς τὸ ἴδιόν μας συμφέρον, αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Ἡ ποίησις ἐκφράζει πάντοτε ἐσωτερικὰς καταστάσεις. Μερικαὶ ὅμως μεταξὺ τῶν καταστάσεων αὐτῶν πηγάζουν κυρίως ἀπὸ τὴν ἐπαφήν μας πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους: αὐταὶ εἶναι οἱ πλέον ἐντατικαὶ καὶ αἱ πλέον σφοδραὶ ἀπὸ ὅλας. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐπρόκειτο νὰ ἐνδίδῃ πάντοτε εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν φυσικῶν του αἰσθημάτων, καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον οὔτε κοινωνικοὶ οὔτε ἠθικοὶ νόμοι, αἱ ἐκρήξεις αὐταὶ τῶν σφοδρῶν αἰσθημάτων, θὰ ἦσαν ὁ συνήθης κανὼν εἰς τὴν ζωήν. Ἡ ὠφελιμότης ὅμως ἀπαιτεῖ αἱ ἐκρήξεις αὐταὶ νὰ προβλέπωνται καὶ νὰ ἀποφεύγωνται. Ὅ,τι δὲ συμβουλεύει τὸ συμφέρον αὐτό τὸ ἐπιτάσσει τὸ λογικόν. Ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην ἐπίδρασιν διεμορφώθη κατ' ἀνάγκην ἕνα ἐξωτερικὸν στρῶμα αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι καλύπτουν, ὅταν δὲν εἶναι ἀρκετὰ δυναταὶ διὰ νὰ σβήσουν, τὸ ἐσωτερικὸν πῦρ τῶν ἀτομικῶν παθῶν. Συμβαίνουν ὅμως καὶ ἡφαιστειώδεις ἐκρήξεις..... Κάτω ἀπὸ τὴν ἥσυχον καὶ ὁμαλὴν ζωὴν ποὺ διεσκεύασε δι' ἡμᾶς τὸ λογικὸν καὶ ἡ κοινωνία, ἀνακινεῖ (το δρᾶμα) κἄτι ἐντὸς ἡμῶν (ποὺ εὐτυχῶς δὲν ἐκρήγνυται), καὶ μᾶς κάμνει νὰ τὸ αἰσθανώμεθα κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του ἔντασιν. Δίδει εἰς τὴν φύσιν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν κοινωνίαν. Εἴτε ἐξασθενίζει τὴν κοινωνίαν, εἴτε ἐνισχύει τὴν φύσιν, ἔχει πάντοτε ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑπ' ὄψιν του: νὰ ἀποκαλύψῃ ἕνα κεκρυμμένον μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀπονιαλέσωμεν τὸ Τραγικὸν Στοιχεῖον εἰς τὸν χαρακτῆρα μας. Καὶ πράγματι αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσις ποὺ ἀποκομίζομεν ἀπὸ τὴν παράστασιν ἑνὸς συνταρακτικοῦ δράματος. Ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι τόσον ὅσα ἐλέχθησαν ἐν σχέσει πρὸς ἄλλους, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἴδωμεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας..... Νομίζομεν ὅτι κἄτι ἐπεκαλεῖτο ἐντὸς ἡμῶν ὡρισμένας προγονικὰς ἀναμνήσεις ποὺ ἀνήκουν εἰς πολὺ μακρυνὸν παρελθόν».

Ὁ ποιητής, ὅπως καὶ ὁ ἀκροατὴς ἑνὸς ποιητοῦ, παραδίδεται ἀπολύτως εἰς τὴν ἔξω - λογικήν, τὴν ἀ - λογικὴν ψυχὴν καὶ κυριαρχεῖται ὑπ' αὐτῆς. Ὁ καλλιτέχνης ἐργάζεται μὲ τὸ ἀ - λογικὸν μέρος τῆς ψυχῆς καὶ

ἐπ' αὐτοῦ ἐπενεργεῖ. Πηγὴ ἐμπνεύσεώς του ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ὁ μίαν πηγὴν γνώσεως γνωρίζων: τὴν διαίσθησιν. (5)

Τὴν λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ζητεῖ ἡ τέχνη. Ἡ πλήρωσίς μας ὅμως μόνον εἰς τὴ Ἀγάπην, εἰς τὴν Ἠθικὴν εἶναι δυνατή.

***

Ὅπως κάθε ὀργανισμὸς εἶναι ἡ ἔκφρασις ἰσορροπίας τῶν ἀντιμαχομένων πρὸς ἄλληλα ὕλης καὶ ζωῆς οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατὰ τὸν Bergson ἡ Πρόοδος ἡ ἠθικὴ συντελεῖται ἐκ τῆς ἐναλλασσομένης ἰσορροπίας τῆς Morale close, καὶ τῆς Morale Ouverte.

Ἡ Morale close, ἡ Στατικὴ Ἠθική, εἶναι οὐσιαστικῶς κοινωνικὴ καὶ συντηρητική. Θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ καθήκοντος, ἐπὶ μιᾶς ἀπροσώπου «κατηγορικῆς προστακτικῆς» κατευθυνούσης συνεχῶς τὴν βούλησίν μας εἰς-αὐτόματον παλλάκις-ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου, εἰς διατήρησιν τῶν καθεστώτων, τῶν ἀξιῶν ὅσαι ἐκρίθησαν χρήσιμοι εἰς τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἶναι σύστημα ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὅσα ὑπηγόρευσαν αἱ ἀνάγκαι τοῦ συνόλου καὶ καθιέρωσεν ὁ χρόνος. Εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς πιέζουν καὶ νὰ θέλωμεν νὰ ἀντιδράσωμεν. Ἀόρατος μονάρχης τὸ Πρέπει αὐτῶν μᾶς ἀναγκάζει νὰ συμμορφούμεθα συνεχῶς εἰς τὰς προσταγάς των. Συνειθίζομεν ἔπειτα εἰς τὸν ζυγόν μας, εἰς τὰ εἴδωλα τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, εἰς τὸν ἐξωτερικόν, τὸν μηχανικὸν πολιτισμόν μας. Προσαρμοζόμεθα πρὸς ὅτι ἔγινε κατάστασις ὥστε ἐνῷ πλασματικὴν καὶ ἀσύστατον ἐθεωροῦμεν κάποτε τὴν ἰσχύουσαν τάξιν τὴν ἠθικήν, χάνομεν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνωμεν ὑπὸ τὴν ἐπίφασιν ἠθικῆς τὴν κρατοῦσαν ἀνηθικότητα. Μαχητικοὶ συνήθως ὑπερασπισταί της. «Κανείς μας

---

5). — Κατὰ τὸν Πλάτωνα ὁ καλλιτέχνης ὁμοιάζει πρὸς βρύσιν ποὺ ἀφήνει νὰ ρέῃ ἐλεύθερα ὅτι νερὸ ἀνέβῃ («οἷον δὲ κρήνη τις τὸ ἐπιὸν ρεῖν ἑτοίμως ἐᾷ»). Εἶναι συχνὰ ἀναγκασμένος νὰ ἀντιφάσκῃ πρὸς τὸν ἑαυτόν του («ἐναντία λέγειν αὐτῷ πολλάκις») χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῖα ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν λεγομένων του εἶναι ἀληθινά (Νόμοι 719 c).

Ὑπάρχει ἀντιστοιχία μεταξὺ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ Bergson (πβ. Le Rire σ. 157-160) καὶ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ὡραίου κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πλωτῖνον. Γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν Πλάτωνα ὡς Ἀντίληψις ἡ καλλιτεχνικὴ Βίωσις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κατωτάτην διαίρεσιν εἰς τὴν τετμημένην γραμμὴν τῆς γνώσεως· ὡς Ἀνθρωπίνη φύσις ἀποτελεῖ τὴν κατωτάτην ἐκδήλωσιν τοῦ ἔρωτος, τοῦ πρωταρχικοῦ καὶ ἀναρχικοῦ ἔρωτος· πβ. Ρ. Δήμου: Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ὡραίου κατὰ Πλάτωνα, Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν, Ἀθῆναι 1938, 2, 196 κ.έ.—E. Krakowski: L' Esthé tique de Plotin et son influence, Paris, 1929, (χρήσιμον μόνον διὰ τὴν βιβλιογραφίαν του).

δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἀγνοήσῃ ἀπολύτως τὴν κοινωνίαν. Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ἐξ αὐτῆς κυρίως ἀρυόμεθα τὴν δύναμίν μας. Μαστιγώνει τὴν ἐνεργητικότητά μας, δίδει συνέχειαν εἰς τὰς προσπαθείας μας, διασφαλίζει τὴν ἐπιτυχίαν μας. Καὶ ἂν ἠθέλαμεν πάλιν δὲν θὰ κατωρθώναμεν νὰ διαρρήξωμεν κάθε δεσμὸν πρὸς τὴν κοινωνίαν». Ἡ μνήμη μας, αὐτὴ ἡ ζωή, ἡ γλῶσσα, ἡ σκέψις μᾶς ἀναγκάζουν εἰς προσαρμογήν. Ἡ ἑκούσιος ὑποποταγή μας εἰς τὸν νόμον τὸν κοινωνικὸν εἶναι ἡ μόνη «résistance aux résistances», ἡ ἐπιβίωσίς μας.

Ἄλλη εἶναι ἡ Morale ouverte, ἡ Ἠθικὴ τῶν Ἡρώων. Ὑπερβαίνουν τὰς συμβατικότητας τῆς καθημερινῆς ζωῆς οἱ ἠθικοὶ ἥρωες. Διασποῦν τὸν κλοιὸν τῶν στενῶν συμφερόντων μιᾶς société close, τῆς μικρᾶς ὁμάδος των (οἰκογενείας, κοινωνίας, λαοῦ, ἔθνους). Ὑποκαθιστοῦν εἰς τὴν καθ' ἕξιν ὑποχρέωσιν, εἰς ὅτι τεχνητὸν ὑπάρχει εἰς τὸν κοινωνικὸν νόμον, τὴν κατ' ἔμπνευσιν δρᾶσιν, τὴν μεγάλην πρᾶξιν, τὸ Κατόρθωμα. Εἰς τὸν ποσοτικόν, μηχανικὸν πολιτισμόν μας ἀντιτάσσουν τὸν ποιοτικόν, τὸν ἐσωτερικὸν πολιτισμόν. Ζητοῦν εἰς τὰ βάθη τῆς προσωπικότητός των τὰς νέας ἀξίας, ὅσαι καθιστοῦν τὴν ζωήν μας ἀνθρωπινωτέραν.

Χαρακτηρίζει τοὺς ἥρωας ἡ αὐταπάρνησις, ἡ προσφορά, ἡ θυσία. Ἀνάλωσις βίου, ἀνάλωσις τῆς ὑπάρξεως εἰς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος. «Εἶναι καταπονητικὸν νὰ εἶναι κανεὶς προσωπικότης. Πρέπει νὰ ἐξαγορασθῇ τὸ προνόμιον τοῦτο διὰ συνεχοῦς προσπαθείας».

Οἱ Σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Προφῆται τοῦ Ἰσραήλ, οἱ Ἅγιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ νέφος μαρτύρων κάθε Ἰδεολογίας, εἶναι οἱ ἀγωνισταὶ καὶ θριαμβευταὶ τῆς ζωῆς. Ἡ τελειοτέρα μορφὴ ἐκφράσεως τῆς ζωῆς, τοῦ ρεύματος τοῦ δημιουργικοῦ τοῦ διαθέοντος τὴν ὕλην. Ἡ διὰ τῆς «συμπαθείας», ἡ διαισθητικὴ σύλληψις τοῦ μεγαλείου των, ἀποκαλύπτει τὸ μεγαλεῖον τῆς ζωῆς, ὄχι μόνον τῆς natura naturata τοῦ Spinoza ἀλλὰ καὶ κυρίως τῆς natura naturans.

Εἰς τὴν Στατικὴν Ἠθικὴν τῶν στενῶν ἀνθρώπων (âme close) ἀντιτάσσουν τὴν Δ υ ν α μ ι κ ὴ ν Ἠ θ ι κ ή ν, δημιουργικήν, ἀτομικήν, τὸν Ἄνθρωπον καὶ τὴν Προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου περιέπουσαν. Εἶναι ἡ ἠθικὴ τῆς Ἀγάπης, τῆς πανανθρωπίνης ἀγάπης. Οἱ ἥρωες, οἱ μεγάλοι μύσται, οἱ μύσται τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης, οἱ ἐκλεκτοί. Δημιουργοὶ τῶν ἀξιῶν, τῆς «καινῆς κτίσεως». Ἡ προσπάθειά των, προσπάθεια «transposer la vie humaine dans un autre ton».

Ἡ Εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν πρακτικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ, μηχανοκρατίας καὶ μυστικισμοῦ, ἀσκητισμοῦ καὶ ἡδονισμοῦ. Κύματα ἐναλλασσόμενα αἱ βιοθεωρίαι αὗται. Ὁ Ἀσκητισμὸς ἐπεκράτησε καθ' ὅλον τὸ μεσαίωνα καὶ ὡδήγησεν εἰς περι-

φρόνησιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' ἀντίδρασιν ὁ Ἡδονισμὸς ὡδήγησεν ἀργότερον εἰς τὴν ὑπερτίμησιν τῶν πρακτικῶν ἀξιῶν, τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς πολέμους κρατικοὺς καὶ ταξικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀπόκτησίν των. Ψυχὴ ἀτροφικὴ κλεισμένη εἰς σῶμα ὑπερτροφικόν, αὐτὴ ἡ παραφροσύνη τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ ἀντίδρασις θὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἀναμένομεν τὸν ὁραματιστήν, τὸν ἠθικὸν ἥρωα, τὴν genie mystique. Νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀγωνίαν μας. Νὰ διδάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν κύπτουσαν καὶ στενάζουσαν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς γηΐνης ζωῆς μας, νὰ ζῇ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ ἀναβλέπῃ μὲ ἐλπίδα εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἱδρυταὶ θρησκειῶν, ἀνακαινισταὶ τῆς ζωῆς τῶν λαῶν, ἀφανεῖς ἥρωες ἠθικοὶ διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Ἀγάπης ἀγωνίζονται. Ζητοῦν δικαιοσύνην ἀνθρωπινωτέραν. Τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀνάτασίν του, τὸν θρίαμβον τῆς ἀγάπης ζητοῦν.

Τραγικὴ ἡ μοῖρά μας, ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων. Δάκρυα, ἐρείπια, θλίψεις, πολέμους, θανάτους στοιχίζει ἡ ἀνάτασίς μας. Κάθε ἀνθρωπίνη ὅμως ἀνάβασις εἶναι καὶ ἀνύψωσις τοῦ ἐπιπέδου τοῦ κόσμου, κάθε ψυχὴ ποὺ ὑψώνεται ὑψώνει τὸν κόσμον. Ὁ μετεωρισμὸς εἰς ἀνώτερα ἠθικὰ ἐπίπεδα εἶναι κατὰ βάθος Πάλη διὰ τὴν Ἐλευθερίαν, ὄχι ὡς αὐθαιρεσίαν ἀλλὰ λύτρωσιν ἀπὸ τὴν Ἀνάγκην, Ὑποταγὴν εἰς τὴν Ἀγάπην, τὸν αἰώνιον νόμον ποὺ κυβερνᾷ τὸ Σύμπαν.

* * *

Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία, ἡ θειοτέρα διδασκαλία· τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ βιβλίον τῆς Ἀγάπης. Τὴν ἕνωσίν μας τὴν μυστικὴν πρὸς τὴν Ἀγάπην διὰ τῆς προσευχῆς, τὴν τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου ζητεῖ ἡ θρησκεία. Ἀπὸ τῶν Ὀρφικῶν ἤδη μᾶς φέρει εἰς κοινωνίαν πρὸς τὴν Ἀγάπην.

Δίδει ἡ Θρησκεία εἰς τὰ καθεστῶτα τὸ χρῖσμα τοῦ θείου, τοῦ ἱεροῦ, τοῦ ἀπαραβιάστου. Τὸν ἄρχοντα, (χρησιμοποιοῦμεν φράσεις τοῦ Παύλου) τὸν θεωρεῖ «Θεοῦ διάκονον εἰς τὸ ἀγαθόν....Θεοῦ διάκονον εἰς ὀργήν». Συντηρητικὴ εἰς τὴν οὐσίαν της ἡ θρησκεία, συντηρητικὴ τῶν θεσμῶν, τῶν παραδόσεων. «Αἱ ἐξουσίαι ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν». Συντηρητικὴ τοῦ ἀτόμου καὶ (ὑπὲρ τὰ ἄτομα) τῆς κοινωνίας. Ὡς Στατικὴ θρησκεία, Religion statique, ἄθροισμα δογμάτων καὶ τύπων, γαληνεύει τὴν καθημαγμένην εἰς τὸν στίβον τῆς ζωῆς ἀνθρωπίνην συνείδησιν, ἐνισχύει καὶ παραμυθεῖ καὶ χειραγωγεῖ. Λυτρώνει ἀπὸ τὸ δέος τοῦ θανάτου μὲ τὴν διακήρυξιν τῆς ἀθανασίας τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ διάφορα ἐπὶ μέρους Δόγματα (ὅπως καὶ τὰ Ἔθιμα καὶ τὰ Καθεστῶτα) ἀποκρυσταλλώσεις καὶ ἀνασχολαὶ τῆς διὰ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐκδηλώσεως ζωτικῆς φορᾶς, σταθμοὶ πρὸς τὴν Θρησκείαν, τὴν Religion dynamique.

Εἶναι ἡ θρησκεία ἡ Μυστική. Διαισθητικὴ καὶ ὑπερδιανοητικὴ ἄγει εἰς μυστικὴν ἕνωσιν πρὸς τὸν Θεόν, εἰς ἐπαφὴν καὶ συνταύτισιν πρὸς τὴν «effort créateur qui manifeste la vie».

Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἡ Ζωή, εἶναι ἡ Ἀγάπη «Dieu est amour et il est objet d'amour»—«ἡ γνῶσις ἀγάπη γίνεται» (Γρηγόριος ὁ Νύσσης). Ὑπὸ τῆς θείας καὶ ἀπείρου ἀγάπης ἐλαυνομένη καὶ καταλαμπομένη ἡ ψυχὴ ἀναισθητεῖ πρὸς πάντα τὰ γεγονότα, ὑπερβαίνει πάντα τὰ ὄντα καὶ ἀπολυομένη πάσης οἰκείας δυνάμεως καὶ αὐτῆς τῆς βουλητικῆς ἀναβαίνει εἰς τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν, τὸν Θεόν. Ὄργανον τῆς Ἀγάπης γίνεται τώρα ὁ Ἄνθρωπος, τὴν Ἀγάπην ἐργάζεται [6]).

Ἡ Ἠθικὴ εἶναι τὸ βάθος τοῦ Εἶναι. Τὸ κοσμικὸν γίγνεσθαι εἶναι πορεία πρὸς τὸ τέλειον, ἔφεσις καὶ ἕλξις πρὸς τὸ θεῖον. Ὁ Θεός, ὄχι ὁ θεὸς τῶν φιλοσόφων, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ζωὴ κεῖται πέραν τῆς λογικῆς, δὲν ἀποδεικνύεται. Ἔχομεν ἐμπειρίαν τοῦ θεοῦ, τὸν ζῶμεν. Τὸν Θεόν, «τὸν ἀπερίγραπτον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν ἀπερινόητον» (κατὰ τὸν Θεοδώρητον τὸν Κύρου) τὸν γνωρίζομεν διὰ τῆς διαισθήσεως, διὰ τοῦ κινήματος τῆς ἀγάπης, ὅπερ μᾶς φέρει συνεχῶς ἐγγύτερον, εἰς ἐξομοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν, εἰς πλήρωσιν καὶ τελείωσιν καὶ θέωσιν— deificatio—εἰς σύμπτωσιν πρὸς Θεὸν τὸν Ζῶντα.

IV

Ἡ Κριτικὴ ἑνὸς Φιλοσοφικοῦ Συστήματος εἶναι συνήθως δικανική, σχηματικὸν ἔχει χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὡρισμένων προϋποθέσεων ὁρμώμενος ἕκαστος καταγγέλλει τὰ λογικὰ σφάλματα καὶ τὰ παράδοξα. Κρίνει stans pede in uno ἀκόμη καὶ ὅταν ἔχῃ «συγγένειαν ἐκλεκτικήν». Βλέπομεν τοὺς ἄλλους μέσα ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἰδικῆς μας προσωπικότητος πάντοτε.

---

[6]) — α) πβ. μάλιστα τὰς σ. 235 καὶ 245-249 τῶν Deux sources....—Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη τῆς μυστικῆς θεωρίας ὑπενθυμίζει τοὺς Νεοπλατωνικούς, Αὐγουστίνου τὴν contemplatio Dei καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς μακαριότητα, Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν καὶ τοὺς ἄλλους μυστικοὺς μέχρι τοῦ Eckhart (ΙΓ' αἰών), τῆς Sainte Thérèse καὶ St. Jean de la Croix.—Συνεχίζει ὁ Bergson τὴν προσπάθειαν τοῦ G. Bruno, τοῦ J. Bœhme, τοῦ Baader, τοῦ Schelling.

β) Ἡ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καταδίκη τῆς φιλοσοφίας τοῦ Bergson ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ ὅτι δὲν ταυτίζεται πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, κυρίως δὲ εἰς τὸ ἐν τῇ Δύσει κρατοῦν πνεῦμα Θωμᾶ τοῦ Ἀκυνάτου. (Ὁ ε' τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλος τριττὴν παραδέχεται τοῦ Θεοῦ γνῶσιν: Cognitio intuitiva, Cognitio per fidem, Cognitio per rationem) πβ. σχετικῶς: R. P. Sertillanges: Bergson et le Catholicisme, Paris, 1941 (Flammarion)—τοῦ αὐτοῦ: Lumières et périls de Bergsonisme, Paris, 1943.

***

Ἀνεζητήθησαν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Bergson παλαιότεραι καὶ σύγχρονοι ἐπιδράσεις. Ἐπολεμήθη ἡ τῆς ροῆς τῶν πάντων, τῆς δημιουργικῆς ἐξελίξεως θεωρία του. Ἡ κοσμογονία του ἐθεωρήθη μυθολόγημα. Ἡ διάκρισις τῶν δύο Ἐγώ, ἡ θεωρία του περὶ της ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, ἡ παραδοχὴ τῆς ἐλευθερίας ὡς δυνάμεως ἀναβλυζούσης ἐκ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου δὲν ἐκρίθη ἱκανοποιητική. Ἀπεκρούσθη ἡ διάκρισίς του δύο τῆς γνώσεως ὀργάνων, τῆς διανοίας, διδασκούσης περὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῆς διαισθήσεως, ἀντιλαμβανομένης τὸ ἀπόλυτον. Ἐτονίσθησαν αἱ ἀντιφάσεις εἰς τὸ σύστημά του, τὸ πολυσήμαντον τῶν ὅρων του καὶ δὴ τῆς περιθρυλήτου intuition. Κατηγγέλθη ἡ ὑπὲρ τὴν διάνοιαν διὰ τῆς διαισθήσεως γνῶσις, ἡ περὶ Θεοῦ διδασκαλία του.

Ὁ Bergson ὅμως καὶ πρωτοτυπίαν ἔχει καὶ δύναμιν συλλήψεως καὶ ἐκφράσεως, ὅσον καὶ ἄν, παρατηροῦμεν ἡμεῖς, αἱ βασικαὶ ἀρχαί του, αὐτὴ ἡ ζωτικὴ φορὰ ἀποτελεῖ «petitio principii»—λῆψιν τοῦ ζητουμένου, καὶ ἀναπάντητον μένει τὸ ἐρώτημα «πόθεν ἐρχόμεθα;».

Ἡ πλαστικὴ δραστηριότης τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως, τῆς συνθετωτέρας συνειδήσεως, ἡ πρωτοτυπία εἶναι συνάρτησις τῆς ἀτομικῆς μοίρας τοῦ φιλοσόφου. Τὴν μοῖραν αὐτὴν ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν ὅπως καὶ τὴν μοῖραν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἀνήκει. Ἰσχύει πάντοτε καὶ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄτομα τὸ ἀξίωμα τοῦ Herder: «Die Kultur eines Volkes ist die Blüte seines Daseins».

Ἡ Γαλλία ἡ μεσογειακὴ καὶ ἀντινοησιαρχική, ἡ φυλή του ἡ ὁραματική, ἡ Εὐρώπη τῆς Φαουστικῆς κατὰ τὸν Spengler ἐποχῆς μας, ἡ ἐποχὴ τῶν «Heartbreak House» λαῶν, ἡ διαισθανομένη ὅτι ἡ Θεωρία εἶναι ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς συνεπείας τῆς δράσεώς της, ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς μηχανῆς, εὗρεν εἰς τὸν Bergson τὸν φιλόσοφον ὅστις ἐσυνειδητοποίησε καὶ διετύπωσεν τὰς νοσταλγίας της μὲ γλῶσσαν σαφῆ, ἁρμονικήν, μαγικήν.

***

Ἡ Κοσμοθεωρία, ὁλοκληρωμένη ἔκφρασις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, δὲν εἶναι δημιουργημα τῆς σκέψεως· εἶναι τῆς ὅλης ζωῆς δημιούργημα. Βάσιν καὶ ἀφετηρίαν της ἔχει τὴν καθολικὴν ἐπίδρασιν τοῦ κόσμου, «τοῦ Παντὸς» κατὰ τὸν Dilthey, καὶ πεδίον δράσεως ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Φιλοσοφία μιᾶς Ἐποχῆς εἶναι ἡ περίληψις τῶν πόθων καὶ τῶν ἐπιδιώξεων, τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Κοσμογονικὴ ἡ ἐποχή μας ἡ σφραγισμένη μὲ αἷμα καὶ ἄγχος. Γενεὰ ἐπαναστατικὴ καὶ δίχως κοσμοθεωρίαν ἡ πολυβασανισμένη γενεὰ τῆς δραματικῆς ἐποχῆς μας. Ζητεῖ, νοσταλγεῖ τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς της. Δὲν τὸ εὑρίσκει εἰς τὴν ὑπόστασιν τὴν κλασματικὴν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν κατεδίκασαν. Θέτει τὰ προβλήματα ἐξ ὑπαρχῆς. Ἀναρχικὴ ἡ ἐποχή μας, ἐποχὴ ἀρρωστημένης πρωτοτυπίας. Αἱ Σχολαὶ διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην μὲ πυρετώδη ταχύτητα, πρωτοφανῆ. Δὲν ὑπάρχουν σταθερά, ἀντικειμενικὰ κριτήρια ἠθικά, ἰδεολογικά, μορφολογικά.

Ἡμεῖς οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἐκρημνίσαμεν κάθε στήριγμα μεταφυσικόν. Ἐλεύθεροι ὀρθώνομεν ὑπερήφανοι, μὲ ἐγκαύχησιν τὸ ἀνάστημά μας. Δὲν ἀκολουθοῦμεν, δὲν ἀντιγράφομεν τὴν παράδοσιν, οἱανδήποτε παράδοσιν. Τὴν ἀναλύομεν. Ζητοῦμεν νὰ μᾶς διδάξῃ καὶ νὰ μᾶς πείσῃ. Παρθένον καὶ ἐλεύθερον πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἁπλώνεται πάλιν τὸ ἔδαφος ἐμπρός μας. Ἀνικανοποίητοι ἀπὸ τὰ ἀφῃρημένα σχήματα ποὺ κυβερνοῦν τὴν ἀνθρωπίνην μοῖραν μας καὶ συντρίβουν τὴν ψυχήν μας· κουρασμένοι μὲ τὰς ἀντιμαχομένας τάσεις τῶν διαφόρων Σχολῶν, τὰς συχνὰ ἀντιφατικάς, ὑποκειμενικὰς καὶ αὐθαιρέτους λύσεις ποὺ μᾶς προσφέρονται· ἀνήσυχοι τώρα περισσότερον παρὰ ποτέ, ἐνῷ τοῦ παρελθόντος μᾶς κυκλώνει ἡ ἀποσύνθεσις, ἠθοποιοὶ καὶ μαζὶ καὶ θεαταὶ τῆς συγχρόνου τραγῳδίας λαχταροῦμεν, ἀνιχνεύομεν, ζητοῦμεν, διψοῦμεν τὴν ἀλήθειαν, τὴν συνολικὴν ἀλήθειαν, ἀπάντησιν ὁριστικὴν—ὅπως παρηγορούμεθα καὶ πιστεύομεν—εἰς τὴν νέαν, τὴν αἰώνιον, τὴν ἄσβεστον ἀγωνίαν μας.

Ὁ Bergson ἔζησε τὴν ἀγωνίαν, τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ στάσις του δὲν ἦτο ἁπλῶς ἀρνητική. Ἀρνητικὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὑλισμοῦ, τῆς μηχανοποιήσεως, τῆς ἰσοπεδώσεως, τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μαζῶν. Δὲν ἦτο οὔτε ἁπλῶς θετική. Ἀνήκει κανεὶς πάντοτε εἰς τὴν φυλήν του καὶ εἰς τὴν ἐποχήν του ἀκόμη καὶ ὅταν ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς φυλῆς καὶ κατὰ τῆς ἐποχῆς του.

* * *

Χωρεῖ διὰ τῶν ἀντιθέσεων χώρου καὶ χρόνου, ὕλης καὶ συνειδήσεως, νεκρᾶς καὶ ζώσης ὕλης, στατικῆς ἠθικῆς καὶ μυστικῆς θρησκείας. Καὶ τὸν δυϊσμὸν αὐτὸν ἐπεκτείνει καὶ εἰς τὴν Γνῶσιν, διακρίνων Διανοητικήν, ἀναλυτικήν, κατηγορικὴν Γνῶσιν καὶ Διαισθητικήν, πρωτόγονον καὶ ἄμεσον κατάληψιν τῆς πραγματικότητος. Δὲν ἀντιμετώπισε τὰ προβλήματα ὡς προβλήματα, τμήματα αὐθαίρετα ἑνὸς ὅλου, τὸ ὁποῖον διασπᾶται καὶ χάνεται κάτω ἀπὸ τὰς ἠχηρὰς λέξεις-ὅρους τῆς σχηματικῆς γνώσεως, τῶν συμβατικῶν συστημάτων. Λεπτὸς καὶ διεισδυτικὸς ζητεῖ τὸ Ὅλον ὡς Ὅλον, ἔκφρασιν πολύμορφον τῆς ἀρχικῆς ἑνότητος θεωρεῖ τὰ ἐπὶ μέρους.

'Αφήνει εἰς τὴν διάνοιαν τὴν διακρίβωσιν τῶν μορφῶν τῶν ἐπὶ μέρους. Δι' αὐτῆς καὶ ὑπὲρ αὐτὴν διὰ τῆς διαισθήσεως νοσταλγεῖ καὶ ζητεῖ τὸ ἀπόλυτον, γυμνὸν καὶ μόνον. Πολεμεῖ τὰς ἀφαιρέσεις, τοὺς ξηρούς ὑπολογισμούς, τοὺς στείρους ὁραματισμούς, τὰς ἀκάρπους θεωρίας, αἱ ὁποῖαι διαρκῶς προβάλλουν ἐρωτήματα χωρὶς ἀπολύτως κανὲν νὰ λύουν πρόβλημα. «Π ρ ὸ π ά ν τ ω ν ζ ω ή» τὸ ἔμβλημά του. Φιλοσοφία τῆς ζωῆς ἡ φιλοσοφία του, Φιλοσοφία τῆς 'Ελευθερίας. 'Η ζωὴ εἶναι κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν γνῶσιν. «'Εκεῖ, εἰς τὸν λιμένα τῆς ζωῆς ἂς ἐξαρτυθοῦν τὰ πλοῖα τῆς γνώσεως καὶ ἔπειτα ἂς πλεύσουν ἀσφαλῶς εἰς καρποφόρους ἐρεύνας».

Δὲν περιορίζεται εἰς τὰς ἐγγυημένας κατακτήσεις ποὺ μὲ τόσους μόχθους κατώρθωσεν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ νὰ ὀχυρώσῃ ἡ 'Επιστήμη τῆς 'Εποχῆς του. 'Η σκέψις εἰς τὴν ἄσπιλον, τὴν θεωρητικήν της ἁγνότητα ἀποκαλύπτει τὴν ἱστορικὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως ὄχι ὅμως καὶ τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν ποὺ διψοῦμεν νὰ μάθωμεν. Προεκτείνει λοιπὸν καὶ συμπληρώνει ὁ Bergson τὰς μικρὰς τῆς ἐπιστήμης ἀληθείας, σταγόνας ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ σβήσουν τὴν δίψαν τῆς ψυχῆς. Τὸ δημιουργικὸν fiat, τὴν πνοήν, τὸν παλμόν - ὅτι χαρακτηρίζει τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ συστήματα - ἀναζητεῖ εἰς τὸ βάθος τῆς προσωπικότητός του.

***

'Η κριτικὴ τῶν μηχανικῶν καὶ τελολογικῶν ἑρμηνειῶν ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς φιλοσοφίας του. Ζητεῖ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς Ζωῆς νὰ ὑπερβῇ ἀμφοτέρας. Τελικῶς ἀποκλίνει εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐξωτερικῆς τελολογίας.

'Αφωρμήθη ὁ Bergson ἀπὸ τὴν Συνειδησιαρχίαν διὰ νὰ φθάσῃ ἔπειτα εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς Πραγματοκρατικῆς Μεταφυσικῆς. Πρωτότυπος ἐπὶ τῶν ἑξῆς σημείων:

1ον 'Ενώνει τὴν διαίσθησιν πρὸς τὰ ζωϊκὰ ἔνστικτα καὶ δίδει εἰς τὰς θεωρίας του τὸ ἄρωμα καὶ τὴν ἐπίφασιν τῶν τελευταίων πορισμάτων τῶν βιολογικῶν ἐρευνῶν.

2ον Συνδέει τὸν μυστικισμὸν πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ χρόνου καὶ τῆς προόδου καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος πρωτοτυπία του.

3ον Εἰς τὰς ἐννοίας χώρου καὶ χρόνου δίδει ὁρισμὸν καὶ περιεχόμενον διάφορον ἀπὸ τὰ ἕως τότε κρατοῦντα. Διίσταται πρὸς τὸν Kant, τοὺς φιλοσόφους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τὴν 'Ιδεοκρατικὴν Μεταφυσικὴν ὅταν δέχεται τὴν Πραγματικότητα χρόνου καὶ χώρου. Καὶ πρὸς τὴν ἄποψιν

τοῦ Bergson συμφωνοῦν οἱ: Nietzsche, James, Scheler, Heidegger καὶ οἱ Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ Νεο-Ρεαλισταί (7)

Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἐποχήν του ὅταν ἀσκῆ Κριτικὴν τῆς Φιλοσοφίας τῶν Ἰδεῶν. Ἡ ἀγωνία τῆς ἐποχῆς του - αὐτὴ ποὺ θὰ ἐκδηλωθῆ εἰς τοὺς δύο πολέμους: τὴν σύγκρουσιν τῶν Αὐτοκρατοριῶν καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν Συνειδήσεων— εἰς τὴν φιλοσοφίαν παρουσιάζεται ὡς κριτικὴ τοῦ παρελθόντος, τῶν παραδεδεγμένων ἀπόψεων, τῆς αὐθεντίας. Οἱ poètes-penseurs Nietzsche καὶ Kierkegaard καὶ οἱ James καὶ Heidegger ἐπεξέρχονται ἐναντίον ὡρισμένων ἀπόψεων τοῦ Πλάτωνος, ὅπως κατὰ τοῦ Descartes οἱ Heidegger καὶ Jaspers, κατὰ τοῦ Spinoza ὁ James, κατὰ τοῦ Leibniz ὁ Russell.

Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἐποχήν του ὅπως ἀσκεῖ τὴν κριτικὴν τοῦ Μή-Ὄντος. Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν τάσιν πρὸς μίαν philosophia actualis, τάσιν χαρακτηριστικὴν μάλιστα τῶν συστημάτων τοῦ Husserl καὶ Heidegger. Ἡ ἐπιχειρηματολογία του ἡ ὄχι τόσον ἀποδεικτική, ἀλλὰ μαχητικὴ καὶ συναρπαστική, ἐνίοτε δὲ φορτικὴ καὶ ἀνεξέλεγκτος, μαρτυρεῖ τὴν ἐποχὴν του, ἡ ὁποία ἐπιμελῶς ἀγνοεῖ καὶ ἀποκρύπτει τὸν κλονισμὸν τῶν πεποιθήσεών της. Μεγαλόστομοι βεβαίωσεις δὲν κατορθώνουν βέβαια νὰ κρύψουν τὸ ἐσωτερικὸν δρᾶμα τοῦ Nietzsche καὶ Kierkegaard. Τραγικαὶ καὶ οἱ δύο μορφαὶ εὑρίσκουν διέξοδον εἰς τὴν ποιητικὴν τῶν ἰδεῶν των διατύπωσιν ὅπως ἐνασμενίζεται καὶ ἐπιτυγχάνει ὁ Bergson καὶ ὅπως κατ' ἀπαίτησιν τῆς ἐποχῆς ἀναφέρονται ὁ μὲν Whitehead π. χ. εἰς τὸν Wordsworth καὶ Shelley, ὁ δὲ Heidegger εἰς τὸν Hölderlin καὶ Rilke.

Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἐποχήν του ὅταν ζητῇ θεμελίωσιν νέας μεταφυσικῆς. Ὁ κόρος καὶ ὁ κάματος ἐκ τῆς χλιδώσης ἐπιβολῆς τῆς θετικοκρατίας προκαλεῖ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀντίδρασιν σημαντικήν. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, λίκνον τῆς ἐμπειριοκρατικῆς ψυχολο-

---

7). — α: Περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν Bergson, τὸν Eddington καὶ τὸν de Broglie καταργεῖ τὴν κλασσικὴν περὶ χώρου καὶ χρόνου ἀντίληψιν ὁ Whitehead.

β: Ὁμοιότητας πρὸς τὸ σύστημα Bergson ἀλλὰ καὶ διαφορὰς βασικὰς παρουσιάζει ὁ σύγχρονος Ἄγγλος Samuel Alexander (Τὴν περὶ χωρο χρόνου θεωρίαν του στηρίζει ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Einstein).

γ: Ἐκ τῶν νεωτέρων Διάνοιαν ὑπὸ τῆς Διαισθήσεως χειραγαγουμένην ἀφετερίαν τῆς φιλοσοφίας των θέτουν οἱ: S. Alexander, W. James, H. Driesch, M. Scheler.

δ: Ἡ ἀντίθεσις Ἐγὼ καὶ Οὐκ Ἐγὼ εἰς ὅλην της τὴν τραγικότητα διετυπώθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Schopenhauer. Ἡ ἠθικὴ τοῦ Scheler ἡ σημαντικωτέρα μετὰ τὸν Kant. Ἡ περὶ Τέχνης θεωρία τοῦ Bergson ἀνάλογος (εἰς τὰ τοῦ μαγικοῦ πέπλου κλπ) πρὸς τὴν τοῦ Shelley.

γίας, οἱ F. Bradley καὶ B. Bosanquet δημιουργοῦν συστήματα Ἰδεοκρατικὰ κατὰ τὰ Γερμανικὰ πρότυπα τοῦ Hegel ἰδίᾳ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καταλύει τὴν ἐπίδρασιν τῆς θετικοκρατίας τοῦ Ardigò ὁ Benedetto Croce.

Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἐποχήν του ὅταν μὲ τὸν Πραγματοκρατικὸν Μονισμόν του θέλῃ τὴν συνείδησιν «une coupe et une sélection». Χαρακτηρίζει γενικῶς τὰς περὶ τῆς Συνειδήσεως θεωρίας τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος (Bergson, Holt, Whitehead, ...) ἡ προσπάθεια νὰ ὁρισθῇ ἡ συνείδησις μὲ στοιχεῖα «ἔξω-συνειδησιακά».

Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἐποχήν του μὲ τὴν élan vital του. Καταφεύγει εἰς αὐτὴν ὅπως καὶ ὁ Claude Bernard εἰς τὴν idée directrice, ὁ Schopenhauer εἰς τὴν Wille zum Leben, εἰς τὴν force plastique ὁ Cournot, τὴν ἐντελέχειαν ὁ Driesch, τὴν vie créatrice de la forme ὁ Brachet.... Ἐζήτει ὁ Bergson ἀρχὴν ὑπὲρ - μηχανικὴν καὶ ὑπὲρ - τελικήν, ὡραματίζετο τὴν νέαν σύνθεσιν καθ' ὑπέρβασιν καὶ τῆς Τελολογίας καὶ τῆς Μηχανικῆς ἀπόψεως. Τὴν νέαν ἑνότητα ζητεῖ ἡ ἐποχή μας, ὁ Κ' αἰών. Δὲν εἶχεν ὁ Bergson τὰς προϋποθέσεις πρὸς σύλληψίν της καὶ ὑπεχώρησεν.

Ἡ Ἠθική του φέρει καὶ αὐτὴ τὴν σφραγῖδα τῆς ἐποχῆς του. Ἐποχὴ τῶν ἡρώων τῶν Carlyle καὶ Nietzsche. Ἐποχὴ τοῦ Scheler (8) καὶ ἐποχὴ διχασμοῦ. Ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον, ἀγαπᾷ τὸ σύμπαν ὁ Bergson ὅπως ἡ ἀστικὴ Δημοκρατία κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅπως ὁ Διεθνισμὸς ποὺ γοητεύει τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, τὴν σύγκρουσιν τῶν αὐτοκρατοριῶν

Ἡ περὶ Τέχνης θεωρία του ἀπήχησις τῆς ἐποχῆς του Ἐποχὴ ζητητική, τῶν Monet, Seurat, Cézanne, Van Gogh, Gauguin..., τῶν Picasso καὶ Gris. Διαποτισμένος μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος ὁ Bergson τὴν ἀγωνίαν τῆς ἐποχῆς του ἐναρμονίζει πρὸς τὴν περὶ ζωτικῆς φορᾶς διδασκαλίαν του καὶ προσπαθεῖ, ὅπως ὁ Shelley, νὰ σχίσῃ τὸ μαγικὸν πέπλον ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Ἐθεωρήθη σύμφωνος πρὸς τοὺς Πραγματιστὰς ἡ διδασκαλία του. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Πραγματισμὸς (Pragmatismus) διδάσκει ὅτι «Utility», τὸ

---

8). — Διὰ τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν πβ. ἰδίᾳ: Ernst von Aster: Die Philosophie der Gegenwart, Sijthoff, Leiden, 1935. — F. Überweg: Grundriss der Geschichte der Philosophie, Berlin, 1923. — A. Korzybski: Science and Sanity, New York, 1933 — L. Klages: Der Geist als Widersacher der Seele, Leipzig, 1937 — F. Heinemann: Neue Wege der Philosophie. Geist — Leben — Existenz, Leipzig, 1929. — G. Gurvitch: Les tendances actuelles de la philosophie allemande, Paris, 1930 (Vrin) — W. Montague: Story of American realism, ἐν Twentieth cent. Phil., New York, 1943.

Ὠφέλιμον εἶναι τὸ Κριτήριον τῆς Ἀληθείας, ὁ Bergson θεωρεῖ τὴν διάνοιαν διαμορφωθεῖσαν ἀπὸ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας, ἐμπόδιον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἀληθείας. Πηγὴ Πλάνης κατὰ τὸν Bergson ἡ Χρησιμοθηρία. Ἡ Ἀλήθεια ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς Μυστικῆς Θεωρίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλλείπει κάθε σκέψις πρακτικῆς ὠφελείας. Ἁπλῶς ὁ Bergson ὅπως καὶ οἱ Πραγματισταὶ προτιμᾷ τὴν δρᾶσιν ἀπὸ τὴν σκέψιν, τὸν Othello ἀπὸ τὸν Hamlet.

***

Ἡ μεγάλη δημοτικότης του ὀφείλεται εἰς τὴν κριτικήν του ὀξύνοιαν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἰδεῶν του καὶ τὴν συναρπαστικήν των διατύπωσιν, εἰς τὴν πίστιν του εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς προόδου. Ἤσκησε τεραστίαν ἐπίδρασιν. Συνήντησε ἀντίδρασιν· ἐγνώρισε — μὲ τοὺς ἄλλους «modernistes» — τὴν «Pascendi...» τοῦ Βατικανοῦ. Κανεὶς ὅμως δὲν θὰ ἀρνηθῇ ὅτι εἰς τὴν φιλοσοφίαν του ἔκλεισε κάτι ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ αἰώνιον. Ἔχει ὅ,τι ὁ ἴδιος θεωρεῖ ὡς τὴν κυρίαν αἰτίαν πρωτοτυπίας τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων: τὴν Πρωταρχικὴν Διαίσθησιν (Intuition fondamental), τὸ «ἐξαίφνης» τοῦ Πλάτωνος, τὸ πρῶτον αἰφνίδιον ὅραμα ποὺ δέχεται κάποιαν μυστήριον γεμάτην στιγμὴν ἡ παρθένος ἕως τότε ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου καὶ τὴν γονιμοποιεῖ, γίνεται τὸ σπέρμα τῶν ἰδεῶν της. Τὸ ὅραμα αὐτὸ εἶναι «θεία ἐπίπνοια» κατὰ τὴν Πλατωνικὴν ἔκφρασιν, δωρεὰ εἰς ἐκλεκτὴν προσωπικότητα, ἀτομικὴ «κλῆσις».

Δὲν ἀπήντησεν ὁριστικὰ εἰς τὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ Μεταφυσικὴ Κοσμοθεωρία του ἡ συνενοῦσα, ὅπως καὶ τῶν Ρομαντικῶν ἡ Φιλοσοφία, ὅλας τὰς ἀντιθέσεις εἰς ἀνωτέραν ἑνότητα. Ἡ ἀντίδρασίς του κατὰ τοῦ ἀγνωστικισμοῦ· ὁ ἀλγεινός του πόθος πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς νοήσεως, τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἡ προσπάθειά του νὰ γεφυρώσῃ τὰς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀντιθέσεις, νὰ συμβιβάσῃ τὸν πανθεϊσμὸν μετὰ τῆς μονοθεΐας, τὴν διάνοιαν μετὰ τῆς διαισθήσεως, τὴν πεῖραν μετὰ τῆς θεωρίας, τὸ πραγματικὸν μετὰ τοῦ Ἰδανικοῦ. Ἡ κριτικὴ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, ἡ κριτικὴ τοῦ δαρβινισμοῦ (9)· ἡ ἀποδοκιμασία τῆς

---

9) — «Das Beste bei Bergson» κατὰ τὸν Will Durant: Die grossen Denker, Zürich, 1945, γερμ. μετφρ. ὑπὸ A. Hecht, 7 ἔκδ. σ. 431 (τὸ πρωτότυπον: The Story of Philosophy· the Lives and Opinions of the greater Philosophers, New York, 1926).

Διὰ τὴν παλαιοτέραν περὶ Bergson Βιβλιογραφίαν πρβλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπ. 1931, τ. 17, σ. 627 — Σταχυολογία τῆς νεωτέρας ἐν F. Meyer: Pour connaître la pensée de Bergson, Grenoble, 1944.

Συμπληρωματικῶς ἀναφέρομεν: R. Lacombe: La psychologie bergsonienne,

συνειρμικῆς ψυχολογίας· ἡ ὀξυτάτη ἐπίκρισις τῆς «ψυχικῆς ἐντάσεως». Ἡ διακήρυξις τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἡ βεβαίωσις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· ἡ ἐπίρρωσις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἡ καθόπλισις τῆς θρησκείας κατὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ἡ προσπάθειά του νὰ ἄρῃ τὸν διχασμὸν μεταξὺ πράξεως καὶ γνώσεως, νὰ ἐναρμονίσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ δημιουργήματά του, τὴν ἐπιστήμην, τὴν μηχανήν. Ὅλα αὐτὰ συγκινοῦν διότι ἀνταποκρίνονται πολλαχῶς εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας μας. Αἱ θέσεις του ὅμως δὲν ἀποτελοῦν τὸ credo μας.

Ἔχει τὰς ἀποκλειστικῶς ἰδικάς της ὑποσυνειδήτους συνταυτίσεις ἡ γενεὰ ποὺ ἐγνώρισε τὴν καταλυτικὴν καὶ παραλυτικὴν ἐπίδρασιν δύο πολέμων, ἔχει τὴν ἰδικήν της βίωσιν. Μέσα εἰς κρουνοὺς αἵματος καὶ πάθους ἐζήτησε διέξοδον εἰς τὸ δρᾶμά μας. Ἀνικανοποίητος καὶ ἀνήσυχος καταλύει καὶ δημιουργεῖ πολιτισμούς, συνθέτει καὶ ἀποσυνθέτει ἰδέας. Ζητεῖ τὴν νέαν κοσμοθεωρίαν, τὴν νέαν βιοθεωρίαν ποὺ θὰ κατευνάσῃ τὸν ἀσίγαστον σάλον τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν· τὴν Νέαν Φιλοσοφίαν ποὺ θὰ σφραγίσῃ τὴν ἐποχήν μας καὶ θὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν Ἀνδρικὴν Φάσιν τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῷ μεταξὺ σφραγίζει τὰ πάντα μὲ ἀγωνίαν καὶ αἷμα.

Εἰς τὴν τρελλὴν πορείαν τοῦ πλανήτου μας - «this great stage of fools» κατὰ τὸν Shakespeare - πρὸς τὴν νέαν σύνθεσιν, τὴν νέαν ἁρμονίαν, ὁ Bergson θεωρὸς τοῦ Εἶναι καὶ τοῦ Γίγνεσθαι, ἀποτιμητὴς τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, δὲν προβάλλει Νομοθέτης ἀξιῶν. Τὴν ἀντινομίαν τοῦ Ἀτόμου καὶ Ὁμάδος, τὸ σύνθετον αἴτημα, τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς μας πρόβλημα δὲν τὸ ἔζησεν ὁλοκληρωτικά. Δὲν κατορθώνει καὶ δὲν ἐπιχειρεῖ μὲ σθένος νὰ ἐντάξῃ τὸ ἄτομον εἰς τὴν ὁμάδα, νὰ γλυκάνῃ τὴν τραγικὴν μοναξιάν μας· οὔτε καὶ νὰ καθοδηγήσῃ τὴν ὁμάδα, νὰ περισώσῃ τὴν προσωπικότητα, τὴν ἀτομικότητα, τὴν μοναδικότητά μας.

* * *

Paris, 1933 (Alcan) — M. Fermat: Les assertions bergsoniennes, Paris, 1936 (Vrin) — E. Rolland: La finalité morale dans le bergsonisme, Beauchesne, 1937. — B. M. Loomba: Bradley and Bergson, Lucknow, Upper India 1937. — K. W. Wild: Intuition, Cambridge University Press, 1938.— Ἐπίσης κατ' ἐπιλογὴν τὰ ἄρθα: R. Lenoir: Bergsonisme et sociologie ἐν Rev. de Metaph. et de Morale, Ἀπρίλιος 1938, 45, 2 — Revue Philosophique: Hommage à Bergson, numéro special, 1941 — † Ἡλιουπόλεως Γενναδίου: Ὁ ἀποθανὼν Μπέργκσον καὶ ἡ φιλοσοφία του, «Ὀρθοδοξία», 1941, σ. 14 - 19 — B. Russell: op. cit., 1943— Τελευταία μονογραφία ἡ τῆς L. Adolphe: La philosophie religieuse de Bergson (πρόλογος E. Bréhier), Presses Universitaires de France, 1946.

᾿Ασύμμετρος ὁ πολιτισμός μας· μᾶς λείπει ἡ τρίτη διάστασις, ἡ διάστασις τοῦ βάθους.

῎Εζησεν ὁ Bergson τὴν πλῆξιν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τῆς Δυτικῆς ψυχῆς τῆς κορεσμένης ἀπὸ τὴν Λογοκρατίαν καὶ τὴν ἀστικὴν ᾿Ηθικὴν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἔζησε τὴν ἀγωνίαν μας. ῎Εζησε τὴν ἀπόγνωσίν μας ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πραγματικοῦ (παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν ἔντασιν τοῦ Ρεαλισμοῦ) καὶ τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀπωλείας αὐτῆς· ἀπὸ τὴν ἀριθμοκρατίαν τῆς ζωῆς· ἀπὸ τὴν καθολικὴν δυσειδαιμονίαν αὐτὴν ποὺ τώρα ὀνομάζομεν ᾿Επιστήμην· ἀπὸ τὴν ἄρνησιν καὶ καταστροφὴν τοῦ Μύθου, τοῦ μύθου ποὺ εἶναι ἡ πρώτη καταβολὴ κάθε μεγάλου πολιτισμοῦ, ἡ ἀνωτέρα ἑνότης, ἡ μεταφυσικὴ ρίζα, τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

῾Η ἀντίδρασις τῶν Ρομαντικῶν ἀπὸ τοῦ Rousseau καὶ Chateaubriand μέχρι τῶν Nietzsche καὶ James· ἡ ἀντινοησιαρχικὴ σταυροφορία τοῦ Ludwig Klages· αἱ κατακτήσεις μας εἰς τὴν ᾿Επιστήμην (ἀπὸ τοῦ Einstein μέχρι τοῦ Rutherford καὶ ἀπὸ τοῦ Marx μέχρι τοῦ Sombard, μέχρι τῆς ψυχαναλύσεως τοῦ Freud, τῆς τριδιαστάτου λογικῆς καὶ τῆς μεθοδολογίας τοῦ Korzybski)· αἱ παράλληλοι προσπάθειαι εἰς τὴν Τέχνην (ἀπὸ τοῦ συμβολισμοῦ καὶ τὴν ἐνορχήστρωσιν τοῦ λόγου τοῦ Mallarmé μέχρι τοῦ ἀντι-ὑλιστικοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ συρρεαλισμοῦ τοῦ Blake, de Nerval καὶ Rimbaud, μέχρι τοῦ κυβισμοῦ καὶ τῆς τετάρτης διαστάσεως τοῦ Picasso)· ἡ ἀναγωγὴ εἰς ἀξίωμα διὰ τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὰς ῾Ιστορικὰς ἐπιστήμας ὅτι: ὁ Μεγάλος Μῦθος καὶ ἡ ῾Υψηλὴ Θρησκεία θὰ σβήσουν μόνον μαζὶ μὲ τὴν ἀνθρωπότητα. ῞Ολα αὐτὰ εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς ὑποσυνειδήτου τάσεώς μας πρὸς μίαν ριζικὴν καὶ οὐσιαστικὴν μεταστροφήν.

῎Εζησεν ὁ Bergson τὴν κρίσιν τῆς ἐποχῆς μας, τὴν ἀγωνίαν της ποὺ ἔχει προετοιμασθῆ, ἔχει ἀρχίσῃ αἰῶνας τώρα. Δὲν ἐφθάσαμεν ἀποτόμως εἰς τὸ Homo Sibi Deus καὶ τὴν Σοφιστικὴν μετριοκρατίαν τῶν πολλῶν. Εἶδε νὰ κρημνίζωνται οἱ πήλινοι θεοὶ τῶν πατέρων μας, κατέσκαψεν καὶ αὐτὸς τὰ βάθρα των. Δὲν μᾶς ἐβοήθησεν, τώρα ποὺ κτίζομεν τὸν New brave world τοῦ Aldous Huxley, δὲν μᾶς ἐβοήθησεν νὰ γίνουν αἷμα καὶ σάρκα μας οἱ αἰώνιοι καὶ νέοι θεοί, ὅσοι λάμπουν εἰς τὸ στερέωμα ἢ προβάλλουν ἀργὰ εἰς τὴν νέαν ἀνατολὴν τῆς ζωῆς μας.

Εἰς τὴν διαλεκτικὴν πορείαν σταθμὸς δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἄρνησις, ἀλλὰ ἡ νέα θέσις, ἡ ὑπερνίκησις τῶν ἀντινομιῶν, ἡ ἐξαγγελία καὶ κατοχύρωσις τοῦ Νόμου, ποὺ ἀργὰ καὶ μὲ πόνον μορφοποιεῖται εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου τῶν λαῶν τῆς γῆς. Ποτὲ ὅμως κανεὶς δὲν θὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὁ Bergson ἀντιμετώπισε τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον μὲ συνέπειαν, μὲ προσωπικὴν εὐθύνην, μὲ ἡρωϊσμόν. Τὴν ἀνανέωσιν, τὴν ἀνάταξιν τοῦ ἀνθρώπου ζητεῖ. ῾Η φιλοσοφία του ἔχει ὅ,τι ὁ James ὠνόμασε «τὸ ἄρωμα τῆς προσωπικότητος».

῾Η Μυστικὴ Φιλοσοφία τὸν ὡδήγησε πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. ῾Η ἐπιστροφή του ἐλευθέρα καὶ ἀβίαστος. Εὗρηκεν ὅ,τι ἐζήτει: τὴν ῾Οδόν, τὴν ᾿Αλήθειαν καὶ τὴν Ζωήν.

Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΦΩΤΙΟΣ

ΠΑΤΗΡ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ Ἡ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ;

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 230 καὶ τέλος)

Η ΣΥΝΟΔΟΣ συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 861. Τὰ Πρακτικὰ ταύτης κατεστράφησαν, τὸ 869, κατὰ διαταγὴν τῆς λαβούσης τὸν τίτλον τῆς «Ὀγδόης Οἰκουμενικῆς Συνόδου». Ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς δὲν ἔχομεν εἰμὴ μίαν ἀόριστον διήγησιν τῶν γενομένων κατ' αὐτήν. Εὐτυχῶς μία περίληψις τῶν Πρακτικῶν τῶν πρώτων συνεδριάσεων (κατὰ τὰς ὁποίας ἐξητάσθη ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἰγνατίου) διεσώθη ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ, τῇ συντεταγμένῃ κατὰ τὸν XI αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Deusdedit. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ σύνταξις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὰ πρωτότυπα Πρακτικά, τῶν ὁποίων ἓν γνήσιον ἀντίγραφον διεκομίσθη εἰς Ρώμην ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπροσώπων ἢ ὑπὸ ἑνὸς εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφυλάσσετο δὲ τοῦτο εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Λατερανοῦ. Ἡ γνησιότης αὐτῶν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ. Δυστυχῶς ἡ συλλογὴ αὕτη τοῦ Καρδιναλίου Deusdedit ἐγνωρίσθη ἐλάχιστα ἐν τῇ Δύσει καὶ ἔσχε ἐλαχίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἄλλων κανονικῶν συλλογῶν. Καὶ οὕτω ἐξηγεῖται πῶς ἓν γραπτὸν μνημεῖον, τόσον σπουδαῖον (ὡς εἶνε ἡ περίληψις τῶν Πρακτικῶν τῆς συνόδου), διέφυγε ἐπὶ τόσον καιρὸν τὴν προσοχὴν τῶν εἰδικῶν. Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ Martinucci, ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Ἀλλὰ οὐδεὶς κατενόησε τότε τὴν σπουδαιότητα, τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ὅσον καὶ τῆς Ἱστορίας. Ὁ καρδινάλιος εἶχεν ἀντιγράψῃ πλεῖστα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τοῦ Λατερανοῦ, τὰ ὁποῖα ἐχάθησαν ἔκτοτε [8]). Ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς συλλογῆς αὐτῆς, γενομένη ἐν Paderborn, τὸ 1905, ὑπὸ τοῦ W. von Glanvell,

---

[8]) Ἐξήτασα τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐν τῇ μελέτῃ μου: L' affaire de Photius dans la littérature latine du moyen âge, ἐν Annales de l'Institut Koudakov, τομ. X, Prague, 1938. Θὰ μελετήσω τὴν φιλολογίαν τῶν κανόνων τοῦ μεσαίωνος ἐν τῷ βιβλίῳ μου: Le schisme de Photius. Αἱ κανονικαὶ συλλογαί, αἱ παλαιότεραι τοῦ Gratien, εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἀλλ' εἶνε ἐνδιαφέρον νὰ μελετήσῃ τις αὐτὰς καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ νῆμα τῆς ἀλληλοεξαρτήσεως τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἀντιγραφέων εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ X καὶ XI αἰῶνος. Ἡ περίληψις τῆς συνόδου τοῦ 861 εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς συλλογῆς τοῦ Deusdedit. Ἀκολουθεῖται δὲ ἀπὸ μίαν σπουδαίαν περίληψιν τῆς συνόδου τοῦ 879-880.

εἶχε τὴν αὐτὴν τύχην. Ὁ μῦθος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἶχε τοσοῦτον σταθερῶς στερεωθῆ, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὰ Πρακτικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς εὐθεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παραδεδεγμένην γνώμην.

Ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι δηλώσεις, αἱ γενόμεναι ἐν τῇ συνόδῳ, οὕτως ὡς ἀνεδημοσιεύθησαν εἰς τὴν περίληψιν ταύτην τῶν Πρακτικῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ παρίστατο εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου. Εἶπεν ἀκριβῶς: «Οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει ἵνα ἐπανεξετασθῇ ἡ περίπτωσις τοῦ Ἰγνατίου, ὁ ὁποῖος ἐπαύθη ἐξ αἰτίας τῶν προφανῶν σφαλμάτων του. Ἀλλ' ἵνα τιμήσωμεν τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης καὶ τὸν ἁγιώτατον Πάπαν Νικόλαον, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, παρέχομεν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ δίκη αὐτοῦ». Ὁ πληρεξούσιος τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, Παῦλος, ὁ Μητροπολίτης Καππαδοκίας, εἶπεν: «Ἡ σύνοδος ἐξέφερε τὴν κρίσιν αὐτῆς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, ἡ κατηγορία ἠκούσθη καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος πρὸς συζήτησιν ἐπ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἵνα ἀποδώσωμεν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ καὶ τῷ ἁγίῳ Πάπᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τὴν ὀφειλομένην αὐτοῖς τιμήν, δίδομεν ἑκουσίως τὴν συγκατάθεσιν ἡμῶν ἵνα ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη καὶ δικασθῇ ἐκ νέου». Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα εἶπον: «Ἡμεῖς, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Πάπα Νικολάου, συνῳδᾷ τῇ ἀποφάσει τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν συνελθόντων ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Σαρδικῆς, ὁρίζομεν ὅπως ὁ Ἰγνάτιος παρουσιασθῇ πρὸ ἡμῶν, ἵνα ἡ δίκη αὐτοῦ ἐξετασθῇ ἐκ νέου». Ὁ πληρεξούσιος τοῦ Βυζαντίου ἀπήντησεν αὐτοῖς: «Εἰς τὰ ὄμματα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἡ ἐπανεξέτασις αὕτη δὲν εἶνε ἀναγκαία, πλὴν ἵνα τιμήσῃ τὸν Ἡγεμόνα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὸν Κύριον Πάπαν Νικόλαον εὔχεται αὕτη ὅπως ἐνεργήσητε καθὼς ἀντιλαμβάνεσθε τοῦτο». Οἱ ἀντιπρόσωποι συνεπέρανον: «ὅ,τι κάμνομεν, τὸ κάμνομεν κατὰ τοὺς νομίμους κανόνας».

Πάντες οἱ λόγοι οὗτοι ἐπιμελῶς ἐσταθμίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκπροσώπου τῶν βυζαντινῶν. Οὗτοι ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ λάβωσι πάσας τὰς δυνατὰς προφυλάξεις διὰ νὰ προασπίσωσι τὰ δίκαια καὶ τὰς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι αἱ παραχωρήσεις, αἱ γενόμεναι εἰς τὸν Πάπαν καὶ εἰς τοὺς ἐκπροσώπους αὐτοῦ, ἤργοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἀρχαιοτέραν πρᾶξιν καὶ ἀπετέλουν ἓν σοβαρὸν προηγούμενον, τὸ ὁποῖον ἦτο δεκτικὸν ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ παντὸς δεξιοῦ κανονολόγου ἢ θεολόγου ὑπὲρ τῆς Παπωσύνης.

Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐνόουν καλῶς τὴν σπουδαιότητα τῆς παραχωρήσεως ταύτης καὶ ἐπειρῶντο, διὰ τῶν δηλώσεών των, νὰ ἐπιτύχωσιν ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκκλήσεως πρὸ τοῦ Πάπα, οὕτως ὡς καθωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Ἐν

τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ἐπανῆλθον ἐπὶ τῶν νομικῶν βάσεων τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ Πάπα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπανεξέτασιν τῆς δίκης τοῦ Ἰγνατίου. «Γνωρίζετε ὅτι πᾶς ἄνθρωπος καταδικαζόμενος δύναται νὰ κάμῃ ἔκκλησιν πρὸ τοῦ Πάπα. Οὗτος ὁρίζει ἕνα δικαστὴν διὰ νὰ δικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἐὰν ἡ καταδίκη ἐξηνέχθη ὀρθῶς, θὰ ἐκτελεσθῇ, ἐὰν ὄχι δέον νὰ ἀκυρωθῇ».

Σπουδαιότεραι δηλώσεις ἐγένοντο ἐν τῇ β' συνεδρίᾳ. Ἀναφέρομεν ταύτας κατὰ γράμμα. Παῦλος, ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, λέγει: «Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν δίδει τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς εἰς τὴν νέαν ἐκδίκασιν τοῦ Ἰγνατίου ἐξ εὐλαβείας πρὸς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ πρὸς τὸν ἁγιώτατον Πάπαν Νικόλαον». Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐπανέλαβον: «Καίτοι ἔχετε ἤδη ἐκφέρῃ τὴν κρίσιν ὑμῶν, ἐν τούτοις ἐκδικάζομεν κατ' ἔφεσιν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κατὰ τὸν κανονικὸν νόμον καὶ ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ Πάπα». Ὁ ἐπίσκοπος Λαοδικείας λέγει: «Ἡ σύνοδος δὲν ἐγείρει ἔνστασιν κατὰ τῆς ἐπανεξετάσεως τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἀντιθέτως, ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ πιστοὶ μεγάλως χαίρουσιν ὅτι ἠδυνήθητε νὰ ἐξετάσητε ἐκ νέου τὴν ὑπόθεσιν». Οἱ ἀντιπρόσωποι εἶπον: «Πιστεύσατε, ἀδελφοί, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Πατέρες τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ὥρισαν ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἔχῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπανεξετάζειν τὴν δίκην παντὸς ἐπισκόπου, ὅτι ἠθελήσαμεν, ἐν ὀνόματι τῇ προαναφερθείσης αὐθεντίας, νὰ ἐξετάσωμεν ἐκ νέου τὴν ὑπόθεσιν ταύτην». Θεόδωρος, ὁ ἐπίσκοπος Λαοδικείας, εἶπε: «Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν χαίρει ἐν τούτῳ, δὲν ἀντιτίθεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ δὲν ἀσχάλλει διὰ τοῦτο» (et ecclesia nostra gandit in hoc et nullam habet contradictionem aut tristitiam).

Δὲν θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἀρνηθῇ τὴν σπουδαιότητα τῶν δηλώσεων αὐτῶν. Καὶ ἂν ἀκόμη διστάζῃ τις νὰ ἀποδόσῃ πλήρη ἀξίαν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις ὑπακοῆς εἰς τὴν Ρώμην, γινομένας ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἱεραρχῶν, ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ ὅπως πιστεύσῃ εἰς τὰς δηλώσεις, τὰς γενομένας ἐν συνόδῳ, τῇ παρουσίᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα. Ἡ Ρώμη ἐπετύγχανε νῦν ὅ,τι ἐζήτει ἀπὸ αἰώνων. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ παραχώρησις αὕτη συνεφωνήθη διὰ συνόδου συγκληθείσης ἵνα διακηρύξῃ τὰ δίκαια τοῦ Φωτίου, τούτου ὃν ἔχουσι θεωρήσῃ μέχρι τοῦ νῦν τὸν μεγαλείτερον ἀντίπαλον τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ.

Εἶνε ὡσαύτως πολὺ σπουδαῖον νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας ἐξησκήθη ἐν τῇ πραγματικότητι ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Φωτίου, ὅταν ὁ κυριώτερος ἀντίπαλος τοῦ Ἰγνατίου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Συρακουσῶν Ἀσβεστὰς ἐπαύθη, μετ' ἄλλων ἐπισκόπων, ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῆς τοπικῆς αὐτοῦ συνόδου, κατὰ τὸ 854, ἀπέστειλε τὸν ἐπίσκοπον τῆς Taormina Ζαχαρίαν πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸ Δ', ἵνα

ἐκκαλέσῃ πρὸ αὐτοῦ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων του τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Πάπας ἔκρινεν ὅτι ὁ Ἰγνάτιος εἶχε λάβῃ μίαν ἀπόφασιν βεβιασμένην καὶ ὅτι ἡ πρᾶξίς του ἐστηρίζετο ἐπὶ ἐλατηρίων οὐχὶ ἐκκλησιαστικῆς φύσεως. Ἐζήτησεν ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις ἐδέησε νὰ στείλῃ ἕνα ἀντιπρόσωπον εἰς Ρώμην. Ἡ ὑπόθεσις ἐπανελήφθη ὑπὸ τοῦ Βενεδίκτου τοῦ Γ', διαδόχου τοῦ Λέοντος τοῦ Δ', καὶ δὲν εἶχεν ἔτι τελειώσῃ ὅτε ἐπαύετο ὁ Ἰγνάτιος. Ἀνεκινήθη ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 861 καὶ ἐκρίθη ὅτι ἡ παῦσις τῶν ἐπισκόπων δὲν δικαιολογεῖται κανονικῶς.

Τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον δεικνύει ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἡ μερίς του ἀνεγνώριζον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκλήτου. Ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ δὲν ἠρνήθη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐκκλήσεως, γενομένης ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ἐναντίον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐὰν οὗτος δὲν ἀνεγνώριζεν αὐτοὺς ὡς κριτὰς τῆς ἰδικῆς του δίκης, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἔκαμεν ἔκκλησιν πρὸ τοῦ Πάπα. «Ego non appellavi Romam, nec appello. Quid vultis judicare?». Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι, κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνόδου, ὑπετάγη εἰς τὴν κρίσιν ταύτην διότι, κατὰ τὴν Περίληψιν τῶν Πρακτικῶν, ἐδέχθη τὸν ὅρκον τῶν μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐκλήθησαν εἰς τὴν δίκην.

Ἀναγινώσκοντες τὴν Περίληψιν ταύτην τῶν Πρακτικῶν καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Βυζαντίῳ κατάστασιν, δέον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι ἔδειξαν πολλὴν φρόνησιν καὶ σύνεσιν. Ὅ,τιδήποτε καὶ ἐὰν εἶπον ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱ ἱστορικοί, φαίνεται ὅτι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἄποψις τοῦ Νικολάου, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς συνόδου καὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐδέχετο τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρώμης εἰς ζητήματα πειθαρχίας ἀφορῶντα αὐτήν. Δέον νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος διὰ νὰ εὕρωμεν ἕτερον παράδειγμα. Καὶ ἡ ἐπέμβασις ἀκόμη τοῦ Πάπα Ἀγαπητοῦ κατὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου, τὸ 535, ἦτο φύσεως δογματικῆς καὶ οὐχὶ διοικητικῆς. Ὁ Πατριάρχης εἶχε δεχθῇ τὸ ***Ἑνωτικόν***, διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, ὅστις ἐπραγματεύετο καταχρηστικῶς ζητήματα πίστεως. Ὡσαύτως ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ οὕτω καλουμένου σχίσματος τοῦ Ἀκακίου, τὸ 519, ὑπὸ τοῦ Πάπα Ὁρμίσδα, ἐμπνέεται ἀπὸ λόγους διδασκαλίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅθεν εἶχον ἐπιτύχῃ ἐκ τοῦ Βυζαντίου μίαν σπουδαίαν παραχώρησιν, καὶ οὐδὲν τὸ ἐκπληκτικὸν ἐὰν ὁ Νικόλαος ἐξετίμησεν αὐτὴν κατὰ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς ἀξίαν.

Τὰ πράγματα θὰ ἔμενον πιθανῶς ἐδῶ, ἐὰν ὁ ταραξίας, ὁ πλέον φα-

νερὸς καὶ ὁ πλέον δραστήριος τοῦ ἀδιαλλάκτου κόμματος, ὁ πατὴρ Θεόγνωστος, δὲν ἐγκατέλειπε τὴν Κωνσταντινούπολιν κρυφίως καὶ δὲν ἤγειρε διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς πράξεως τῶν ἀντιπροσώπων. Πλὴν καὶ τότε ὁ Πάπας δὲν θὰ ἤκουε τὴν κατηγορίαν, τὴν προκατειλημμένην καὶ συχνάκις ἄδικον, ἐὰν ὁ νέος Πατριάρχης δὲν ἐπλήρωνε τὴν τιμὴν τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ παραχωρῶν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Σικελίαν εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Πάπας καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ ἐσκέφθησαν πολὺ πιθανῶς ὅτι ἡ ἄλλη μερὶς θὰ ἔκαμνε περισσοτέρας παραχωρήσεις ἢ ὁ Φώτιος. Ἀγνοοῦμεν τί ἠδυνήθη νὰ ὑποσχεθῇ ὁ Θεόγνωστος. Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰγνατίου ἤγειρε μίαν διαμαρτυρίαν καὶ ἔκαμεν ἔκκλησιν. Τὰ γραπτὰ ταῦτα μνημεῖα διεφυλάχθησαν καὶ βλέπομεν ὅτι συνετάχθησαν κατὰ ἕνα τρόπον πολὺ ὀπισθόβουλον καὶ ἄδικον. Δυνάμεθα ἄλλωστε νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι τοῦτο ἦτο ἔργον καθαρῶς καὶ μόνον τοῦ Θεογνώστου ἐν Ρώμῃ καὶ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 861 καταδίκην του δὲν ἔκαμε ἔκκλησιν πρὸ τοῦ Πάπα. Δυστυχῶς ὁ Θεόγνωστος εἰσηκούσθη καὶ ὁ Φώτιος ἐπαύθη καὶ ἀφωρίσθη.

Ὁ Πάπας ἦτο πιθανῶς πεπεισμένος ὅτι ὑπερήσπιζε τὴν δικαίαν ὑπόθεσιν ἑνὸς ἐπισκόπου, πεπαυμένου ἀδίκως. Οὐδεμίαν εἶχεν ἰδέαν περὶ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως ἐν Βυζαντίῳ. Τί ἔκαμεν ὁ Φώτιος; Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήντησε διὰ λόγων πολὺ ζωηρῶν [9]), ἡ στάσις ὅμως τοῦ Πατριάρχου ἔμεινε πολὺ ἀξιοπρεπής. Οὐδεμία ἀπάντησις ἔφθασεν εἰς Ρώμην. Ὁ Πατριάρχης ἐλυπήθη σφοδρῶς ὅτι δὲν ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη, ἡ ζωὴ ὅμως τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐξηκολούθησεν ὡς καὶ πρότερον. Ὁ Πατριάρχης ἐξεπλάγη ἐκ τῆς σιωπῆς ταύτης καὶ ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις ὅτι, παρὰ τὰς πολὺ πικρὰς ἐκφράσεις, τὰς χρησιμοποιηθείσας τόσον ἐκ τῆς μιᾶς, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἀντεμετώπιζε τὴν δυνατότητα ἑνὸς συμβιβασμοῦ. Ἀλλὰ ἡ ἀπὸ μέρους τῶν Βουλγάρων ἐγκατάλειψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν Ρώμην (860) ἔρχεται νὰ βλάψῃ τὴν κατάστασιν ὁριστικῶς καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον πᾶσαν

[9]) Δυστυχῶς ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δὲν διεσώθη. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀνεύρωμεν τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα ταύτης εἰς τὴν μακρὰν ἀπάντησιν τοῦ Πάπα. Ἓν ἀπόσπασμα πολὺ σπουδαῖον ἔχει τελείως διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν εἰδικῶν. Ὁ Πάπας λέγει εἰς τὸν Αὐτοκράτορα: «Λέγετε ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἰγνάτιον, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπέμβῃ ἡ Ἀποστολικὴ Ἕδρα, διότι δὲν κατηγορεῖτο (οὗτος) ἐπὶ οὐδεμιᾷ αἱρέσει (Monum. Germaniae Hist., Epist. VI, σελ. 469: «Sed dicitis fortasse non fuisse in causa Ignatii sedem apostolicam convocare necesse, quia non hunc ullus hereseos error involverat»). Ἐὰν ὁ Πάπας ἀναφέρῃ οὕτως ἓν ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοκράτορος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε βέβαιον, θὰ εὑρισκόμεθα πρὸ ἑνὸς ὁρισμοῦ τοῦ Πρωτείου, διδομένου ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν IX αἰῶνα.

διαλλαγήν. Τοῦτο ἦτο ἓν κτύπημα πολὺ σκληρὸν διὰ τοὺς Βυζαντινούς. Ὁ ἐθνικός των ἐγωϊσμὸς ἐτρώθη ἐκ τούτου καὶ αὐτὴ ἡ ἀσφάλεια ἀκόμη τοῦ κράτους ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ὅτι εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ. Ἐδῶ φαίνεται ὅτι ὁ Φώτιος ἦτο πολὺ μακράν, ὅταν εἰς μίαν νέαν σύνοδον (867) κατηγόρησε δημοσίως τὸν Πάπαν Νικόλαον καὶ διέκοψε πάσας τὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ.

Ἀναφέρουσι πάντοτε ταύτην τὴν σύνοδον ὡς μίαν ἀπόδειξιν ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι ὁ Φώτιος ἔπληττε αὐτὴν ταύτην τὴν Παπωσύνην καὶ κατεδίκαζε ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκφέρωνται κρίσεις βεβιασμέναι. Ἂς μὴ λησμονῶμεν, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι δὲν ἔχομεν πλέον τὰ Πρακτικὰ τῆς συνόδου καὶ ὅτι οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τοῦ τί ἐλέχθη καὶ ἀπεφασίσθη ἐν αὐτῇ. Δὲν κατέχομεν εἰμὴ τὴν Ἐγκύκλιον, τὴν ἀποσταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φωτίου εἰς πάντας τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς. Συγκρίνοντες ταύτην πρὸς ἄλλα μνημεῖα, ἅτινα σχετίζονται πρὸς τὴν σύνοδον τοῦ 867, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Φώτιος δὲν ὡμίλει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ μόνους τοὺς φράγκους μισσιοναρίους, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυττον ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες ὑποπτεύοντο ὅτι διέδιδον ἐκεῖ ἰδέας ἑτεροδόξους.

Ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ σύνοδος καὶ ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ ἐκφοβίσωσι τὸν Ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας—τὸν Χαγάνον Βόριδα—καὶ διὰ νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχήν του ἐναντίον τῶν μισσιοναρίων, οἵτινες διέδιδον τὴν αἵρεσιν ἢ τοὐλάχιστον διδασκαλίας ἀλλοτρίας ὅσον καὶ ὑπόπτους.

Ὡσαύτως ὅτε ἐπετίθετο ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Πάπα ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ Πάπα καὶ οὐχὶ ὁ Παπισμός, ὡς θεσμός, ὃν ὁ Φώτιος εἶχεν ὑπ' ὄψιν. Καίτοι παραδεχόμεθα ὅτι πολὺ ἐπροχώρησε καὶ ὅτι διέπραξε ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἕνα πρῶτο λάθος βαρύ, ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν γεγονότων, ὡς ἐγένοντο ταῦτα πραγματικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῆς ἑρμηνείας ἥτις ἐδόθη ἐπ' αὐτῶν.

Δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ ἐπὶ ἄλλων λεπτομερειῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Φωτίου, αἵτινες παρουσιάζουσι μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὸ θέμα ἡμῶν. Ἐξετάζω ταύτας, διὰ μακρῶν καὶ κατὰ βάθος, ἐν τῷ ἔργῳ μου L'histoire et la legende du schisme de Photius, ὅπερ συμπληρωθὲν ἀπὸ τοῦ 1939, δὲν ἀναμένει εἰμὴ τὴν δυνατότητα τῆς δημοσιεύσεως. Ἀποδεικνύω ἐν αὐτῷ πασιφανῶς τὴν γνησιότητα τῶν Πρακτικῶν τῆς συνόδου, τῆς λεγομένης «τοῦ Φωτίου», συγκληθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 879-880, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὴν συμφιλίωσιν μετὰ τῆς Ρώμης καὶ ἠκύρωσε τὴν σύ-

νοδον τοῦ 869 - 870. Ὁ Φώτιος οὐδὲν παρεχάραξε· καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ δύο τελευταῖαι συνεδρίαι τῆς συνόδου ταύτης, τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ τις οὐχὶ γνησίας, εἶνε ἀληθῶς τοιαῦται. Εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἀνακαλύψω ἐν Λονδίνῳ ἓν ἑλληνικὸν χειρόγραφον, τοῦ Χ αἰῶνος, ἄγνωστον τίνος συγγραφέως, ὅστις ὁσάκις ἀναφέρει τὰς δύο τελευταίας συνεδρίας, κάμνει τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κειμένου, ὅπερ διεσώθη εἰς ἡμᾶς. Εἶνε ἀδύνατον ὡσαύτως νὰ κατηγορήσῃ τις τὸν Φώτιον ὡς παραχαράξαντα τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πάπα, αἵτινες ἀνεγνώσθησαν εἰς τοὺς Πατέρας τῆς συνόδου τοῦ 879 - 880, ἀπὸ κείμενον διάφορον ἐκείνου ὅπερ ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς Πράξεις τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ Η΄. Ἐλπίζω ὅτι ἡ ἑρμηνεία, ἣν ἔχω δόσῃ περὶ ταύτης τῆς διαφορᾶς, θὰ ἤθελε φανῇ εὐπαράδεκτος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ Πάπας ἐγνώρισε τὰς τροποποιήσεις ταύτας καὶ ἐνέκρινεν αὐτὰ ὁριστικῶς, ἀδιάφορον ἂν ἀκουσίως. Ὁ Φώτιος ἄρα δὲν ἦτο οὔτε ὁ δολιευτὴς οὔτε ὁ παραχαράκτης, ὅπως διαζωγραφίζουσιν αὐτὸν σοφοί τινες.

Ὅ,τι θὰ ἐπεθύμουν νὰ δείξω εἰς ὑμᾶς σήμερον εἶνε ὅτι ἡ στάσις τοῦ Φωτίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του παρενοήθη εἰς τοὺς συγχρόνους καιρούς. Ὁ Φώτιος ἀπεδέχετο τὸν θεσμὸν τοῦ Παπισμοῦ, ὡς ἐδέχετο τοῦτον ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ. Ἂν καὶ ὑπερήσπισε τὰ δίκαια ταύτης καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς πειθαρχίας, παρεδέχετο τὸ jus appellationis, τὸ δίκαιον τῆς ἐκκλήσεως ἐν Ρώμῃ, καὶ οἱ ὀπαδοί του ἔκαμον χρῆσιν τούτου.

Ὁ Ἰγνάτιος ἦτο εἷς πρόμαχος τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐξ ἴσου ἀδιάλλακτος ὅσον καὶ ὁ Φώτιος. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ σύνοδος τοῦ 869 - 870, ἡ κληθεῖσα «Ὀγδόη Οἰκουμενική», ὑπῆρξε διὰ πολλοὺς λόγους μία ἀποτυχία διὰ τὸν Παπισμόν. Δέκα τρεῖς ἐπίσκοποι μόνον μετέσχον κατ' ἀρχὰς εἰς αὐτὴν καὶ αἱ δηλώσεις, αἱ κληθεῖσαι «λίβελλοι», ἐπὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ Πρωτείου ἦσαν τοσοῦτον ἀντιδημοτικαί, ὥστε ὁ νέος αὐτοκράτωρ Βασίλειος, διέταξε τὸν ἕλληνα αὐλάρχην ἑνὸς τῶν ἀντιπροσώπων (τοῦ Πάπα) νὰ κλέψῃ αὐτὰς καὶ μετὰ τὴν ἀπόδοσίν των συνεβλήθη, λίαν ἐπιτηδείως, μετὰ τῶν σλαύων πειρατῶν τῆς Δαλματίας, ὥστε οὗτοι νὰ ληστεύσωσι τοὺς ἀντιπροσώπους, ἐπιστρέφοντας εἰς Ρώμην καὶ νὰ καταστρέψωσι τὰ Πρακτικὰ τῆς συνόδου καὶ αὐτοὺς τοὺς λιβέλλους. Ἀλλ' ὁ παπικὸς βιβλιοθηκάριος Ἀναστάσιος, ὅστις κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ πρέσβεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ 870, ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἓν ἀντίτυπον τῶν Πρακτικῶν καὶ ἓν ἀντίγραφον τῶν λιβέλλων. Οὕτως διεσώθησαν ταῦτα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Ὁ Ἰγνάτιος συνεμερίζετο τὰς ἰδέας τοῦ Φωτίου ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας. Ὅτε οἱ Βούλγαροι ἐπανεστράφησαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ

τὸ 870, ὥρισεν ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐπισκόπους διὰ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς ἕλληνας μισσιοναρίους, οἱ ὁποῖοι ἐξεδίωξαν τοὺς λατίνους ἱερεῖς. Τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ σημείου νὰ ἀφορισθῇ ὑπὸ τοῦ Πάπα. Δὲν διέφυγε δὲ τοῦτο εἰμὴ παρ' ὀλίγον.

Ὄχι, ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία δὲν ἐνόει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, οὔτε νὰ προβῇ εἰς περισσοτέρας παραχωρήσεις πρὸς τὸν Πάπαν, παρ' ὅσας ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 861. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἄλλωστε αἱ παραχωρήσεις αὗται εἶνε πολὺ σπουδαῖαι καὶ παραδέχονται ἐν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἔννοιαν τοῦ Πρωτείου. Εἶνε εὔθετος καιρὸς νὰ ἀναγνωρίσωμεν τοῦτο ἀληθῶς.

Ἐν συνόψει, τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἱστορίας τοῦ Φωτίου παρέχει εἰς ἡμᾶς στοιχεῖα πολὺ ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα παρημέλησαν μέχρι τοῦ νῦν οἱ θεολόγοι καὶ οἱ ἱστορικοί. Εἶνε περίεργον τὸ ὅτι διαπιστώνομεν ὅτι εἰς τὸν IX αἰῶνα, ὅτε ἐδημιουργήθη ἡ πρώτη μεγάλη σύγκρουσις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ ὅτε διετυπώθησαν αἱ πρῶται ἀξιώσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ Παπισμοῦ, ὅτι εἰς αὐτὰ τὰ μνημεῖα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν σύγκρουσιν ταύτην, εὑρίσκομεν τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο νὰ συναντηθῶσι καὶ ἑνωθῶσιν ὄχι μόνον αἱ Ἐκκλησίαι Βυζαντίου καὶ Ρώμης, ἀλλὰ προσέτι καὶ πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι.

Ὡσαύτως διατὶ ὁ Φώτιος, ὁ ἀνακηρυχθεὶς ἅγιος ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν IX αἰῶνα [10]), ὅτε Ἀνατολὴ καὶ Δύσις ἔζων ἀκόμη ἐν ἑνότητι καὶ ὅτε αἱ εἰς ἅγιον ἀνακηρύξεις δὲν ἦσαν ἐπιπεφυλαγμέναι τῷ Πάπᾳ, διατὶ ὁ Φώτιος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ***νὰ θεωρῆται ὡς ὁ μελλοντικὸς Πάτρων τῆς Ἑνότητος μᾶλλον παρὰ ὡς ὁ Πατὴρ τοῦ Σχίσματος;***

F. DVORNIK

Μετάφρ. ΔΙΑΚ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

---

[10]) Ἴδε ὅ,τι ὁ R. P. Jugie, Ἀσσομπσιονιστής, λέγει περὶ τῆς τιμῆς τοῦ Φωτίου ὡς ἁγίου κατὰ τὸν X αἰῶνα, ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Théologie des Églises orientales (Paris, 1920) τόμ. 1, σελ. 684.

ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΑΣΜΑΤΩΔΙΑΣ

Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐρεύνης τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας ὑπάρχει καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐν τῇ θείᾳ ἡμῶν λατρείᾳ ἐν χρήσει οὔσης ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἀνέκαθεν ἦσαν περιβεβλημένοι διά τινος μουσικοῦ περιβλήματος, διά τινος μουσικῆς. Ποία ὅμως εἶνε ἡ μουσικὴ αὕτη, τῆς ὁποίας ἔκαμε χρῆσιν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐποχῆς; ποίαν ἐξέλιξιν ἔλαβεν αὕτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων; πότε καὶ ποῦ καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη τὸ μουσικὸν μέλος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων; καὶ πῶς τοῦτο ἐπέζησε; ποῦ δὲ διετηρήθη τοῦτο ἀρχαιότερον ἢ καὶ ὀλιγώτερόν πως μεταβεβλημένον; Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἔρχεται νὰ ἀπαντήσῃ ἡ παροῦσα λιτὴ μελέτη.

* * *

1. Ἐν τῷ παρελθόντι τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ἰδίως τοὺς ἐξ αὐτῶν μουσικοὺς καὶ μουσικολόγους ἀπησχόλησε, σχετικῶς μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικήν, τὸ ζήτημα: ἂν τὸ μουσικὸν μέλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας, ὅπερ σήμερον ἀκούομεν ψαλλόμενον εἰς τοὺς ναοὺς ἡμῶν εἶνε ἀρχαῖον καὶ πόσον ἀρχαῖον εἶνε· ἢ τοὐναντίον διακοπείσης ποτὲ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀρχαιοτέρου μέλους, εἰς τὴν μεταγενεστέραν γενεὰν τῶν μουσικῶν διδασκάλων ἡμῶν εἰσήχθη ἐν τῇ χρήσει μουσικὸν μέλος ἠλλοιωμένον καὶ παντάπασι διεφθαρμένον.

2. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πολλοὶ ἔγραψαν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ἐποχάς, κατὰ τὸν τελευταῖον λήξαντα αἰῶνα, ἄλλοι μὲν ἰσχυρισθέντες περὶ τῆς διαστροφῆς αὐτῆς ὀφειλομένης εἰς ἱστορικοὺς λόγους καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν ξένων μουσικῶν στοιχείων ἀλλογενῶν, ἄλλοι δὲ οἱ ἀρχαιολάτραι καὶ οἱ συντηρητικοὶ ταχθέντες ἀπέναντι τῶν πρώτων ὑπεστήριζον τὴν γνησιότητα αὐτῆς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐγένοντο εἰσηγηταὶ τῆς γνώμης ὅτι πρέπει τὴν ἐν χρήσει ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις ἡμῶν ναοῖς μουσικὴν νὰ τὴν ἀπολακτίσωμεν ἀντικαθιστῶντες, αὐτὴν δι' ἄλλου μουσικοῦ συστήμα-

τος· οἱ δὲ τελευταῖοι διετύπωσαν τὴν γνώμην ὅτι τὴν μουσικὴν ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ τὴν διατηρήσωμεν καὶ ὅπως ἔχουσαν.

3. Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὅπως παρουσιάζεται, εἶνε ἀναμφιβόλως ἀρκετὰ σοβαρὸν καὶ ἀρκετὰ πολύπλοκον. Ἑπομένως δὲν δύναται ἕκαστος ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἀβασανίστως νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ γράφῃ. Ὅπως ἡ γλῶσσα ἡμῶν τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν καὶ γράφομεν, οὕτω καὶ ἡ μουσικὴ ἡμῶν ἔζησε διὰ μέσου ἡμῶν καθόσον εἶνε καὶ αὐτὴ ἓν ἐκ τῶν κειμηλίων ἐκείνων ἅτινα ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς τὸ παρελθόν, τὸ ἀρκετὰ μακρὸν παρελθόν. Καὶ αὐτὴ καὶ ἐκείνη εἶνε τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα δι' ὧν διακρινόμεθα τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Μετὰ τῆς γλώσσης δὲ συνέζησε πάντοτε καὶ ἡ μουσικὴ ἀκολουθήσασα καὶ αὐτὴ τὸ ἔθνος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον καὶ εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς περιπετείας.

4. Ἐντεῦθεν ἐκπηγάζει ἡ σπουδαιότης τὴν ὁποίαν ἀποκτᾷ τὸ ζήτημα καὶ ἡ ἀξία τὴν ὁποίαν πρέπει κανεὶς νὰ ἀποδίδῃ εἰς αὐτό. Ὡς ἐκ τούτου ὁ βουλόμενος ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς μουσικῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας ὀφείλει, προκαταβολικῶς νὰ τὴν γνωρίζῃ· ὀφείλει μάλιστα νὰ τὴν ἔχῃ μελετήσει ἀπὸ ὅλας αὐτῆς τὰς πλευράς: ἀπὸ ἱστορικῆς, θεωρητικῆς, πρακτικῆς, σημειογραφικῆς καὶ κριτικῆς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς φιλολογικῆς ἀξίας τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν ὑμνογραφίας. Ὁ τοιοῦτος δικαιοῦται, ἔχει μάλιστα τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς τοῦτο, νὰ ἀποφαίνηται ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, διότι οὕτω μόνον τὴν ἐξυπηρετεῖ ἐν πάσῃ περιπτώσει.

5. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἂν εἶνε ἀρχαία ἐξεταζομένη, εἶνε ζήτημα ἱστορικόν. Εἰς δὲ τὰ ἱστορικὰ ζητήματα πρὸ παντὸς χρειάζεται ἡ ἔρευνα καὶ μάλιστα εἰς ζητήματα σκοτεινὰ καὶ ἀνεξέταστα ἔτι ἐπιστημονικῶς, καθὼς εἶνε τὸ ζήτημα τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν. Ἐξεταζομένη δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἂν εἶνε γνησία, καθαρά, ἀμιγὴς καὶ ἀπηλλαγμένη ξενικῶν στοιχείων μουσικῶν, τοῦτο εἶνε ζήτημα κριτικῆς τοῦ μουσικοῦ μέλους τῆς ᾀσματῳδίας ἡμῶν. Εἶνε δυστύχημα το ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη, παρὰ τὴν ἡλικίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει αὐτῆς, ἀκόμη δὲν συνήντησε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ὁποίου εἶνε ἀξία παρὰ τοῖς εἰδικοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήματα. Τὸ μέλλον ἴσως θὰ εἶνε εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν μουσικὴν ταύτην, ἀφοῦ μόλις τώρα ἤρχισε νὰ γίνεται ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἐπὶ ζητημάτων σχετιζομένων μὲ τὴν βυζαντινὴν τέχνην [1]. Ἄς ἐλπίσωμεν.

---

[1]) Εἶνε πολὺ εὐχάριστον τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν Ἀθήναις ὑπάρχει καὶ ἐργάζεται ἀπὸ τοῦ 1919 ἡ Ἑταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἥτις κατ' ἔτος παρουσιάζει ἀξιόλογον ἐπιστημονικὴν ὕλην σχετικὴν μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν τέχνην τῶν Βυζαντινῶν. Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας εἶνε παντὸς ἐπαίνου ἄξια καὶ με-

6. Καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἐπιστήμονες μουσικοὶ καὶ μουσικολόγοι εἶνε ἀληθὲς—καὶ τοῦτο πρὸς ἔπαινον αὐτῶν—ἔδειξαν μέχρι τοῦδε πολὺ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν προγονικὴν ἐν γένει μουσικὴν ἡμῶν. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε τὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς δημοσιευθέντα συγγράμματα αὐτῶν σχετικῶς μὲ τὴν μουσικὴν τὴν ἑλληνικήν [2]. Καὶ τούτων ὅμως ἡ ἐργασία, δυστυχῶς, δὲν προήγαγε τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς ταύτης, πρῶτον διότι ἦτο μονομερὴς καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐστάθη δυνατόν, φαίνεται, οἱ ξένοι μουσικοὶ νὰ κάμωσι σοβαρὰν καὶ καλὴν γνωριμίαν μὲ τὸ μουσικὸν μέλος τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ᾀσματῳδίας. Ἡ ἐργασία αὐτῶν δὲν ἔχει στηριχθῆ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων καὶ σωζομένων ἔτι, εὐτυχῶς,

---

γάλης εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἀπὸ ζῆλον καὶ λατρείαν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐργάζονται ὅπως καταστήσουν εἰς τὸν σημερινὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον γνωστὰς τὰς γνώσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ὑπερχιλιετοῦς πολιτικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν.

[2]) Τοιαῦτα συγγράμματα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ καιροὺς ἱκανά, ὧν τὰ σπουδαιότερα καὶ ἀξιοσύστατα τοῖς ἡμετέροις μουσικοῖς κρίνομεν τὰ ἑξῆς:

A. I. H. Vincent, Notice sur divers manuscrits grecs, relatifs à la musique, Paris, 1847. — ***Κουρτίου*** Wachsmuth, Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἐν τῇ νέᾳ μετάφρασις Ἐμμ. Γαλάνη ἐν Κεφαλληνίᾳ 1868, πρβλ. καὶ Δημώδη ᾄσματα Παχτίκου, αὐτόθι ἐν σελ. η'. F. S. Fétis, Histoire général de la musique V vol. 1869 — 1876.— Stevenson, Du rythme dans l' hymnologie, Paris 1876.— Fr. Aug. Gervert, Histoire et théorie de la musique grecque tom. II.— Bourgault De Goudray, Etudes sur la musique écclesiastique greque, Paris 1877. βλέπε καὶ ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ ἔτους Η' ἀριθ. 22, 13 Ἀπριλίου 1888 σελ. 175· καὶ ἐν Γ. Παχτίκου, Μουσικῇ, ἔτους Α' τευχ. 7 Ἰούλιος 1912.— ***Τοῦ αὐτοῦ***, Conférence sur la modalité dans la musique greque, Paris 1879. βλ. ἐν Γ. Παχτίκου Δημώδη ᾄσματα, Ἀθῆναι 1905 προλεγόμενα ἐν σελ. ιθ' καὶ οδ'—οε'. ***Τοῦ αὐτοῦ***, Mélodie populaire de Grèce.— W. Christ et M. Paranicas, Anthologia graeca carminum chistianorum adornaverunt, Lipsiae 1871.— Ἐρρίκου Lavoix, Ἱστορία τῆς μουσικῆς κατὰ μετάφρασιν ὑπὸ Ἀθηνᾶς Σερεμέτη, Ἀθῆναι.— Hatherley, A Treatise of Byzantine Musik, Lipsiae 1890. — G F. Weitzman, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς κατὰ μετάφρασιν ὑπὸ Α. Ν. Μάλτου, Ἀθῆναι. 1893.— ***Κρουμβάχερ***, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τομ. Β' μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου, Ἀθῆναι 1900 σελ. 609—614.— Wosseussensky, Du chant de l' église grecque orientale de l'antiquité jusqu' à nos jours, 1897, τὸ πρωτότυπον ρωσιστὶ τυπωμένον.— J. Rebours, Traitè de Psaltique ; théorie et pratique du chant de l' église grecque, Paris 1906.— Am. Gastoué, Catalogue de manuscrits de musique Byzantine de la Bibl. national de Paris et des Bibl. Publiques de la France, Paris 1907.— ***Τοῦ αὐτοῦ***, La musique Byzantine et les chants des églises d' Orient, ἐν Alberd Lavignac, Encyclopedie de la musique.— Th. Aeinach, La musique grecque, Paris 1926.— Egon Wellesz, Byzantinische Musik, Ferdinant Hirt is Breslau 1927.— Paul Lendorniy, Ἱστορία τῆς Μουσικῆς κατὰ μετάφρασιν Σοφίας Κ. Σπανούδη, ἐν Ἀθήναις, τομ. Α' κεφ. Α' Β' Γ' σελ. 7—56 καὶ τομ. Β' σελ. 304—314.

μουσικῶν κειμένων. Ἀπαιτεῖται κυρίως ἐκ μέρους τοῦ ἐρευνῶντος τὸ ζήτημα ἡ γνῶσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ μέλους. Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον ὡς ἱκανοποιητικὴ μουσικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, πᾶσα ἐργασία, γινομένη ἀσχέτως μὲ τὸ μουσικὸν ὑλικόν, ὅπερ διὰ μέσου τῶν αἰώνων διεσώθη μέχρις ἡμῶν διὰ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας ἢ καὶ ἐν τοῖς διαφόροις μουσικοῖς χειρογράφοις ἢ βίβλοις διὰ τῶν διαφόρων μέχρι τοῦδε χρησιμοποιηθεισῶν γραφικῶν μεθόδων [3]).

7. Ἔρευνα μὴ βασιζομένη ἐπὶ τοῦ μουσικοῦ μέλους δὲν δύναται νὰ εἶνε ἐξυπηρετικὴ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας. Ἀλλ' ὅμως μία τοιαύτη ἐπιχείρησις εἶνε τόσον εὔκολος; Πᾶν ἄλλο· διότι ἡ μουσικὴ αὕτη κρύπτεται πάντοτε τόσον μέσα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ὅσον καὶ μέσα εἰς τὴν ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν μυστῶν τῆς μουσικῆς τέχνης χρησιμοποιηθεῖσαν γραφὴν αὐτῆς. Ἑπομένως ὁ ἐρευνητὴς τῆς μουσικῆς ταύτης τέχνης, πρὸ παντὸς ὀφείλει νὰ τὴν σπουδάσῃ, νὰ τὴν ἐκδιδαχθῇ ἀπὸ τὸν μύστην, νὰ τὴν μελετήσῃ, νὰ τὴν ἐρευνήσῃ μὲ τὸν κατάλληλον ἐπιστημονικὸν φακόν, νὰ τὴν καταστήσῃ κτῆμα αὐτοῦ· ὀφείλει, κυρίως νὰ μυηθῇ εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην τέχνην. Πρέπει νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς μύστης, καὶ τότε θὰ ἠμπορῇ νὰ εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὰ σκοτεινὰ αὐτῆς σημεῖα. Ὅταν ἐκεῖνος κατέχῃ τὴν μύησιν, θὰ μεταδώσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀξίους διὰ τὴν μύησιν· τότε καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, θὰ τὴν γνωρίσωσι καλύτερον καὶ τελειότερον. Ὁ ἐρευνητὴς ἄρα πρέπει νὰ ἔχῃ βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου αὐτοῦ σκοποῦ· διότι ἄλλως ἐνεργῶν θὰ ἀποτύχῃ εἰς τὸ ἔργον του.

---

[3]) Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου παραπέμπομεν τοὺς ἕλληνας μουσικοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν εἰς τὴν πολύτιμον καὶ κριτικωτάτην διατριβὴν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου μακαρίτου Χριστίου ὑπὸ τὸν τίτλον Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλ. φιλολογίαν τῶν Βυζαντινῶν καὶ εἰδικῶς περὶ τῆς ἁρμονικῆς Μανουὴλ τοῦ Βρυεννίου καὶ τοῦ συστήματος τῆς βυζαντικῆς μουσικῆς· ὁ σοφὸς καθηγητὴς παρέχει ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ πολὺ ὀρθὰς συμβουλὰς εἰς τοὺς ἕλληνας. Πρέπει, λέγει, νὰ ἐκδώσωσι τὰς σωζομένας πηγὰς τῆς ἐκκλ. μουσικῆς· διότι μέχρι τοῦδε δὲν συνελέγη τὸ ἀναγκαιότατον ὑλικὸν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἱερᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς οὔτε καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐγίνετο τοῦτο γνωστὸν τοῖς ἐρευνηταῖς. Καὶ συνεχίζων προσθέτει· «δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀντλήσῃ τις τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἐκ τῶν θεωρητικῶν βιβλίων, πρέπει προσέτι — τοῦτο εἶναι τὸ κυριώτατον — νὰ ἀναδιφήσῃ καὶ τοὺς κώδικας ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀποτεθησαυρισμέναι πολλαὶ καὶ ἀξιολογώταται μελῳδίαι, δι' ὧν καὶ μόνον καθίσταται δυνατὴ ἡ διευκρίνισις τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων μεταβολῶν εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀκρίβωσις τῶν διαφόρων μουσικῶν κλιμάκων· ἐφόσον δὲν γίνονται τὰ δύο πρῶτα, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συνταχθῇ πλήρης ἱστορία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ βαθμηδὸν ἐπενεχθεῖσαι μεταπτώσεις εἰς τὸ ἀρχικὸν σύστημα».

8. Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος τῆς μουσικῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ᾀσματῳδίας ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐστρέψαμεν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, τὴν ἡμετέραν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ. Ὡς εἶνε γνωστὸν εἰς τοὺς εἰδικοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήματα, πολλάκις ἐν τῷ παρελθόντι ἐγένοντο, καὶ σήμερον ἔτι ἐπαναλαμβάνονται, μετὰ ζωηρότητος μάλιστα, συζητήσεις ἐπὶ τῆς μουσικῆς ταύτης, διάφοροι ἀντεγκλήσεις μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ψαλτῶν καὶ μουσικολόγων· πολλάκις δὲ ἐξετοξεύθησαν κατὰ καιροὺς ἐναντίον αὐτῆς δυσμενεῖς κρίσεις παρ' ἀνθρώπων εἰδικῶν καὶ μή, παρ' ὁμογενῶν καὶ ξένων. Ταῦτα πάντα δίδουν εἰς ἡμᾶς ἀφορμήν, ὅπως ἐπιχειρήσωμεν νὰ ρίψωμεν ὀλίγον φῶς καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς, ἥτις συνεχῶς ἐξυπηρέτησεν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ τὴν χριστιανικὴν ἡμῶν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν χρόνου· καὶ τοῦτο μὲ τὸν σκοπόν, ὅπως δώσωμεν κάποιαν ὤθησιν εἰς τοὺς ἕλληνας ζηλωτὰς τῆς πατροπαραδότου μουσικῆς ἵνα στραφῶσιν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς μουσικῆς ταύτης κατὰ τρόπον σοβαρώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον καὶ ὅπως πρέπει.

9. Οἱ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἀποτελέσαντες, ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων ἐδέησε νὰ εἰσαγάγωσι εἰς τὴν λατρείαν αὐτῶν τοὺς ὕμνους καὶ τὸ ᾆσμα. Τοὺς ὕμνους δὲ τούτους ἐποίησαν οἱ ἴδοι, δόντες, ἀναμφιβόλως καὶ ἓν ὡρισμένον μουσικὸν μέλος. Εἰς τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν οἱ χριστιανοὶ ἐφήρμοσαν ὅ,τι ἐγίνετο πρότερον, προτοῦ οὗτοι νὰ εἰσέλθωσι ὡς μέλη εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Καὶ οἱ μὲν ἐξ Ἑβραίων δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἠκολούθησαν ἐκεῖνο ὅπερ ἐγίνετο εἰς τὴν μωσαϊκὴν λατρείαν· ὅ,τι συνέβαινεν εἰς τὴν συναγωγὴν τὴν ἰουδαϊκήν· οἱ δὲ χριστιανοὶ ἐξ Ἐθνικῶν, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἔπραξαν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιον· ὄντες ἤδη ἐπηρεασμένοι ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις εἶχε διαδοθῇ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς [4]), καὶ καθ' ὅ ἕλληνες κατὰ τὸ πλεῖστον ἠκολούθησαν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνέβαινε μὲ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν λατρείαν. Ὡς πρὸς

---

[4]) Ὅτι σὺν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι μετὰ τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς μετεφυτεύθησαν εἰς τὰς ἀσιατικὰς χώρας, ἱστορεῖ μὲν ὁ Πλούταρχος (Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης καὶ ἀρετῆς, V). «Ἀλεξάνδρου τὴν Ἀσίαν ἐξημεροῦντος Ὅμηρος ἦν ἀνάγνωσμα, καὶ Περσῶν καὶ Σουσιανῶν καὶ Γεδρωσίων παῖδες τὰς Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους τραγῳδίας ᾖδον»· μαρτυρεῖ δὲ ὁ Στράβων (ΙΔ΄ 673). «Τοσαύτη δὲ τοῖς ἐνθάδε (ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας) ἀνθρώποις σπουδὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην ἐγκύκλιον ἅπασαν γέγονεν, ὥσθ' ὑπερβέβληνται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἴ τινα ἄλλον τόπον δυνατὸν εἰπεῖν, ἐν ᾧ σχολαὶ καὶ διατριβαὶ φιλοσόφων γεγόνασι».

τοὺς χριστιανοὺς τοὺς προελθόντας ἐκ τῶν Ἰουδαίων τῶν λεγομένων τῆς διασπορᾶς. μετὰ βεβαιότητος δύναταί τις νὰ ὑποστηρίξῃ 5) ὅτι οὗτοι καθιέρωσαν διὰ τὴν δημοσίαν λατρείαν τὴν ἐθνικὴν τῶν ἑλλήνων μουσικήν, διότι οὗτοι εἶχον πρὸ πολλοῦ ἐξελληνισθῇ, ἀφοῦ καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἀνεγίνωσκον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

10. Ἐν τῇ λατρείᾳ αὐτῶν ἄρα οἱ χριστιανοί, οἵ τε ἐξ Ἐθνῶν καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς, ἐχρησιμοποίησαν ὕμνους πρὸς τὸν χριστιανικὸν θεὸν συντιθέντας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνικῶν ἐθνικῶν ὕμνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναμφιβόλως, ἔδωκαν καὶ τὸ κοινῶς γνωστὸν ἑλληνικὸν μουσικὸν μέλος 6) αὐτούσιον ἢ κατά τι παρηλλαγμένον. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ μελῳδοὶ καὶ ὑμνογράφοι ἦσαν πολὺ πρακτικοί· δὲν εἶχον δὲ νὰ ζημιωθῶσιν ἀπομιμούμενοι τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ χρησιμοποιοῦντες εἰς τά χριστιανικὰ αὐτῶν ποιητικὰ δημιουργήματα τὸ ἑλληνικὸν μουσικὸν μέλος. Τὸ τοιοῦτον ἄλλωστε εἶχε καὶ τὸν ἑξῆς ἀντικειμενικὸν σκοπόν· ἐπεδιώκετο εὐκολώτερος ὁ προσηλυτισμὸς τῶν ἐθνικῶν, ἑλλήνων καὶ μή, εἰς τὴν νέαν πίστιν. Ἑπομένως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ λατρείᾳ οἱ ὕμνοι καὶ τὸ ᾆσμα ἐν γένει, δὲν εἶνε ἄσχετα καὶ μὲ προσηλυτιστικοὺς σκοπούς. 7)

11. Καθ' ἅπασαν τὴν προβυζαντινὴν περίοδον, παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἦτο ἐν χρήσει ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ ποίησις καὶ μελῳδία. Τὸ ὑπάρχον δὲ τοῦτο ᾀσματικὸν ὑλικὸν παρέλαβε καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Ἀλλὰ καὶ νέοι ὕμνοι προσετέθησαν καὶ νέα εἴδη ποιήσεως εἰσήχθησαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ᾀσματῳδίᾳ. Ἐπισημότεροι ὑμνῳδοὶ τῶν χρόνων τούτων τυγχάνουσιν ὁ Πατάρων Μεθόδιος, ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος († 386), Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεὺς († 400), Ἀνδρέας ὁ Πυρρός, Ρωμανὸς ὁ Μελῳδός, Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (740) καὶ ὁ Κοσμᾶς ὁ Μελῳδός.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΓΓΕΛΟΣ Λ. ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ

5) Πρβλ. Κωνσταντίνου Βαλιάδου (πατριαρχεύσαντος ὡς Κωνσταντίνου Ε΄) μελέτην «Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκλ. ἡμῶν μουσικῆς κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν τετραφωνίαν» (ἐν Νεολόγῳ, ἔτους Δ΄, ἀριθ. 648 καὶ 649, 9 καὶ 11 Ἰουλίου 1870) ἔνθα ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς παρὰ τοῖς πρώτοις ἕλλησι χριστιανοῖς.

6) Ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῆς ἔχει ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, τοῦτο ὑπεστήριξαν πλεῖσται μελέται κατὰ διαφόρους καιροὺς δημοσιευθεῖσαι, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονεύομεν τὰς ἑξῆς· Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, Περὶ προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, 434 τμῆμα Γ' κεφ. Α΄ Περὶ προσῳδίας δόξα Ἐράσμου· ἐκδ. Πετρουπόλεως 1830 ἔνθα ποιεῖται λόγον περὶ συγγενείας πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικὴν τῆς νεωτέρας ἐκκλ. ἡμῶν μουσικῆς· Γεωργίου Ἀρνόλδου, ρώσου καθηγητοῦ, Περὶ τῆς καταγωγῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας τῆς βυζαντινῆς ἐκκλ. μουσικῆς, ἐν Ἀνατολικῷ Ἀστέρι Κων/πόλεως ἔτους ΚΓ΄ ἀριθ. 5. 6.

7) Παρ' ὅλην τὴν ἀπέχθειαν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐθνικούς, οἱ χριστιανοὶ Πατέρες καὶ ὑμνογράφοι ἐμιμοῦντο τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν (τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς), ἐκ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν αἱρετικῶν. (Πρβλ. Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλ. Λεξικόν, τομ. Γ' σελ. 634 κ. ἑ.)

Η ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ἤδη χριστιανικῶν χρόνων ἐξαιρετικὴ ὑπῆρξεν ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸν Σταυρόν, διότι, διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θυσίας τοῦ 'Αναμαρτήτου, ἐλυτρώθη τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. 'Ο 'Απόστολος Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως, ἐξαίρει μὲ ζωηρὰς γραμμὰς τὸ διὰ τοῦ Σταυροῦ ἐπιτελεσθὲν ἔργον τῆς καταλλαγῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ θεωρεῖ τοῦτο ἰδιαιτέραν πρόνοιαν αὐτοῦ.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἀνεγνώρισαν τὸν Σταυρὸν ἐν μέσῳ τῶν διωγμῶν, τῶν θλίψεων, τοῦ μαρτυρίου. Τελικῶς δὲ ὁ Σταυρὸς κατίσχυσε τῶν εἰδώλων καὶ διὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ νέα θρησκεία τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀγάπης ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως καὶ ἐξηπλώθη ἐλευθέρως εἰς ὅλας τὰς χώρας. 'Ο Μέγας Κωνσταντῖνος εἶνε ὁ πρῶτος χριστιανὸς ἡγεμών, ἡ ἐκλεκτὴ κατάκτησις τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οὗτος ἀμφίβολος κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν εἰδώλων καὶ ποθήσας διακαῶς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, εἶδε κατὰ τὴν μεσημβρίαν «ἐν αὐτῷ οὐρανῷ ὑπερκείμενον τοῦ ἡλίου σταυροῦ τρόπαιον, ἐκ φωτὸς συνιστάμενον γραφὴν αὐτῷ συνῆφθαι λέγουσαν, ἐν τούτῳ νίκα» [1]). Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἤρκεσε νὰ διαλύσῃ τὰς ἀμφιβολίας του. 'Αμέσως κατεσκεύασε λαμπρὸν λάβαρον μὲ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ εἰδωλομανοῦς Λικινίου, τὸν ὁποῖον καὶ κατετρόπωσεν ὁριστικῶς [2]). 'Ο Μέγας Κωνσταντῖνος ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεώς του ἔγινε προστάτης τοῦ χριστιανισμοῦ, παρέσχεν ἐλευθερίαν, προνόμια καὶ ποικιλοτρόπως ηὐνόησε τὴν διοργάνωσιν τῆς 'Εκκλησίας.

Σημαντικὸν ἔργον αὐτοῦ εἶνε καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ Τιμίου Ξύλου—, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον καὶ σύμβολον τῆς σωτηρίας ἡμῶν—, ὡς καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομαὶ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ.

'Ο ἱερὸς αὐτὸς τόπος τῆς θείας θυσίας ἦτο τὸ κέντρον τῶν προσευχῶν καὶ τῶν ἐλπίδων τῶν πρώτων χριστιανῶν.

Οὕτω κατὰ τὸν Β' αἰῶνα ὁ ἐπίσκοπος Σάρδεων Μελίτων ἤρχετο ἐξ 'Ασίας εἰς τὴν χώραν τοῦ Εὐαγγελίου. 'Αργότερον ὁ Καππαδοκίας 'Αλέξανδρος καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Φιρμιλιανὸς ἠλκύσθησαν πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους. 'Ο 'Ιούλιος ὁ 'Αφρικανὸς ἐπέδειξεν ἐξαιρετικὸν ζῆλον διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὰς βιβλικὰς ἀναμνήσεις ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ ὁ 'Ωριγένης

---

[1]) Εὐσεβίου: De Vita Const., Migne, τομ. 20 σελ. 911-42.

[2]) Εὐσεβίου: 'Εκκλ. 'Ιστορία, Migne, τομ. 20 σελ. 832.

πολλάκις ὁμιλεῖ περὶ διαφόρων τόπων, τῆς Βηθλεέμ, τοῦ σπηλαίου [3]).

Οἱ ἐθνικοὶ ὅμως ἐν τῇ μανίᾳ των νὰ ἐξαφανίσωσι πᾶν τὸ χριστιανικόν, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος 'Αδριανοῦ, ἠλλοίωσαν παντελῶς τὴν ὄψιν τοῦ Γολγοθᾶ, καταστρώσαντες διὰ λίθων τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐγείραντες ἐθνικὰ μνημεῖα. [4]).

Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται κτισθεῖσαι ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας Ἱερουσαλὴμ διῃροῦντο διά τινος κοιλάδος εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἐπὶ ὑποβάθρων ἐξετείνετο ὀρθογώνιος χῶρος περικυκλούμενος ὑπὸ στοῶν· περιελάμβανε τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἔνθα ὑψοῦτο ἤδη τὸ καπιτώλιον, ἀφιερωμένον εἰς τὰς ρωμαϊκὰς θεότητας. Εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς κοιλάδος, ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ λόφου, ἐξετείνετο ἡ πόλις σχεδὸν παραλλήλως πρὸς τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ναοῦ. Ἡ ὁδός, ἥτις διέσχιζε τὴν πόλιν, περικλειομένη μὲ κιονοστοιχίαν, ὡδήγει εἰς ἐπίπεδον, ἔνθα ὑψοῦτο ὁ ναὸς τῆς 'Αφροδίτης. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ἐπίπεδον αὐτὸ ἀπετέλει τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως καὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος [5]).

Ἡ τοιαύτη ἐξάλειψις τῶν ἱερῶν μνημείων ἐγένετο ἀπὸ σκοποῦ, «ὥστε τοὺς αὐτόθι τὸν Χριστὸν προσκυνοῦντας, δόξαι τὴν 'Αφροδίτην σέβειν καὶ τῷ χρόνῳ εἰς λήθην ἐλθεῖν τοῦ περὶ τὸν τόπον σεβάσματος, μήτε τῶν χριστιανῶν ἀδεῶς εἰς τοῦτο φοιτᾶν ἢ ἑτέροις καταμηνύειν τολμώντων, καὶ τοὐναντίον πιστουμένου τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος» [6]).

Τοιαύτη ἦτο ἡ ὄψις τοῦ Γολγοθᾶ μέχρις οὗ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἀναδιφήσῃ καὶ νὰ ἐξερευνήσῃ τὸν Γολγοθᾶν. Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης ἀναφέρει ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου «δι' ὀνείρων χρηματισθεῖσα», μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ «τὸ τοῦ Χριστοῦ μνῆμα, ἔνθα ταφεὶς ἀνέστη, σπουδαίως ἐζήτει» [7]). Τὸ πιθανώτερον ὅμως φαίνεται ὅτι, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον καὶ τὴν εἰρήνην τῆς 'Εκκλησίας, τῇ προτροπῇ ἴσως καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Μακαρίου, μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ περικοσμήσῃ τοὺς ἁγίους τόπους. Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη ἔφθασεν εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀνεύρῃ τὸ Ξύλον τοῦ Σταυροῦ [8]).

Τὴν πρωτοβουλίαν λοιπὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐνίσχυσε καὶ ὁ ζῆλος τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

Τὸ ἔργον τῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἦτο εὔκολον. Κατεστράφησαν ὅλαι αἱ

---

[3]) Duchesne: Histoire ancienne de l'Église, tom. II page 78.

[4]) Φ. Βαφείδου: 'Εκκλ. Ἱστορία, τομ. Β' σελ. 61.

[5]) Duchesne ἔνθ. ἀν., σελ. 80 καὶ Ἱερωνύμου, epist. 58, Migne P. L. τομ. 22.

[6]) Σωζομένου: 'Εκκλ. Ἱστορ., Migne, τόμ. 67 σελ. 932.

[7]) Σωκράτους: 'Εκκλ. Ἱστορία, Migne, τόμ. 67 σελ. 119.

[8]) Σωζομ., ἔνθ. ἀν., σελ. 930.

ἐθνικαὶ οἰκοδομαὶ καὶ ἀφῃρέθη ὅλον τὸ χῶμα, ὅπερ εἶχε συσσωρευθῇ διὰ νὰ ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔδαφος. Τοιουτοτρόπως ἦλθεν εἰς φῶς ὁ τάφος τοῦ Κυρίου καὶ ὁ Τίμιος Σταυρός.

Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ Σταυροῦ, εἰμὴ μόνον περὶ τοῦ τάφου· «ὁ κατὰ βάθος τῆς γῆς ἀνεφάνη χῶρος, αὐτὸ δὴ λοιπὸν τὸ σεμνὸν καὶ πανάγιον τῆς σωτηρίου ἀναστάσεως μαρτύριον παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεφαίνετο» [9]).

Πλὴν ὅμως μετά τινων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ διασωθείσῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Μακάριον, γίνεται ὑπαινιγμὸς περὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. [10]).

Περιγράφων ἐπίσης τὰς οἰκοδομὰς ἐν Βηθλεέμ, ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Ἀναστάσεως λέγει: «ταῦτα δὴ πάντα βασιλεὺς ἐκόσμει, τὸ σωτήριον εἰς ἅπαντας ἀνακηρύττων σημεῖον» (τὸν Σταυρόν) [11]). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Εὐσέβιος δὲν ἀγνοεῖ τὸ γεγονὸς τῆς εὑρέσεως τοῦ Τιμίου Ξύλου.

Τὸ γεγονὸς εἶνε ἀναμφισβήτητον διότι ἀναφέρεται ὑπὸ συγχρόνων τοῦ Εὐσεβίου συγγραφέων, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἱστορικῶν.

Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, σύγχρονος τοῦ Εὐσεβίου, ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον λέγει: «ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ τῆς μακαρίας μνήμης Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ πατρός, τὸ σωτήριον τοῦ Σταυροῦ ξύλον ἐν Ἱεροσολύμοις εὕρηται. . . . . » [12]).

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὁμολογῶν τὸν σεβασμὸν τῶν χριστιανῶν πρὸς τὸ Σεπτὸν Ξύλον λέγει: «αὐτὸ δὲ τὸ ξύλον ἐκεῖνο, ἔνθα τὸ ἅγιον ἐτάθη σῶμα καὶ ἀνεσκωλωπίσθη, πῶς ἐστι περιμάχητον ἅπασι· καὶ μικρόν τι λαμβάνοντες ἐξ ἐκείνου πολλοί, καὶ χρυσῷ κατακλείοντες, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν τραχήλων ἐξαρτῶσι τῶν ἑαυτῶν καλλωπιζόμενοι» [13]).

Οἱ μετέπειτα ἱστορικοὶ Σωκράτης καὶ Σωζόμενος ἀνιστοροῦντες τὸ ἐν Γολγοθᾷ ἔργον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου περιγράφουν τὴν εὕρεσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Ἀμφότεροι δηλονότι συμφωνοῦν, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι κατὰ μὲν τὸν Σωκράτη οἱ τρεῖς σταυροὶ εὑρέθησαν «ἐν τῷ μνήματι», κατὰ δὲ τὸν Σωζόμενον «ἑτέρωθι περὶ τὸν αὐτὸν τόπον». Ἀναφέρουν δ' ἐπίσης ὅτι πρὸς διάκρισιν τοῦ τιμίου, ἐκ τῶν τριῶν, Σταυροῦ τοῦ Κυρίου, προση-

9) Εὐσεβίου: De vit. Const. ἔνθ. ἀν., σελ. 1088.
10) Ἔνθ. ἀνωτ., σελ 1089.
11) Εὐσεβίου: Ἔπαινος Κωνσταντίνου, Migne, τομ. 20 σελ. 1372.
12) Κυρίλλου: ἐπιστ., Migne, τόμ. 33 σελ. 1167.
13) Χρυσοστόμου: ὅτι Χριστὸς Θεός, Migne, τομ. 48 σελ. 826.

νέχθη, κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἐπισκόπου Μακαρίου, γυνὴ ἀσθενής, ἥτις ἅμα τῇ προσψαύσει τοῦ ἀληθοῦς Σταυροῦ ἐθεραπεύθη 14).

Ἐκτὸς ὅλων αὐτῶν τῶν ἀναμφισβητήτων μαρτυριῶν ἔχομεν καὶ τὰς μαρτυρίας προσκυνητῶν, οἵτινες ἔγραψαν τὰ ὁδοιπορικά. Ἡ Συλβία μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Σταυρὸς ἐφυλάσσετο εἰς ἰδιαίτερον τόπον: «et effertur loculus argentus deauratus, in quo est lignum sanctum crucis» 15)

Ὁ δὲ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ Ὁδοιπορικοῦ κατὰ τὸ ἔτος 530 λέγει ὅτι ἡ ἀργυρόχρυσος θήκη τοῦ Σταυροῦ ἐφυλάσσετο εἰς ἰδιαίτερον θαλαμίσκον πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς βασιλικῆς. «Habet ostium argentum ubi fuit crux domini exposita, auri et argenta multum ornati cancelli» 16).

Κατὰ ταῦτα ἡ εὕρεσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἶνε γεγονὸς ἀναντίρρητον. Τὸ σωτήριον ξύλον ἐγένετο ἀφορμὴ τῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν ἐν Γολγοθᾶ, ἔνθα, ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων, ἐνητένισαν μετὰ τῆς βαθυτέρας εὐλαβείας προσκυνηταὶ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Κωδικογράφος ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

14) Σωκράτους: Ἐκκλ. Ἱστορ., ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 117 καὶ Σωζομενοῦ: Ἐκκλ. Ἱστορ., ἔνθ. ἀν. σελ. 929.

15) Π Λουβάρεως: τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις Κωνσταντίνεια οἰκοδομήματα καὶ ὁ Γολγοθᾶς ἐπὶ Μωσαϊκοῦ δ΄ αἰῶνος, Ν. Σιὼν, τομ. Β΄. σελ. 156

16) Π Λουβάρεως, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 157.

ΙΕΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Η ΕΠΙ ΤΗι 'ΑΠΟΛΥΣΕΙ ΤΩΝ ΤΕΛΕΙΟΔΙΔΑΚΤΩΝ ΤΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙΒΕΒΛΗΜΕΝΗ τὴν πανηγυρικὴν αὐτῆς διπλοΐδα ἡ γεραρὰ Χαλκίτις Σχολὴ ἐπανέζησεν ἐφέτος τὴν εὐφρόσυνον χαρὰν τῆς προπομπῆς εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Κυρίου τῶν τελειοδιδάκτων αὐτῆς μαθητῶν, χαρὰν ἣν ἐπὶ πενταετίαν δὲν ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ αἰσθανθῇ, λόγῳ τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν τῶν διαρρευσάντων ἐτῶν.

Διὸ καὶ μὲ αἰσθήματα περισσῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης πρὸς τὰ ἑαυτῆς τέκνα καὶ ἐν χρησταῖς ἐλπίσιν ἀπέλυσε τοὺς μαθητὰς αὐτῆς ἡ τροφὸς Σχολὴ καὶ ὁλοκληροῦσα τὴν ὅσην ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπεδείξατο αὐτοῖς πνευματικὴν καὶ θερμὴν μητρικὴν στοργὴν καθωσίωσεν αὐτούς, κατὰ τὸ εἰωθός, δι' ἰδιαιτέρας τελετῆς, ἣν ἐτίμησεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης, διὰ πρώτην φορὰν λειτουργοῦσα, ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Αὐτῆς, ἐν τῷ ἱερῷ ναϋδρίῳ τῆς Μονῆς.

Ἡ ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τῶν τελειοφοίτων τελετὴ ἐγένετο τὴν Κυριακήν, 7ην Ἰουλίου ἐ. ἔ., διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Λειτουργίας, καθ' ἣν μετὰ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος συνελειτούργησαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Προικοννήσου, Περγάμου, Χαλδίας καὶ Σάρδεων.

Ἅμα τῇ ἀπολύσει τῆς Θ. Λειτουργίας ἤρξατο ἡ τελετή. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπεκδυθεῖσα τὴν ἀρχιερατικὴν Αὐτῆς στολὴν καὶ περιβληθεῖσα μανδύαν μετὰ ἐπιτραχηλίου καὶ ὠμοφορίου ἀνῆλθεν εἰς τὸν Θρόνον, τῶν λοιπῶν ἁγίων Ἀρχιερέων καταλαβόντων τὰς οἰκείας θέσεις. Ψαλέντων ἐν συνεχείᾳ τῶν σχετικῶν τροπαρίων τῆς Πεντηκοστῆς ὑπὸ τῶν Πατριαρχικῶν Χορῶν, συνεπλήρωσαν ταῦτα διὰ τοῦ «*εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν*» οἱ τελειόφοιτοι, μεθ' ὃ καὶ κατόπιν τῶν σχετικῶν αἰτήσεων καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῇ ἀπολύσει εὐχῆς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὁ Σχολάρχης, σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, διὰ καταλλήλου τῇ περιστάσει προσφωνήσεως ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς τελειοφοίτους καὶ ἐμπεριστατωμένως ἀνέλυσε τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ὡς πρώτων μεταπολεμικῶν ἀποφοίτων τῆς γεραρᾶς Σχολῆς. Ἀκολούθως ἐκ μέρους τῶν τελειοφοίτων τὴν εὐχαριστήριον καὶ ἀποχαιρετιστήριον προσφώνησιν ἐποιήσατο ὁ μαθητὴς Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, μεθ' ὃν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνέγνω τὴν νουθετήριον Αὐτῆς προσλαλιάν.

Κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν τελετήν, ἃς παρηκολούθησε πλῆθος πολύ, παρέστησαν ἐκ τῶν ἐπισήμων ὁ ἐντιμ. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Μιχαὴλ Μελᾶς, ὁ Πρόξενος ἐντιμ. κ. Π. Παντερμαλῆς, οἱ Ὑποπρόξενοι ἐντιμ. κ. κ. Ἄγγ. Βλάχος καὶ Γ. Βαρσάμης, ὁ ἐξοχ. Ἄρχων Μ. Λογοθέτης κ. Κυρ. Γκιώκας, ὁ Ἀρχ. Μ. Ρεφερενδάριος ἐντιμ. κ. Γ. Χόλλεμπαχ, οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἐγκρίτων ὁμογενῶν τῆς Πόλεως ἡμῶν.

Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη κοινὴ μοναστηριακὴ τράπεζα, ἧς προέστη, κατὰ τὴν τάξιν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, παρεκάθησαν δὲ οἱ σεβ. Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, οἱ λοιποὶ Ἐπίσημοι, ὁ Σχολάρχης καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς, ὡς καὶ οἱ τελειόφοιτοι μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν.

Οἱ τελειοφοιτήσαντες ἐφέτος μαθηταὶ εἶνε οἱ ἑξῆς: Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος ἐκ Χαλκηδόνος, Δημήτριος Ζαχαρόπουλος ἐκ Χάλκης, Θεόδωρος Μαντζιράκης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σταῦρος Βατικιώτης ἐξ Ἀθηνῶν. Οὗτοι σὺν τῇ λοιπῇ ἐπὶ ὅλων τῶν θεολογικῶν μαθημάτων δοκιμασίᾳ, ὑπέβαλον καὶ τὰς σχετικὰς ἐναισίμους διατριβὰς μὲ τὰ κάτωθι θέματα:

α) ὁ Βασ. Ἀναγνωστόπουλος: Τὸ δυνατὸν τῆς Ὑπερφυσικῆς Ἀποκαλύψεως.

β) ὁ Δημ. Ζαχαρόπουλος: Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα καὶ ὁ Χιρστιανισμός.

γ) ὁ Θεοδ. Μαντζιράκις: Μελέτη ἱστορικὴ περὶ Μωάμεθ.

δ) ὁ Σταῦρος Βατικιώτης: Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Χριστιανισμός.

Κατωτέρω καταχωρίζομεν τὰς ἐν τῇ τελετῇ γενομένας προσφωνήσεις.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ:

Παναγιώτατε καὶ θειότατε Δέσποτα,
Σεβασμιώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,
Ἐξοχώτατε, Ἐντιμότατοι Κύριοι,
Εὐσεβὲς Ἐκκλησίασμα, Φίλοι ὁμιληταί.

Μετὰ πενταετῆ διακοπὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ ὡραίου ἐθίμου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Μήτηρ ἡμῶν Σχολή, δι' ἰδιαιτέρας τελετῆς καὶ ἰδίων πρὸς τοῦτο εὐχῶν, εὐλογεῖ τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἔξοδον εἰς τὸν δημόσιον βίον τῶν τελειοδιδάκτων αὐτῆς, διακοπὴν οὐχὶ βεβαίως ἐκ στασιμότητος καὶ ἀδρανείας προελθοῦσαν, ἀλλὰ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῆς χαλε-

πότητος τῶν καιρῶν προκληθεῖσαν, ἰδοὺ καὶ πάλιν, χάριτι καὶ εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ἡ Σχολὴ ἡμῶν ἀποδοτικὴ καὶ πρόθυμος, παρέχει εἰς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν τοὺς καρποὺς τῶν πόνων αὐτῆς καὶ ηὐλογημένην ἀπὸ Θεοῦ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς παραγωγήν. Ἐγκαινίζουσα δὲ τὸ νέον στάδιον τῆς ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ζωῆς τῶν ἐφετεινῶν ἀποφοίτων, προπέμπει αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς μητρικῆς, μετὰ ἐκδηλώσεων ἐκτάκτως συγκινητικῶν, πλὴν καὶ μετὰ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων καὶ τῶν ἁγιωτέρων προσδοκιῶν. Ἡ στιγμὴ αὕτη εἶνε στιγμὴ ὁμολογουμένως συγκινητική, ὅπως συγκινητικὸς εἶνε καὶ παντὸς εἴδους ἀποχωρισμός. Διὰ πνευματικὴν μητέρα ὅμως ἡ στιγμὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἅμα καὶ ἀφορμὴν χαρᾶς, διότι ἡ τροφὸς Σχολὴ παραδίδει εἰς τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τέκνα αὐτῆς, προσφιλῆ τέκνα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ 7ετίαν ὅλην παρηκολούθησε καὶ ἐγαλούχησε, καὶ τὰ ὁποῖα, φθάσαντα εἰς μέτρον ἡλικίας καὶ κατηρτισμένα θεωρητικῶς, χειραφετεῖ πρὸς δρᾶσιν κοινωφελῆ καὶ ἀνάληψιν ἔργων πρωτοβουλίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ ἡ Σχολὴ παραδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ τέκνα αὐτῆς, δὲν θὰ ἦτο, νομίζω, ἄνευ σκοποῦ, ἐὰν ἡ Σχολὴ ἐξέφραζεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τὰς σκέψεις αὐτῆς, διετύπωνε τὰς ἀπόψεις αὐτῆς καὶ διέγραφε μετ' εἰλικρινείας τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔβλεπεν ἐπεκτεινομένους τοὺς τροφίμους αὐτῆς, ἔχοντας ἐκλέξῃ ἤδη τὴν ἀγαθὴν μερίδα καὶ βαδίζοντας πλέον τὴν ὁδὸν τῆς κλήσεως καὶ τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ αὐτῶν.

***

Ἡ προέχουσα ἰδέα ἐν τῇ σεμνῇ τελετῇ τῆς σημερινῆς ἡμέρας εἶνε, ὅτι προπέμπονται εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ***οἱ πρῶτοι μεταπολεμικοὶ ἀπόφοιτοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης***. Ἐὰν πάντοτε οἱ ἀπόφοιτοι τῆς γεραρᾶς ταύτης Σχολῆς, διὰ μέσου τῶν ὑπερεκατὸν ἐτῶν τοῦ βίου αὐτῆς, ἦσαν οἱ παραδειγματικοὶ ἡγέται τοῦ Ὀρθοδόξου ἡμῶν λαοῦ εἰς τὸν κοινωνικόν του βίον καὶ τὸν εἰρηνικὸν καταρτισμὸν τῶν συνειδήσεων ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ πεδίου· ἐὰν πάντοτε ἦσαν οἱ καλοὶ ποιμένες, οἱ ὁποῖοι αὐτοὶ μὲν ἐκάλουν τὰ πρόβατα κατ' ὄνομα, τὰ δὲ πρόβατα ἠκολούθουν αὐτοὺς μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπακοῆς, κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῇ ὅμως, ὅτι οἱ σημερινοί, οἱ μεταπολεμικοὶ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς καὶ μέλλοντες πνευματικοὶ ἡγέται καλοῦνται ὑπὸ τῶν νέων συνθηκῶν νὰ ὦσι καὶ πάλιν ποιμένες, ποιμένες ὅμως οἱ ὁποῖοι αὐτοὶ τώρα νὰ ἐξέρχωνται εἰς ἀναζήτησιν τῶν προβάτων, καὶ οἱ ὁποῖοι νὰ ὁδηγῶσι τὰ πρόβατα ὄχι διὰ μέσου τόπων χλόης καὶ ὕδατος ἀναπαύσεως, ἀλλὰ διὰ μέσου γῆς αὐχμηρᾶς—ὅπως εἶνε ὁ σημερινὸς κόσμος—, καὶ ἐν μέσῳ λύκων -ὅπως εἶνε ὅλοι οἱ σημερινοὶ ἐχθροὶ καὶ ἀρνηταὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιῶν.

Διὰ τοῦτο οἱ μεταπολεμικοὶ θεολόγοι καὶ πνευματικοὶ χειραγωγοί πρέπει νὰ εἶνε ἐφεξῆς εὐθαρσεῖς σημαιοφόροι ἰδεολογίας, τῆς ὑγιοῦς ὅμως καὶ συντηρητικῆς, νὰ ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς ζωηρὸν τὸν παλμὸν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ διὰ πᾶν ἔργον προόδου, νὰ ἔχωσιν ἔκδηλον τὸν ρυθμὸν τοῦ μετὰ περισκέψεως γοργοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πράξεις. Οἱ νέοι θεολόγοι, ὡς κοινωνικοὶ ὁδηγοί, πρέπει νὰ εἶνε ἐφεξῆς πλέον οἱ πρωτοπόροι εἰς κάθε πρακτικὴν δρᾶσιν καὶ κίνησιν κοινωνικῆς προνοίας, εἰς κάθε ἀνάτασιν τῶν ψυχῶν πρὸς ἀναγέννησιν καὶ εἰς πᾶσαν προσπάθειαν ἀνακαινίσεως τῆς ζωῆς, τῆς τε ἀτομικῆς καὶ τῆς τοῦ συνόλου.

***

Ἰδοὺ πέριξ ἡμῶν ἡ ζωὴ ὀργᾷ. Ὁ κόσμος διασκελίζει τὰς βαθμίδας μεγάλων καὶ ἀνατρεπτικῶν ἀλλαγῶν. Ἡ ἀνθρωπότης βηματίζει, ἀνερμάτιστος ἴσως καὶ ἀμφιρρέπουσα, καὶ τρέχει ἀναζητοῦσα τὰ τελειωτικὰ πεπρωμένα αὐτῆς. Τὰ ἔθνη, αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐπιζητοῦσι τό νέον, τὸ καλλίτερον, κἄτι τὸ ὁποῖον νὰ ἱκανοποιῇ τὰς τελειοτέρας καὶ ὑψηλοτέρας ἐφέσεις καὶ ἐπιδιώξεις. Μέσα εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν προσπάθειαν καὶ ἀναζήτησιν τῆς νέας ὄψεως καὶ τῆς νέας μορφῆς τῆς ζωῆς, ποία ἄράγε ἡ θέσις καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀποφοίτων καὶ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς;

Εἶνε μήπως ἀνάγκη νὰ τονίσω ὅτι ἀπόφοιτοι Σχολῆς μὲ τόσον ἔνδοξον δρᾶσιν καὶ παρελθόν, ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι πολὺ ἐνεργὸν τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ μεταπολεμικοῦ βίου ἡμῶν; Ὅταν ἀναγνωρίζεται πλέον ἀπὸ τὸ ὑγιὲς μέρος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅταν πανταχόθεν ὁμολογεῖται, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἀναστηλώσεως τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν δύναται νὰ ἐπιζήσῃ ὁ πολιτισμὸς καὶ ὅτι ὁ νέος κόσμος θὰ ἀνοικοδομηθῇ μόνον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὑλιστικοῦ ψευδοῦς τέως πολιτισμοῦ, ὅταν, λέγω, ταῦτα πάντα ἀναγνωρίζονται πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων, εἶνε ἀνάγκη νὰ τονίσω ποῖα τὰ καθήκοντα καὶ ποῖος ἄρα πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ καταρτισμὸς τῶν ἀποφοίτων μιᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς;

Οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι ὁ μεταπολεμικὸς ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς μας πρέπει νὰ ἔχῃ πληρέστατον καὶ εὐρύτατον καταρτισμόν. Πρέπει νὰ ἔχῃ ἐνημερότητα ὅλων τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα βασανίζουσι τὸν ἄνθρωπον, πρέπει νὰ ἔχῃ μόρφωσιν βαθεῖαν καὶ σταθερὰν καὶ ἐπὶ πᾶσι πρέπει νὰ ἔχῃ ζῶσαν καὶ ἀκλόνητον ***ἠθικὴν ζωὴν*** καὶ ***βίον ἅγιον***. ***Ἠθικὴν ζωὴν*** καὶ ***βίον ἅγιον***! Κεφάλαια τὰ ὁποῖα βαρύνουσι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο προσόν, δι᾽ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀξιώσεις νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ κατευθύνῃ τὰς συνειδήσεις τῶν πολλῶν. ***Νὰ ζῇ ἠθικὴν***

ζωὴν καὶ βίον ἅγιον! Στοιχεῖα τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τὸν πνευματικὸν ἡγέτην ζύμην μεταπλαστικὴν τοῦ περιβάλλοντος, λύχνον καταυγάζοντα καὶ καθοδηγοῦντα, «λύχνον λόγον ζωῆς ἐπέχοντα», κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, «καὶ φαίνοντα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης».

Τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶνε ὁ μεταπολεμικὸς ἀπόφοιτος τῆς Σχολῆς, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀποτελῇ παράγοντα ὑπολογίσιμον μέσα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς αὐτόν, καὶ ἐν τῇ πράξει, τὸ δικαίωμα τοῦ πρωτοπόρου καὶ ὁδηγοῦ, δικαίωμα τὸ ὁποῖον κέκτηται τίτλῳ καὶ δυνάμει. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀναμένει ἐφεξῆς τὸν ἀπόφοιτον τῆς Σχολῆς εἶνε ἑπομένως μέγα, ὑψηλόν, οὐράνιον ὅσον, πλὴν καὶ ἐξ ἴσου βαρύ, δύσκολον καὶ ὑπεύθυνον. Εὐτυχῶς ὅμως, τὸ ἔδαφος τῆς ἐργασίας του εἶνε πρόσφορον καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς δράσεως λίαν εὐνοϊκαί. Ὁ πόλεμος ἐπέφερεν ὁμολογουμένως πολλὴν σύγχυσιν, ἐκλόνισε τὸ θάρρος καὶ ὑπενόμευσε τὴν ἀντοχὴν τῶν πολλῶν· δὲν κατερράκωσεν ὅμως τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, οὐδὲ ἀπέσβεσε τὴν φλόγα τῆς πίστεως. Τοὐναντίον μάλιστα, προδιέθεσε τὸν λαόν μας πρὸς εὐρυτέραν συνείδησιν τῆς καταγωγῆς του, πρὸς βαθυτέραν θρησκευτικότητα καὶ θερμοτέραν πίστιν.

Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας, τοῦ ἁγνοῦ, τοῦ ὑγιοῦς, τοῦ ἀδιαφθόρου λαοῦ μας, παρ᾽ ὅλα, ἔμεινε λευκὴ καὶ εὔπλαστος ὕλη πρὸς ἐπεξεργασίαν. Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ἔμεινε πλὰξ ἄγραφος καὶ καθαρά, ἐπὶ τῆς ὁποίας καλούμεθα ἡμεῖς, οἱ φορεῖς τῆς θείας σοφίας, μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ παράδειγμά μας νὰ χαράξωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ τελειοτέρου ἀνθρώπου, νὰ ἰχνογραφήσωμεν καὶ νὰ καλλιτεχνήσωμεν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ὁποία ὑψηλὴ ἀποστολή, ὁπόσον θεῖον τὸ ἔργον! Ἀλλὰ καὶ πόσον εὐτυχεῖς οἱ θέλοντες νὰ ἐργασθῶσι δι᾽ ἓν οὕτως ἅγιον ἔργον;

Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, κατὰ εὐτυχῆ καὶ ηὐλογημένην συγκυρίαν, θὰ ἔλεγε κανείς, καὶ κατὰ θείαν πάντως Πρόνοιαν, συντονίζουσα καὶ αὐτὴ τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς της πρὸς τὴν γενικὴν τοῦ κόσμου προσπάθειαν πρὸς ἀνακαίνισιν, πρωτοστατεῖται σήμερον ὑπὸ νέον κατ᾽ ἄμφω Ἀρχηγόν. Ἔχει Προκαθήμενον καὶ Καθηγούμενον αὐτῆς νέον Πατριάρχην, τὸν πεπνυμένον καὶ συνετὸν Μάξιμον τὸν Ε΄. Ἡ προσωπικότης τοῦ νέου Πατριάρχου ἡμῶν, οἱ βαθεῖς στοχασμοί, οἱ ἐμπνευσμένοι ἐνθουσιασμοί, αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις καὶ τὰ μεγαλεπίβολα ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας σχέδιά Του, τὰ ὁποῖα, ἐν καιρῷ, δημοσίᾳ ἀνθωμολογήσατο καὶ τὰ ὁποῖα ἤδη, σὺν Θεῷ, τίθενται εἰς ἐφαρμογήν, εἶνε μία ἐγγύησις διὰ τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς, οἱ ὁποῖοι θὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν. Ὁ ζηλωτής, ὁ ἐνθουσιώδης, ὁ ἀκάματος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μάξιμος ὁ Ε΄ ζητεῖ προθύμους καὶ ὀτρυροὺς ἐργάτας, ἁγίους καὶ μὲ ἐκκλησιαστι-

κὴν συνείδησιν συνεργοὺς διὰ τὸ ἅγιον καὶ θεοφρούρητον ἔργον Του καὶ εἰλικρινεῖς ἐκτελεστὰς τῶν νέων καὶ ἀγαστῶν βουλευμάτων Του.

Ὅσοι πιστοί. Ἐμπρὸς λοιπόν, πρὸς τὴν νέαν ἐκκλησιαστικήν μας ἀναδημιουργίαν.

***

Τοιοῦτο τὸ ἔργον καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀποφοίτου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τοιοῦτο τὸ ἔργον καὶ ἡ κλῆσις καὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί μου μαθηταί, ὑμῶν, οἱ ὁποῖοι σήμερον ἀποτελεῖτε τὸ κέντρον τῆς παρούσης τελετῆς καὶ τὸ ἀντικείμενον τῶν σκέψεών μου τούτων.

Ἴσως τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, τὸ ὁποῖον οὐδένα βιάζεται· ἴσως ἡ ρήτρα τοῦ Σχολικοῦ Κανονισμοῦ, ἡ ὁποία ζητεῖ ὅπως ὁ μαθητὴς τῆς Σχολῆς προβαίνει εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ τελικοῦ προορισμοῦ του κατόπιν σκέψεως ὡρίμου· ἴσως προσέτι καὶ ἰδέαι τινες, ἐπιπολάζουσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐπηρεάζουσαι πάντως τὴν νεανικὴν βούλησιν πρὸς ἀδικαιολόγητον τινα ἐπιπολαιότητα· ἴσως καὶ ἄλλαι τινὲς παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν καθ' ἡμᾶς· ἴσως λέγω πάντα ταῦτα νὰ ἐπηρεάζωσι τὴν σκέψιν τινῶν καὶ τὴν ἀπόφασίν των, καὶ νὰ παρουσιάζωνται οὗτοι ὀκνοῦντες εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν Σχολὴν ὑποχρεώσεων αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἐνέλαβον ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν εἰς τὴν Σχολήν, καὶ νὰ φαίνωνται, ὡσεὶ ἀθετοῦντες τὸν ὅρκον, ὅρκον ἐνδόμυχον καὶ σιωπηλόν, τὸν ὁποῖον ἔδωκαν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν Σχολὴν καὶ τὴν συνείδησιν αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι οἱ τοιοῦτοι εἶνε ριψάσπιδες καὶ ἐπιλήσμονες τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Ἡ Σχολή, προπαρασκευάζουσα καὶ ὑμᾶς, δι' ὅλων ὧν διέθετε μέσων, ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν, μὲ τὴν ἐνδόμυχον ἐλπίδα, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ θέσητε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι θὰ κάμψητε τὸ γόνυ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου πρὸς δουλείαν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Σχολή, λέγω, οὔτε δύναται κἂν νὰ φαντασθῇ, ὅτι εἰς κενὸν ἐκοπίασεν. Πᾶν τοὐναντίον, ἐλπίζει καὶ πιστεύει ὅτι ἕκαστος, ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀνειλημμένας πρὸς τὴν Σχολὴν καὶ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν ὑποχρεώσεις καὶ ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ Κυρίου θὰ εἶναι ἐν τῷ βίῳ ὑμῶν ἡ ἀφυπνίζουσα ἰδέα, καὶ ἡ λατρεία τοῦ θυσιαστηρίου ὁ ἀμεσώτερος σκοπὸς τῆς ζωῆς ὑμῶν.

Μὲ τὴν προοπτικὴν καὶ ἐλπίδα λοιπὸν ταύτην σᾶς ἀπολύει σήμερον ἡ Σχολὴ μὲ ὅλην τὴν μητρικὴν αὐτῆς ἀγάπην καὶ στοργὴν καὶ σᾶς προπέμπει ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων αὐτῆς, διὰ τῶν σεπτῶν εὐχῶν τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῆς καὶ Ἀρχηγοῦ ὅλων τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐργαζομένων, Παναγιωτάτου καὶ Θειοτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Μαξίμου τοῦ Ε΄.

Πορεύεσθε λοιπόν, φίλοι, εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Προέλθετε ἐν εἰρήνῃ, φέροντες πάντοτε εἰς τὸν νοῦν σας τὰ διδάγματα καὶ τὰς νουθεσίας τῶν παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων σας, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἠγάπησαν ὡς ἴδια αὐτῶν τέκνα, ἐμόχθησαν διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας σας, καὶ ἐπικράνθησαν διὰ τὰς ἀναποφεύκτους μαθητικὰς ἐπιπολαιότητας.

Πορεύεσθε εἰς ὁδὸν εἰρήνης, φέροντες εἰς τὴν καρδίαν σας τὴν στοργὴν πρὸς τὴν Τροφὸν Σχολήν, ἡ ὁποία μετ᾽ ἀγάπης καὶ πόνου σᾶς ἐξέθρεψε, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία οὐδενὸς ἐφείσατο ἵνα ὑμᾶς πλουτίσῃ κατὰ Χριστόν.

Πορεύεσθε νῦν εἰς ὁδὸν εἰρήνης καὶ περιπατεῖτε ἀξίως τοῦ τίτλου ὡς ἀποφοίτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, τίτλου φωτεινοῦ, τίτλου ἐνδόξου, τίτλου τετιμημένου, τίτλου ὁ ὁποῖος μέσα εἰς τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ζωῆς τῆς Σχολῆς, ὡς φωτοστέφανος ἔστεψε τὰς κεφαλὰς πλείστων ἀφανῶν καὶ φανερῶν ἀθλητῶν τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς ἢ καὶ ὡς ἀκάνθινος στέφανος ἐκόσμησε τὰς κεφαλὰς πλήθους μαρτύρων, πεσόντων ἐνδόξως καὶ τιμίως διὰ τὴν ἁγίαν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας.

Πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἴη μεθ᾽ ὑμῶν. ***Ἀμήν.***

Η ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΣ ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ:

Παναγιώτατε Δέσποτα,
Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν χορεία,
Πολυσέβαστε Σχολάρχα, Σεβαστοὶ Καθηγηταί,
Φίλοι μαθηταί, Εὐσεβὲς ἐκκλησίασμα.

Φθάσαντες αἰσίως καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ τέρμα τῆς μαθητικῆς ἡμῶν σταδιοδρομίας, ἀπολυόμεθα σήμερον, διὰ τῶν εὐλογιῶν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκ τῆς Γεραρᾶς Τροφοῦ καὶ Μητρὸς Σχολῆς.

Κλείει πλέον δι᾽ ἡμᾶς σήμερον μία ὡραία περίοδος, ἓν ὡραῖον βιβλίον, τὸ βιβλίον τῆς μαθητικῆς ζωῆς, καὶ ἀνοίγει ἓν ἄλλο βιβλίον τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Λαμβάνει τέλος ἡ ζωὴ τῶν ψυχικῶν μας ἐξάρσεων, τῶν νεανικῶν μας ὀνειροπολήσεων, τῆς νοσταλγίας τοῦ ἀπολύτου, τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀσυλλήπτου καὶ ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ ζωὴ τῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας, ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας μορφὰς καὶ συνθήκας, πρὸς τὴν ὠμὴν πραγματικότητα. Κατὰ τὴν μυσταγωγικὴν δὲ ἱερότητα τῆς παρούσης στιγμῆς, καθ᾽ ἣν ἡ μὲν Σχολή, ἐν συνειδήσει τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν κινδύνων τῆς κλήσεως, προπέμπει ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἡμεῖς δὲ περιδεεῖς προσβλέπομεν τὸ δυστέκμαρτον μέλλον, τὴν ἀσθένειαν

ἡμῶν ἀντιμετροῦντες πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀναλαμβανομένης ἐντολῆς, εἰς ἐμὲ ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ γίνω διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων πάντων ἡμῶν, πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἀπείρων μας εὐχαριστιῶν καὶ τῆς ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ σεβασμοῦ ὅλων μας πρὸς τὸ μέγα τοῦτο Φυτώριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους.

* * *

Ἡ προπεμπτήριος αὕτη τελετή, τὴν ὁποίαν λαμπρύνεις πρωτοστατῶν Σύ Παναγιώτατε, ὁ Σεπτὸς ἡμῶν Πρωθιεράρχης, καὶ ἀναδεικνύει τῶν Ἀρχιερέων ὁ σεμνὸς θίασος καὶ τῶν Διδασκάλων ὁ γεραρὸς σύλλογος, τῶν συσπουδαζόντων αἱ φαιδραὶ χορεῖαι καὶ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ ἡ χαρμόσυνος συρροή, συγκινεῖ ἀναμφιβόλως καὶ κατανύσσει τὰς καρδίας ἡμῶν, ὡς ἐμπράγματος ὑπόμνησις καὶ παράστασις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦδε ἀποστελλόμεθα.

Τύχῃ δ' ἀγαθῇ, προκάθησαι σήμερον ἐν τῇ Ἁγιωτάτῃ Μητρὶ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ παρούσῃ στιγμῇ, εὐχόμενος καὶ εὐλογῶν ἡμᾶς, Σὺ Πάτερ καὶ Δέσποτα, εἰς τοῦ Ὁποίου τὸ σεπτὸν Πρόσωπον θὰ εὕρωμεν πρὸς μίμησιν φωτεινὸν ὑπόδειγμα πίστεως, ἁγνότητος, ἐνθουσιασμοῦ, φιλανθρωπίας καὶ τῶν περικοσμουσῶν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα λοιπῶν χριστομιμήτων ἀρετῶν, ὧν ἕνεκεν κοινὴ ψῆφος Ἐκκλησίας καὶ χριστεπωνύμου Πληρώματος Σὲ ἀνύψωσαν ἐπὶ τὴν ὑπάτην τῆς Ὀρθοδοξίας σκοπιάν. Τὸ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἀνύστακτον ἐνδιαφέρον Σου ἐγνωρίσαμεν πολλάκις, καὶ πρότερον καὶ νῦν, ὅτε εὐκλεῶς καὶ κατ' ἀξίαν πατριαρχεύεις.

Καὶ τότε μέν, ὅτε ἀνέλαβες, ἐν ἡμέραις κρισίμοις καὶ χαλεπαῖς διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς, τὴν προεδρείαν τῆς Ἐφορείας, κα ὤρθωσας μὲ τὸ ἰδιάζον καὶ διακρίνον τὴν Σὴν Παναγιότητα ψυχικὸν σθένος καὶ θάρρος να ἀντιμετωπίσῃς καὶ παρακάμψῃς τὰς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πολέμου δημιουργηθείσας οἰκονομικὰς δυσχερείας καὶ νὰ ἐπιτύχῃς κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν τὴν κανονικὴν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν αὐτῆς. Νῦν δ' ἐπὶ τῇ θείᾳ εὐδοκίᾳ, ἐκλογῇ καὶ ἀνόδῳ Σου εἰς τὸν Πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ὅτε εὐγνωμόνως ἐμνήσθης καὶ τῆς Τροφοῦ Σχολῆς ἐν τῷ ἐνθρονιστηρίῳ λόγῳ Σου, ἀνέγραψας ἐν τοῖς πολυμόχθοις σπουδάσμασι τῆς ἀφωσιωμένης ἐνζήλου Πατριαρχικῆς διακονίας Σου τήν τε συντήρησιν καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγὴν αὐτῆς.

Ὅθεν ἡ Σχολή, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡμεῖς, ἀναγνωρίζοντες τὰς ἐπιμόχθους προσπαθείας τῆς τε Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ πρὸς ἐπιτυχῆ συνέχισιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν μας, ἐκφράζομεν τὴν βαθεῖαν καὶ ἄπειρον εὐγνωμοσύνην ἡμῶν. Τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ὡσαύτως ἐκφράζομεν καὶ πρὸς τὴν Σεβαστὴν

'Εφορείαν, ἥτις στοργικῶς μεριμνῶσα περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ τακτικῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς δὲν φείδεται κόπων καὶ μόχθων πρὸς βελτίωσιν τῶν κατ' αὐτήν, ἀόκνως ἐργαζομένη πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν πολλῶν, λόγῳ τῶν περιστάσεων, δυσχερειῶν τοῦ ἱεροῦ ἔργου αὐτῆς.

Πρὸς Σὲ δέ, Σεβαστὲ Σχολάρχα, τὸν πνευματικόν μας Πατέρα, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας εἶνε ἐμπεπιστευμένη ἡ διοίκησις τοῦ ἱεροῦ καὶ σεμνοῦ τούτου Φυτωρίου, πῶς νὰ ἐκδηλώσωμεν τὰ διακατέχοντα ἡμᾶς εὐγνώμονα αἰσθήματα, διὰ τὰς ἐνδελεχεῖς καὶ ἀόκνους προσπαθείας Σου, πρὸς διάπλασιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν παιδικῶν μας ψυχῶν; Γνωρίσαντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ ἡμῶν στοργήν Σου καὶ τὴν ἀδιάλειπτον πατρικὴν μέριμνάν Σου ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς 'Εκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, τελειοποιήσεως ἡμῶν, ἀπερχόμεθα τῆς Σχολῆς μὲ ἄπειρον πρὸς Σὲ εὐγνωμοσύνην. Μνήμονες δὲ διατελοῦντες τῶν καλῶν ἐντεῦθεν ἐντυπώσεων καὶ ἐπικαλούμενοι τὰς πατρικάς Σου εὐλογίας, αἰτούμεθα συγγνώμην ἐάν ποτε παρεφέρθημεν καὶ ἡμεῖς καὶ διὰ τῶν παρεκτροπῶν μας Σὲ παρεπικράναμεν.

Παράλειψις σοβαρὰ ἐκ μέρους μας θὰ ἦτο, Σεβαστέ μας τέως Σχολάρχα, Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα Ἅγιε Φιλαδελφείας, ἐὰν κατὰ τὴν προκειμένην ὥραν δὲν ἠθέλομεν ἐκδηλώσῃ καὶ πρὸς Σὲ τὴν ἀΐδιον ἡμῶν εὐγνωμοσύνην, Ὅστις ἐπὶ τριετίαν ὅλην, προσέτι δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Σχολαρχίας ἀποχώρησίν Σου, δὲν ἔπαυσας προσφέρων πρὸς ἡμᾶς τὰς πολυτίμους εὐεργεσίας Σου. Ὅτε τὸ πρῶτον, μικροὶ καὶ ἀκατάρτιστοι, εἰσήλθομεν εἰς τὸ Φυτώριον τοῦτο καὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους ὑπεδέχθη ἡμᾶς εἰς τὰς στοργικὰς αὐτῆς ἀγκάλας ἡ προσφιλὴς ἡμῶν Τροφὸς Σχολή, μὲ εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον ὑπεστήριξας τὸν ταλαντευόμενον τότε νοῦν μας καὶ μὲ γνησίαν στοργὴν περιέθαλψας τὴν παιδικήν μας ψυχήν. 'Η διδασκαλία Σου προέχεε τὸ ἄρωμα αὐτῆς καὶ αἱ ἀρεταί Σου συνεκίρνων τὸ μειλίχιον μὲ τὸ ὠφέλιμον, τὸ ἁπλοῦν μὲ τὸ βαθύ, διὸ καὶ ἡ πάροδος τῶν ἐτῶν δὲν ἐξήλειψε τὴν ἀγαθὴν μνήμην τῆς σεβαστῆς Προσωπικότητός Σου, διότι ὑπῆρξας δι' ἡμᾶς φιλόστοργος Πατήρ, ὁ πρῶτος σύμβουλος, ὁ φυσικὸς ἰθύντωρ τῶν σκέψεων ἡμῶν. Σ' εὐγνωμονοῦμεν λοιπόν, ἀνθ' ὧν ὠφελήθημεν.

Πρὸς ἡμᾶς δὲ τοὺς Σεβαστοὺς Καθηγητάς, τῶν ὁποίων τὰ φιλόπονα σκάμματα ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου εὐλογοῦνται σήμερον ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας, πρὸς Ὑμᾶς τοὺς μεταγγίζοντας ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς εἰς ἄλλην τοὺς ἐκπάγλους θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐμπνεύσεως, τῆς προσπαθείας καὶ τῆς αὐτοθυσίας, τῆς ὑπομονῆς καὶ τοῦ θάρρους, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος, πῶς ἢ τὶ εἴπωμεν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὴν κοπιώδη καὶ ἐπίμοχθον, πλὴν ὑψηλήν, ἁγίαν, ἐκπολιτιστικὴν καὶ θεά-

ρεστον ἐργασίαν Ὑμῶν; Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπωμεν ἐξαίροντες τὸ ἔργον Σας, τοῦτο θὰ εἶνε μικρόν. Ἔναυλα ἠχοῦν εἰσέτι εἰς τὰ ὦτά μας ὅσα ἡ ἐνθουσιώδης ψυχὴ Ὑμῶν, ἡ ἀνοικτὴ εἰς τὰς ὡραιότητας τῆς μεγάλης Τέχνης, ἡ εὐαίσθητος εἰς τὰ ρήματα καὶ τὰ λαλήματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πάλλουσα πρὸς ὅ,τι εὐγενές, ἁγνὸν καὶ ὑψηλόν, πρὸς ὅ,τι φωτεινὸν καὶ ὑπέροχον, πρὸς πᾶσαν ἀνάτασιν, ἡ διαθλωμένη εἰς τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης, μετέδιδεν εἰς ἡμᾶς ὡς ἄχραντον λόγον. Πόσων ὡραίων κόσμων ἀφυπνισταὶ δὲν μᾶς ἐγίνατε; Ἡ διδασκαλία Σας, ἔχουσα χαρακτῆρα ἀποκαλύψεως καὶ διεισδύσασα μέχρι τῶν μυχιαιτάτων τῶν ψυχῶν μας, ὑπῆρξε τόσον ἐπαγωγὸς καὶ εἶχε τόσας ἐξάρσεις, ὥστε ἀρκετὰ ἔχομεν παρορμηθῆ εἰς τὸ ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἀκραιφνεῖς ἐνθουσιασμούς Σας. Ἕνεκα τούτου λοιπόν, πρὸς Ὑμᾶς τοὺς ἀκαμάτους σκαπανεῖς τῶν Γραμμάτων, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν τὸ εὖ ζῆν, κατὰ τὴν συγκινητικὴν ταύτην στιγμήν, ὅτε ἐσήμανε καὶ δι' ἡμᾶς ἡ ὥρα τοῦ σωματικοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ παντὸς ὅ,τι ἐνταῦθα ἠγαπήσαμεν καὶ κλείεται πλέον ὁ παράδεισος τοῦ μαθητικοῦ σταδίου, ἐκφράζομεν τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας μας. Ἀναγνωρίζοντες καὶ ἐκτιμῶντες τὰς πρὸς ἡμᾶς μεγάλας εὐεργεσίας, τὰς ἀφειδῶς ὑφ' Ὑμῶν εἰς χρόνους στερήσεων καὶ συμφορῶν γενομένας, ὅτε παρὰ τὰς ἀπὸ μέρους Σας ἀντιμετωπιζομένας οἰκονομικὰς δυσχερείας, δὲν ἀπεδυσπετήσατε, ἀλλὰ μετὰ σθένους ἐνεμείνατε ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ καθήκοντος, φέροντες εἰς πέρας ὅ,τι ἡ Σχολὴ ἀνέθεσεν εἰς Ὑμᾶς, ὁμολογοῦμεν ὅτι θὰ μείνωμεν αἰωνίως εὐγνώμονες, δεδεσμευμένοι μεθ' Ὑμῶν μὲ τὴν πλέον ἀληθινὴν ἀγάπην καὶ ἠλεκτρισμένοι ἀπὸ τὸ πλέον ἱερὸν αἴσθημα.

Ἀποχωριζόμενοι δὲ καὶ ἀφ' ὑμῶν, ἀγαπητοί μας συμμαθηταί, μεθ' ὧν συνεζήσαμεν καὶ μετὰ τῶν ὁποίων μᾶς συνδέουν τόσαι ἀναμνήσεις τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ κρατήσωμεν τὴν συγκίνησίν ἡμων. Ἴσως νὰ μακαριζώμεθα ὑφ' ὑμῶν, διότι ἀπερχόμεθα τῆς Σχολῆς. Οὐχ' ἧττον ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι σεῖς θεωρεῖσθε εὐτυχέστεροι ἀπὸ ἡμᾶς, ὡς ἔχοντες καὶ ἄλλα ἔτη νὰ ζήσητε καὶ ἀπολαύσητε τὴν πράγματι ἀθῴαν καὶ ὡραίαν μαθητικὴν ζωήν, ἡ ὁποία ἱσταμένη πολὺ ὑψηλότερον ἀπὸ τὰς συμβατικότητας καὶ τὰ ψεύδη, περικλείει ἐν ἑαυτῇ χαρὰς καὶ ὡραιότητας, ἃς ἀδυνατεῖ νὰ συναντήσῃ τις εἰς τὴν ἔξω ζωήν. Ὅθεν ἀποχαιρετῶντες καὶ ὑμᾶς, εὐχόμεθα ὅπως κατορθώσητε νὰ ἐπωφεληθῆτε ταύτης εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν πληρότητα καὶ δίδοντες περιεχόμενον καὶ σκοπόν τινα εἰς τὴν ζωήν σας, σύμφωνον πάντως πρὸς τὸν προορισμὸν τῆς Σχολῆς, νὰ κατευθύνητε τὴν ὅλην δυναμικότητά σας πρὸς τὸν στόχον τοῦτον, ὄντες ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι διὰ τὴν μετέπειτα νίκην εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Καὶ τώρα, στρέφομαι πρὸς Σέ, φιλτάτη Μήτηρ Σχολή, ἵνα ἀποδώσω τὸν ὕστατον χαιρετισμόν. Ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἐνωτιζό-

μεθα τὰς ὑστάτας μητρικὰς παραινέσεις καὶ ὑποθήκας, τὰς ὁποίας ἐν ἀγάπῃ πολλῇ, κατὰ καθῆκον ἱερόν, ἀπηύθυνας εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Σχολάρχου πρὸς ἐνίσχυσιν ἡμῶν. Διψαλέοι προσήλθομεν εἰς τὴν πηγὴν τοῦ σωτηρίου καὶ ἤδη ἀπερχόμεθα ἀφθόνως ἀρυσάμενοι ἀπὸ τῶν ζωηφόρων ναμάτων Σου. Ἀφοῦ ἐπὶ ἑπταετίαν ὅλην μετ' ἀγάπης, ἴσης τῇ μητρικῇ, ἐγαλούχησας ἡμᾶς τῷ γάλακτι τῆς εὐσεβείας, ἀποσπώμεθα νῦν τῶν στοργικῶν Σου κόλπων, προσκομίζοντες ὅ,τι ἀφειδῶς παρέσχες εἰς ἡμᾶς καὶ ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κατ' ἄμφω ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν ἡμῶν. Ἀποχαιρετίζοντες δὲ διὰ παντὸς ὅ,τι ἐπὶ τοῦ γαληνιαίου καὶ ψυχοτερποῦς τούτου λόφου, μακρὰν πάσης βιοτικῆς μερίμνης καὶ ὑπὸ τὴν βαθεῖαν ἐπίδρασιν τῶν ὑψηλῶν μαθημάτων τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς γαληνιαίας καλλονῆς τῆς φύσεως, ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς σπουδῆς ἡμῶν καὶ ἀγάπης, ἐκκινῶμεν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐκκινῶμεν μὲ ἀνημμένον τὸν δαυλὸν τῆς πίστεως, ἵνα ἐκπληρώσωμεν τὸν ὑψηλὸν προορισμόν μας, τὴν ἁγιότητα καὶ τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου συναισθανόμενοι, προσηκόντως ἐπεδιώξαμεν τὸν καταρτισμόν ἡμῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀποστολῆς, εἰς ἣν ἐκλήθημεν. Ἐφωδιασμένοι δὲ νῦν διὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Ὑψίστου στοιχείων, ἵνα «τύπος γενώμεθα τοῖς πᾶσι καὶ ὑπογραμμός», προαλειφόμεθα νὰ ἀπεκδυθῶμεν ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνα.

Ἐκκινοῦμεν τέλος ἀπὸ τὸ πρᾷον, τὸ γλυκὺ καὶ ἅγιον περιβάλλον Σου μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι αἱ ἐντυπώσεις, αἱ ἀναμνήσεις καὶ αἱ συμπάθειαί Σου, τῶν ὁποίων ἡ ἄρρητος μελωδία ἡδέως θὰ ἐναποστάζῃ εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν, ἐν μέσῳ τῶν κυμάτων τῶν θλίψεων τοῦ κόσμου, τῶν δυσχερειῶν καὶ ἀπογοητεύσεών μας, κεχαραγμέναι ἀνεξιτήλοις γράμμασι εἰς τὰς ψυχάς μας, θὰ διεγείρουν τὴν ἄπειρον πρὸς Σὲ ἀγάπην ἡμῶν καὶ θὰ κλείσουν τὸ ὕστατον τοὺς ὀφθαλμούς μας.

Χαῖρε λοιπὸν φιλτάτη Σχολή.

Χαίρετε πάντες οἱ ὑπὲρ ἡμῶν μοχθήσαντες.

Σὺ δέ, Παναγιώτατε Δέσποτα, ὁ ἐπευλογῶν τὴν τελετὴν ταύτην καὶ προπέμπων ἡμᾶς, δεήθητι νῦν, ἵνα τὸ ἅγιον τοῦ Εὐαγγελίου φῶς, ἀπλέτως π ντοτε φαῖνον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πλεονάζῃ καὶ καθοδηγῇ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθωμεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ βαδίσωμεν ὁμοῦ τὴν λεωφόρον τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τοῦ Γένους καί τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ νὰ ἀνέλθωμεν τὴν κλίμακα, τὴν ὁποίαν ὕψωσαν μέχρις οὐρανοῦ ἡ σοφία, ἡ θέλησις καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Η ΕΠΙΣΦΡΑΓΙΣΤΗΡΙΟΣ ΝΟΥΘΕΤΗΡΙΟΣ ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ:

Βαθεῖα εἶνε ἡ συγκίνησις ἡμῶν, τὸ πρῶτον ἤδη ἱερουργούντων ἐν τῷ Πανσέπτῳ τούτῳ τῆς Ὑπερουσίου καὶ Ζωαρχικῆς Τριάδος Ναῷ, μετὰ τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ ἀγαπητῶν ἡμῖν ἀδελφῶν, ἐπὶ πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ ἐπευλογήσει τοῦ ἔργου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ἡ ἱστορικὴ ἐν πρώτοις αἴγλη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ὡς «στουδίου σοφίας καὶ μαθημάτων, οὐ μόνον μοναζόντων, ἀλλὰ καὶ βασιλέων καὶ ἀρχόντων», κατὰ τὸν χρονογράφον, καὶ βραδύτερον, ὡς ἱεροῦ τῆς Θεολογίας τεμένους, ἡ ὑπερεκατονταετὴς ἔπειτα καρποφόρος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην δρᾶσις τῆς Σχολῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ προεγυμνάσθη χορεία ὅλη Ἱεραρχῶν καὶ κληρικῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου, διὰ τῆς σοφῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ζῶντος παραδείγματος διδασκάλων εὐσεβῶν, πάντα ταῦτα, ὡς ἐν ἐξαισίᾳ καὶ ἀχειροποιήτῳ εἰκόνι, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς ἀνελισσόμενα, πληροῦσιν ἀρρήτων συγκινήσεων τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ ἀποκαλύπτουσιν εἰς ἡμᾶς ὅλην τὴν πνευματικὴν ἀξίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου Καθιδρύματος. Τῶν ἀοιδίμων ἱδρυτῶν, κτιτόρων καὶ ἀνακαινιστῶν, ἐφόρων καὶ εὐεργετῶν, τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων καὶ σχολαρχῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ Σχολῆς ταύτης εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἐν τῇ βαθείᾳ ἡμῶν ἐκτιμήσει πρὸς τὸν προορισμὸν καὶ τὸ ἔργον τῆς Γεραρᾶς Σχολῆς, ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας πρὸς τοὺς νῦν ἐνζήλως καὶ ἀόκνως ἐπιμελουμένους τῆς καλῆς συντηρήσεως καὶ κανονικῆς αὐτῆς λειτουργίας, ὡς καὶ πρὸς πάντας τοὺς συμπαθῶς παρακολουθοῦντας αὐτήν. Καὶ ἐπιθυμοῦμεν κατὰ τὴν εὔσημον ταύτην στιγμὴν νὰ διατρανώσωμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν στοργικὴν μέριμναν καὶ προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν προσωπικῶς πρὸς τὴν πνευματικὴν μητέρα καὶ τροφόν. Ἡ ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγὴ καὶ ἀνάδειξις τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἡ ἐπὶ τῆς ἰσχυρᾶς προστασίας τῆς σεβαστῆς ἡμῶν καὶ φιλοπροόδου Δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως τεθεμελιωμένη, ἐφ' ᾗ καὶ ἐκ μέσης ψυχῆς εὐγνωμονοῦμεν, ἀποτελεῖ ἀνάγκην ζωτικὴν καὶ προσφιλὲς τῆς Ἐκκλησίας σπούδασμα, ἡμῶν δὲ μύχιον πόθον. Δώῃ αὐτῇ Κύριος προσφυεῖς πάντοτε τοὺς ὅρους τῆς αὐξήσεως καὶ καρποφορίας, ἵνα ὡς ἄμπελος καλλίβοτρυς καὶ εὐκληματοῦσα ἀποδίδῃ ἐν καιρῷ τὸν καρπὸν αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Πρὸς ὑμᾶς δέ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, τοὺς ἤδη ἀπαρτισθέντας ἐν τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι, πρὸς ὑμᾶς τοὺς συνιστῶντας τὴν ἀφορμὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φαιδρᾶς ταύτης πανηγύρεως, τὸν λόγον ἀπευθύνοντες, συγχαί-

ρομεν ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ τελέσει τοῦ μαθητικοῦ δρόμου καὶ στεφανοῦμεν διὰ τῶν πατριαρχικῶν ἡμῶν εὐλογιῶν τὸ φιλότιμον ὑμῶν ἀγώνισμα. Δὲν ἀποκρύπτομεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν, ὅτι ἀπέσχετε μέχρι τοῦδε νὰ καθοσιώσητε ἑαυτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ δὲν νομίζομεν, ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς σκέψεις ἀλλοτρίας πρὸς τὴν ἀρχικὴν ὑμῶν κλῆσιν, εἰς μετασχηματισμόν, δηλαδή, τοῦ φρονήματος ὑμῶν κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος τούτου. Θὰ ἦτο τοῦτο ἀδίκημα πρὸς τὴν ἐκθρέψασαν Σχολὴν καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, κατάκριτος παρὰ Θεῷ ἀθέτησις ἱερᾶς ὑποχρεώσεως, τὴν ὁποίαν ἐρχόμενοι ἐνταῦθα ἐλευθέρως ἀνωμολογήσατε. Μᾶλλον ἐπιθυμοῦμεν νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ καθυστέρησις, μὴ ἔχουσα ἠθικὸν χαρακτῆρα, εἶνε μόνον χρονική.

Καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ, προπέμπομεν ὑμᾶς μετὰ τῶν πατρικῶν ἡμῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν. Μὴ λησμονεῖτε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, οἵας Σχολῆς ὑπήρξατε τρόφιμοι, ἀλλὰ προσαρμόσατε τὸν βίον πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὸν σκοπὸν τῆς μορφώσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως ὑμῶν. Αἱ τελευταῖαι τῆς Σχολῆς ὑποθῆκαι, αἱ διὰ τοῦ στόματος τοῦ σεβαστοῦ ὑμῶν Σχολάρχου σοφῶς διατυπωθεῖσαι, ἔστωσαν λύχνος τοῖς ποσὶ προφαίνων εἰς ὑμᾶς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος. Ὅσα ἠκούσατε ἐνταῦθα καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε, ταῦτα ἐγχαράξατε ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν ὑμῶν, ταῦτα φυλάσσετε ὡς θησαυρὸν πολύτιμον ἀξιοποιοῦντα τὴν μέλλουσαν ὑμῶν σταδιοδρομίαν, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ποθεῖ νὰ ἴδῃ καὶ ὑμᾶς ἐναριθμίους εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας τοὺς ἁγίους αὐτῆς σκοπούς.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴη πάντοτε μεθ' ὑμῶν, φωτίζουσα τὰ διανοήματα καὶ ἁγιάζουσα ὁλόκληρον ὑμῶν τὸν βίον εἰς ἐπίγνωσιν καὶ ἐργασίαν τοῦ θελήματος Αὐτοῦ. Ἀμήν.

Η ΕΠΙ ΤΗι ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΕΛΕΤΗ

ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ, 30ὴν Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ., ἐγένετο ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ, δι' ἰδιαιτέρας τελετῆς, ἡ ἔναρξις τῶν μαθημάτων. Τῆς τελετῆς προέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος (Ἐφοροταμίας), παρέστησαν δὲ κατ' αὐτὴν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Προύσης κ. Πολύκαρπος (μέλος τῆς Ἐφορείας) καὶ Σάρδεων κ. Μάξιμος, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας. Παρέστησαν τὸ Σῶμα τῶν Καθηγητῶν καὶ πάντες οἱ μαθηταί. Κατόπιν τῆς νενομισμένης συγκινητικῆς τελετῆς, καθ' ἣν ἐψάλησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τὰ οἰκεῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τροπάρια καὶ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ προεξάρ-

χοντος ἡ εἰδικὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει εὐχή, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐποιήσατο διὰ τοῦ κατωτέρω δημοσιευομένου ἐναρκτηρίου λόγου τὸν ἐγκαινιασμὸν τοῦ νέου σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἀκολούθως ἀνεγνώσθησαν οἱ βαθμοὶ τῆς εἰς τὰ μαθήματα ἐπιδόσεως τῶν ἱεροσπουδαστῶν κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος, μεθ' ὃ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος ἐπεσφράγισε τὴν ὅλην τελετὴν διὰ λόγου ἐμβριθοῦς, δημοσιευομένου καὶ τούτου κατωτέρω.

Εἶτα, τῶν μαθητῶν ἀσπασαμένων τὰς χεῖρας τοῦ σεβ. Ἐφοροταμίου καὶ τοῦ ἁγίου Σχολάρχου καὶ ἀπελθόντων, οἱ παριστάμενοι συνεχάρησαν τῷ τε Σχολάρχῃ καὶ τοῖς ἐλλογ. κ. κ. Καθηγηταῖς καὶ ηὐχήθησαν αὐτοῖς ὑγιείαν, ἐνίσχυσιν ἀπὸ Θεοῦ καὶ καρποφόρον πνευματικὴν ἐργασίαν κατὰ τὸ ἐπ αἰσίοις ἀρξάμενον νέον σχολικὸν ἔτος, μετὰ μικρὰν δὲ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ Γραφείῳ τοῦ Σχολάρχου ἀνάπαυλαν, ἤρχισαν αἱ τακτικαὶ παραδόσεις.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ:

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι,
Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Συνάδελφοι,
προσφιλεῖς μοι μαθηταί.

Ἡ ροὴ τοῦ χρόνου, ἥτις, κατὰ ὁμαλὴν ἀνακύκλησιν, φέρει εἰς τὴν ζωήν μας πρόσωπα, πράγματα καὶ ἐποχάς, ἰδοὺ ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν ροὴ τοῦ χρόνου, τῇ ἀφάτῳ εὐλογίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἔφερε καὶ πάλιν ἡμᾶς σήμερον εἰς τὴν οὐδὸν νέου σχολικοῦ ἐνιαιτοῦ. Καὶ ἤδη τὴν θερινὴν ἀνάπαυλαν διαδέχεται ἡ πολύμοχθος, ἀλλὰ καὶ ηὐλογημένη πνευματικὴ ἐργασία καὶ τὴν περίοδον τῆς τριμήνου ἀνακοπῆς τοῦ ἔργου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον χαλάρωσιν, ἀκολουθεῖ ἡ φιλότιμος καὶ ἔντονος προσπάθεια ἐν τῷ πνευματικῷ τούτῳ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου.

Ἐπὶ ἑκατὸν τρία συναπτὰ ἔτη, οἱ ἀείμνηστοι προκάτοχοι ὅλων ἡμῶν ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, τόσον οἱ ἐκ τῶν διδασκόντων ὅσον καὶ οἱ ἐκ τῶν διδασκομένων, ᾐσθάνθησαν τὴν αὐτήν, οἵαν καὶ ἡμεῖς, συγκίνησιν διὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς ἐνάρξεως, καὶ ἔκαμαν τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ διετύπωσαν τοὺς αὐτοὺς στοχασμοὺς καὶ ἐδοκίμασαν τὸ ἴδιο ρῖγος καὶ τὸν αὐτὸν παλμόν. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἑκάστοτε Σχολάρχου, μέσα εἰς τὴν τόσην ποικιλίαν τῶν ἱερῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, μὲ τὸν αὐτὸν τόνον τῆς συγκινήσεως ἀσφαλῶς, ἐξέφραζεν ἀναλόγους πάντοτε σκέψεις καὶ ἔκαμνε παρομοίους συλλογισμοὺς καὶ διεχάραττε τὰ ἐνδεικνυόμενα ἑκάστοτε πλαίσια.

Θὰ ἔπρεπε ἄραγε καὶ ἐγώ, ἐλάχιστος καὶ παρ' ἀξίαν διάδοχος τόσων

κατ' ἀξίαν προκατόχων μου, θὰ ἔπρεπε, λέγω, νὰ διερμηνεύσω τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ διακατέχοντα τὰς ψυχὰς αἰσθήματα ὅλων ἡμῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν, κληρονόμων καὶ μετόχων τῶν τρόπων καὶ τῆς φιλοτιμίας ἐκείνων; Θὰ ἔπρεπε μήπως νὰ τονίσω τὴν χαρὰν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁραματισμοὺς τοῦ σεπτοῦ καὶ τετιμημένου Προκαθημένου αὐτῆς, τὰς ἐλπίδας τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας, μαζὶ μὲ αὐτὰ δὲ καὶ τὸν ἔνθεον ἐνθουσιασμὸν ἡμῶν, τῶν σκαπανέων τῆς ἱερᾶς παιδείας, τῶν ἀγαπητῶν συναδέλφων μου, καὶ τὴν συγκίνησιν ὑμῶν, τῶν προσφιλῶν τέκνων τῆς Σχολῆς, ἐν ὄψει τοῦ ἐγκαινιαζομένου νέου σχολικοῦ ἐνιαιτοῦ;

Ἀλλὰ ἡ πληθὺς τῶν αἰσθημάτων τούτων ἂς παραμερισθῇ πρὸ τῆς πραγματικότητος, ἡ ὁποία τίθεται πρὸ ἡμῶν καὶ ἡ ὁποία δεσπόζει τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Καὶ ἡ πραγματικότης αὐτὴ εἶνε: ὅτι συνερχόμεθα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἵνα ἑνώσωμεν τὰς προσπαθείας ἡμῶν καὶ συντονίσωμεν τὰς δυνάμεις μας, διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, πρὸς διαμόρφωσιν τῆς καλλιτέρας αὔριον τῆς Ἐκκλησίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Σχολὴ θὰ ἔχῃ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς, οἱ δὲ τρόφιμοί της θὰ ἔχωσι δικαιώσῃ τὰς χρηστὰς προσδοκίας πάντων.

Μέσα λοιπὸν ἀπὸ τὸ εὐρὺ τοῦτο πλαίσιον τῆς σχολικῆς, οὕτως εἰπεῖν, πραγματικότητος, ἀπὸ Θεοῦ ἀρχόμενοι, ἂς θελήσωμεν πρωτίστως θερμὴν νὰ ἀναπέμψωμεν πρὸς τὸν Δοτῆρα τῶν Φώτων Κύριον εὐχαριστίαν, διὰ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος, δι' οὗ κατηξίωσεν ἡμᾶς ἐν ὑγιείᾳ καὶ δι' ἐλπίδων χρηστῶν νὰ συναθροισθῶμεν καὶ αὖθις ὑπὸ τὴν ἱερὰν καὶ φιλόξενον ταύτην στέγην.

Ὡσαύτως, θερμὰ ἂς ὑποβάλωμεν αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, διὰ τὸ ἀπεριόριστον αὐτῶν ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Σχολήν. Ἰδιαίτατα δὲ ἂς εὐχαριστήσωμεν τὴν σεβαστὴν Ἐφορείαν, τὴν ἐπευλογοῦσαν τὴν σημερινὴν ἔναρξιν τοῦ νέου Σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ δι' ἐξέχοντος ἐκπροσώπου τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, τοῦ σεβασμιωτάτου Ἐφοροταμίου, Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, δι' ὅσους κόπους ὑφίσταται αὕτη πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς καὶ διὰ τὴν βαθυτάτην στοργὴν καὶ μέριμναν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἀπροσκόπτου καὶ κατὰ πάντα ἀρτίας λειτουργίας τῆς πεφιλημένης ἡμῶν Σχολῆς.

*

Καὶ ἤδη, κατόπιν τῆς ἐκ καθήκοντος μέν, ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ ἐνδόμυχον ὀφειλὴν ἐκφράσεως τῶν διακατεχόντων ἡμᾶς εὐγνωμόνων αἰσθημάτων,

ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κυκλοῦσαν ἡμᾶς πραγματικότητα καὶ κομίσωμεν αὐτῇ, ἡμεῖς πρῶτοι, ἀγαπητοί μοι συνάδελφοι, τὴν πρὸς ταύτην ὀφειλὴν ἡμῶν.

Ἐτάχθημεν ἀπὸ Θεοῦ ἀναμορφωταὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐμπεπιστευμένων ἡμῖν νεαρῶν ὑπάρξεων, ὑπάρξεων εὐπλάστων μέν, ἀλλὰ καὶ διανυόντων—ἂς μὴ λησμονῶμεν τοῦτο—διανυόντων τὴν ἀχάριστον λεγομένην ἡλικίαν. Καὶ καλούμεθα σήμερον νὰ μοχθήσωμεν ἐπ' αὐτῶν, νὰ καλλιτεχνήσωμεν ἐν αὐτοῖς, νὰ μεταπλάσωμεν τὰς δοθείσας εἰς ἡμᾶς ψυχὰς καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἐξ αὐτῶν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ.

Τιθέμενοι λοιπὸν καὶ ἐφέτος πρὸ μιᾶς τοιαύτης δημιουργίας, θελήσωμεν «τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι», κατὰ τὸ Παυλικόν, νὰ συνεχίσωμεν τὸ τίμιον ἔργον ἡμῶν μετ' ἴσου ἐνθουσιασμοῦ· θελήσωμεν νὰ συντονίσωμεν τὰς προσπαθείας ἡμῶν, καταρτίζοντες διὰ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ παραδείγματος ἡμῶν τοὺς νέους τούτους, τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία, τὸ Γένος, αὐτὸς ὁ Θεός.

Αἱ ἀντιξοότητες καὶ τὰ ἄλλα ἀνιαρά, τὰ παρομαρτοῦντα τῇ τε καθ' ἡμέραν ζωῇ καὶ τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν, δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεάζωσιν ἡμᾶς, ὥστε νὰ ἡμισεύωσι τὸν ζῆλον ἡμῶν καὶ νὰ μερίζωσι τὴν προσπάθειαν ἡμῶν. Τόσον αἱ ἀντίξοοι περιστάσεις, ὅσον καὶ αἱ ἀνίεροι ἐπικρίσεις τῶν πικροχόλων καὶ τῶν ἥκιστα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἁρμοδίων, δὲν θὰ λείψωσι βεβαίως ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς καθόλου πνευματικῆς ἐργασίας ἡμῶν. Πλὴν ἐν μέσῳ τοσούτων καὶ τοιούτων χαλεποτήτων ἂς πορευώμεθα εὐσυνειδήτως καὶ πιστῶς, ἐπιτελοῦντες τὸ καθῆκον ἡμῶν καὶ ἂς εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι καθιστῶμεν ἁγιωτέραν τὴν πορείαν μας, δικαιότερον τὸν ἀγῶνά μας καὶ τιμιώτερον τὸν ἱδρῶτά μας.

*

Καὶ ἤδη πρὸς ὑμᾶς στρέφων τὸν λόγον, ἀγαπητοί μου μαθηταί, θέλω νὰ πιστεύσω, ὅτι καὶ εἰς τὰς ὑμετέρας ψυχὰς εὑρίσκει τὴν ἐμπρέπουσαν ἀπήχησιν ἡ σήμερον πρὸ ὑμῶν διανοιγομένη σχολικὴ πραγματικότης.

Ἐὰν κάποια παρομαρτοῦσα τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἐπιπολαιότης ἢ καὶ κάποιος κοσμικὸς θροῦς ἠχεῖ ἔτι πέριξ ὑμῶν καὶ ταράσσει τὴν ψυχὴν ὑμῶν, θελήσατε σήμερον, ἱστάμενοι εἰς τὴν οὐδὸν τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, θελήσατε, λέγω, νὰ ἀνακαθάρητε ἑαυτοὺς ἀπὸ τούτων. Ἀντιλήφθητε τὴν ἱερότητα τῆς στιγμῆς καὶ σταθμίσατε τὴν σοβαρότητα τῆς θέσεως καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ προορισμοῦ ὑμῶν. Οὐδεὶς ψυχρὸς ἢ ἀδιάφορος, πολὺ δὲ περισσότερον, οὐδεὶς βέβηλος, ἐπιτρέπεται νὰ μολύνῃ τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Σχολῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν ἁγιάζει ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ καθιε-

ροῖ αὐτὸς οὗτος ὁ ἅγιος σκοπὸς τῆς κλήσεως ὑμῶν, ὅπως ὑπηρετήσητε Ἐκεῖνον, ὅστις εἶνε «τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή».

Ὅσοι λοιπὸν πιστοί. Θελήσατε νὰ ἀκούσητε τὴν φωνὴν τῆς Σχολῆς, φωνὴν ἡ ὁποία καλεῖ ὑμᾶς εἰς ἐργασίαν, εἰς περισυλλογήν, εἰς ἐγρήγορσιν, εἰς μελέτην καὶ καταρτισμόν, ψυχικὸν καὶ πνευματικόν. Ὁ ναὸς καὶ ἡ ἐν αὐτῷ καθ' ἡμέραν προσευχὴ καὶ λατρεία τοῦ Θεοῦ· ἡ παράδοσις καὶ τὸ σπουδαστήριον· ἡ βιβλιοθήκη καὶ ἡ θεωρία τῆς φύσεως θὰ εἶνε ὡς τόσα στάδια δι' ὑμᾶς, ὅπου θὰ ἀσκῆσθε ἐναλλὰξ καθ' ὅλον τὸ σχολικὸν ἔτος, περισσεύοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει καὶ αὐξάνοντες ἐν δυνάμει ἁγιότητος καὶ ἀρετῆς, μορφώνοντες ἐν ὑμῖν τὸν τέλειον ἄνδρα τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ εἶνε ἡ φωνὴ τῆς Σχολῆς.

*

Ἡ ἰδία ὅμως αὕτη φωνὴ σήμερον θέλει νὰ ὑπομνήσῃ ὑμῖν ὅτι τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον νῦν, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, προέχει, τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς θέσῃ πανόπλους πρὸ τῆς πραγματικότητος, τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς παραλάβῃ σήμερον διὰ νὰ σᾶς συνοδεύσῃ μέχρι τοῦ τέρματος τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμεύσῃ δι' ὑμᾶς ὡς πηγὴ ἰδιαιτέρων παρορμήσεων καὶ ἐξάρσεων, εἶνε ἡ ***πίστις***, μὲ τὰς πολλαπλᾶς αὐτῆς ἐκδηλώσεις, ὥς τε ἐμπιστοσύνη καὶ πεποίθησις.

Καὶ πρωτίστως αὐτὴ ***ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν***. Αὐτὴ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν καὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς πνευματικῆς σας ζωῆς. Αὐτὴ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς πάγιον καὶ ἀρραγὲς θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ οἰκοδομήσητε, σήμερον μὲν τὴν μαθητικήν σας προσωπικότητα, αὔριον δὲ τὴν ὀντότητά σας ὡς κληρικῶν. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν πολύτιμον πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, δι' ἧς καὶ μόνης ἄλλωστε θὰ ἐξασφαλίσητε καὶ τὴν θείαν συναντίληψιν εἰς τὴν ζωήν σας, αὐτήν, λέγω, καλλιεργήσατε ἐντὸς τῆς ψυχῆς σας μὲ εὐρύτητα καὶ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀφήσατε νὰ ἐκδηλοῦται πανταχοῦ καὶ παντοιοτρόπως.

*

Ἀλλὰ πρὸς τῇ θρησκευτικῇ ταύτῃ πίστει καὶ μία ἄλλη, ἐξ ἴσου πνευματικὴ καὶ ἐποικοδομητική, θὰ πρέπει νὰ συμπληρώνῃ πάντοτε τὸ ἔργον τῆς πρώτης. Καὶ ἡ πίστις αὕτη εἶνε ***ἡ πίστις καὶ ἡ πεποίθησις πρὸς τὴν ἰδεολογίαν σας*** ὡς μαθητῶν τῆς παλαιφάτου καὶ ἱστορικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ἐκλήθητε μαθηταὶ μιᾶς σχολῆς, ἡ ὁποία θέτει σκοπόν αὐτῆς, ὡς καὶ πᾶσα σχολή, τὴν εὕρεσιν καὶ οἰκείωσιν τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀλήθεια ὅμως τὴν ὁποίαν ἀναζητεῖ μία Θεολογικὴ Σχολή, εἶνε ἡ ὑψίστη ἀλήθεια,

ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια, αὐτὸς ὁ Θεός, ἡ αὐτοαλήθεια. Τὰ δὲ μέσα διὰ τῶν ὁποίων προβαίνει εἰς τὴν ἔρευναν εἶνε ὄχι ἡ ἀμφιβολία ἢ ἡ σκέψις ἢ ἡ στωϊκίζουσα ἀδιαφορία, ἀλλὰ ἡ πίστις, ἡ ἐκ τῶν προτέρων δηλονότι βεβαιότης, ἡ ὁποία καὶ χειραγωγεῖ ἀσφαλῶς τὸν λόγον ἐν τῇ ἐρεύνῃ. Ἡ πίστις δὲ καὶ βεβαιότης αὕτη, ὅτι ὁ θεολόγος ἐρευνᾷ τὴν ἀλήθειαν ὄχι διὰ νὰ προαγάγῃ ἁπλῶς τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναμορφώσῃ τόσον ἑαυτὸν ὅσον καὶ τὴν κοινωνίαν, καὶ νὰ μεταμορφώσῃ τὴν ψυχὴν ἑκάστου καὶ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος Θεοῦ, ἡ πίστις καὶ βεβαιότης αὕτη, λέγω, λαμβάνει πλέον τὴν ἐκδήλωσιν ἰδεολογίας, ἰδεολογίας ἱερᾶς δὲ καὶ θεοπνεύστου.

Καὶ ἡ τοιαύτη ἀκριβῶς ἰδεολογία, πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν μιᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Οὐαὶ δὲ εἰς τὸν μαθητὴν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶνε ξένος καὶ ἀμέτοχος πρὸς τὴν τοιαύτην νοοτροπίαν καὶ ἰδεολογίαν. Ὁμοιάζει πρὸς ἄνθρωπον τῶν Πόλων, ἀναγκαζόμενον νὰ ἐγκλιματισθῇ εἰς χώραν τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἰς κλῖμα δηλ. καὶ περιβάλλον ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ ἰδιοσυγκρασίαν αὐτοῦ.

Πρὸς τὴν τόσον λοιπὸν ὑψηλὴν καὶ ἁγίαν καὶ τετιμημένην ἰδεολογίαν, τὴν ὁποίαν μετ' ἐλπίδων πολλῶν προβάλλει πρὸ ὑμῶν ἡ Σχολή, προσέρχεσθε καὶ ὑμεῖς καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐμπνέεσθε, ἀγαπητοί μου μαθηταί. Αὐτὴ μόνη ἠμπορεῖ νὰ ἠλεκτρίσῃ τὰς νεανικάς σας ψυχάς, νὰ εὐρύνῃ τὸ πνεῦμά σας, νὰ ἐμπεδώσῃ καὶ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν ὅσην ἔχετε ἕκαστος κλίσιν καὶ ῥοπὴν πρὸς τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην. Αὕτη δύναται νὰ ἁγιάσῃ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν σας καὶ νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ σταθερῶς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀγαθῆς μερίδος, ἥτις εἶνε ἡ λειτουργία τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ ἱερωσύνη.

*

Θὰ ἔπρεπε ἄραγε νὰ ἀναφέρω, ἐκτὸς τῆς πίστεως ταύτης πρὸς τὴν ἰδεολογίαν σας, στοιχείου ἀπαραιτήτου πρὸς διαμόρφωσιν ἐν ὑμῖν τοῦ τελείου τύπου τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀξίου λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀναφέρω, λέγω, καὶ τὴν ἑτέραν πίστιν, ***τὴν πρὸς τοὺς παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους ἡμῶν ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην***; Ναί, ἡ πρὸς τοὺς σεβαστοὺς καλλιεργητὰς τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρός σας ἐμπιστοσύνη εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ παγιώσῃ εἰς τὴν ψυχήν σας τὰ σπέρματα τῆς καλῆς διδασκαλίας, θὰ αὐξήσῃ τὴν προσοχὴν καὶ προσήλωσιν εἰς τὰ μαθητικά σας καθήκοντα, θὰ ἀναπτύξῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας, θὰ ὁλοκληρώσῃ τὸν ζῆλόν σας καὶ θὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς τυχὸν ἀμφιβολίας σας. Ἀκούετε λοιπὸν μετ' ἐμπιστοσύνης τούς διδασκάλους ὑμῶν. Δέχεσθε ἀσυζητητεὶ καὶ μετ' ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τὰς νουθεσίας καὶ συμβουλὰς τοῦ

ἐντεταλμένου τὴν πνευματικὴν χειραγωγίαν σας. Καὶ ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει διδάσκαλος καὶ καθηγητής, ὁ ὁποῖος δὲν συμβουλεύει τὰ ἄριστα καὶ συμφορώτερα διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

*

Τέλος, συμπλήρωμα τῆς τριπλῆς ταύτης πίστεως ὑμῶν, ἔστω καὶ ***ἡ πίστις ὑμῶν πρὸς ἑαυτούς***, πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ἡ ψυχή σας. Ἐὰν κάθε ἄνθρωπος εἶνε, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, «ναὸς Θεοῦ ζῶντος», ὑμεῖς, μὲ τὴν ἀφιερωμένην εἰς τὸν Θεὸν ψυχήν σας, ἀντιπροσωπεύετε αὐτὰ τὰ «Ἅγια τῶν Ἁγίων» τοῦ ναοῦ τούτου. Ἀντιλαμβάνεσθε ἑπομένως, ὑπὸ μίαν τοιαύτην πίστιν καὶ βεβαιότητα, ὁποία πρέπει νὰ εἶνε ἡ καθαρότης, ἡ διαύγεια, ἡ λευκότης τῆς ψυχῆς καὶ πόσον ἁγνὴ πρέπει νὰ εἶνε ἡ συνείδησις ὑμῶν.

Εὐλαβήθητε λοιπόν, ἀγαπητοί μου μαθηταί, εὐλαβήθητε τὴν ἱερότητα τῆς ὑπάρξεώς σας καὶ κρατήσατε καθαρὸν τὸν «ναὸν τοῦτον τοῦ Θεοῦ», ἀπὸ οἱονδήποτε ρύπον τῆς ἁμαρτίας. Κρατήσατε ἁγνὴν τὴν συνείδησίν σας ἀπὸ κάθε κατωτερότητα καὶ φυλάξατε ἄσπιλον τὴν ψυχήν σας, ἀπὸ ὅλας τὰς χαμηλὰς καὶ εὐτελεῖς ρυπαρότητας τῆς ζωῆς.

*

Ἐναρμονίσατε λοιπὸν, ἀγαπητοί, τὰς ποικίλας μορφὰς τῆς τόσον εὐεργετικῆς πίστεως εἰς τὰς ψυχάς σας. Ὡπλισμένοι μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἰδεολογίαν σας, ἔμπλεοι ἐμπιστοσύνης πρὸς τοὺς διδασκάλους σας καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸν ἑαυτόν σας, ἄρξασθε σήμερον τοῦ καλοῦ ἔργου τῆς μορφώσεώς σας. Καὶ ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τῶν φώτων, ὁ καλὸς Θεός, ὁ εὐλογῶν τὰς ἀγαθὰς προθέσεις, εἴθε νὰ εὐλογῇ πάντας ἡμᾶς καὶ ἕκαστον ἡμῶν πρὸς καρποφόρον ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἔργου ἡμῶν.

Η ΕΠΙΣΦΡΑΓΙΣΤΗΡΙΟΣ ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ κ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ:

Καθὼς καὶ ὁ προλαλήσας σεβασμιώτατος Σχολάρχης ἐτόνισεν, ὁ ἀεννάως καὶ ὁρμητικῶς ρέων ἐντὸς τοῦ μυστηριώδους διαστήματος μυστηριώδης ὡσαύτως χείμαρρος, τὸν ὁποῖον κατὰ συνθήκην ὀνομάζομεν χρόνον, μᾶς ὡδήγησε καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμέραν. Κατὰ ταύτην, συμμορφούμενοι πρὸς ἔθιμον πολιᾶς ἀρχαιότητος, τελοῦμεν ἐν ᾄσμασι καὶ ᾠδαῖς ἐκκλησιαστικαῖς τὴν ἐναρκτήριον τελετὴν τῶν μαθημάτων τῆς γεραρᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τὴν τελετὴν ταύτην ἐστόλισεν ὁ Σχολάρχης προσενεγκὼν νοητὴν πολύτιμον ἀνθοδέσμην, πλεγμένην μὲ τὰ ἀμάραντα νοητὰ ἄνθη ἐμπνευσμένων πρὸς

τοὺς μαθητὰς ὑποθηκῶν καὶ συμβουλῶν καὶ δεμένην σφιγκτὰ μὲ τὸν κόμβον τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν καθῆκον ἀφοσιώσεως.

Διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, μετὰ τὸν κάματον τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους, ἐπανέρχεσθε, ἐνισχυμένοι σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ὅπως θείᾳ συνάρσει καὶ εὐλογίαις τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἐπαναλάβητε τὸν τίμιον πνευματικὸν ἀγῶνα.

Ἐν παντὶ συγχρόνῳ ἐκπαιδευτικῷ καθιδρύματι, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ εὑρισκομένῳ εἰς περιβάλλον, ὅπου διασταυροῦνται καὶ ἀλληλοσυγκρούονται τὰ πλέον ἀντίθετα φιλοσοφικὰ καὶ θρησκευτικὰ ρεύματα, σκοπὸς τῆς μορφώσεως τίθεται ὄχι μόνον ἡ ξηρὰ τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξις, ὁ μηχανικὸς πλουτισμὸς γνώσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ διάπλασις τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀπόκτησις ***γενικῆς ἀρετῆς***. Ἐπαναλαμβάνεται μὲ σύγχρονον ἔκφρασιν τὸ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου: «τρόπων χρεία, οὐ λόγων, ἤθους οὐ δεινότητος, ἔργων οὐ ρημάτων» [1]). Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Θεολογικῇ Σχολῇ ἡ ἀρετὴ διδάσκεται ὡς εὐγενὲς κτῆμα ἀχώριστον ἀπὸ τὴν εὐσέβειαν. Εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν πολὺ περισσότερον παρὰ ὁπουδήποτε ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ἀντηχοῦν τὰ λόγια τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ: «τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλαττε, ὅτι τοῦτο ***πᾶς ὁ ἄνθρωπος***.». Ὁ ἄρτιος ἐξανθρωπισμὸς κατορθώνεται διὰ τῆς εὐσεβείας. Ἡ νοητὴ πτέρυξ τῆς ἀρετῆς συνυφαίνεται εἰς τὸ θεῖον αὐτὸ ὑφαντήριον μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν. Τετιμημένοι διδάσκοντες, ἐφοδιάζοντες τοὺς τροφίμους τῆς Σχολῆς μὲ τὰς δύο πτέρυγας τῆς διανοητικῆς μορφώσεως καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀρετῆς ἀναβιβάζετε αὐτοὺς εἰς ἄφθαστα ἠθικὰ ὕψη. Τοιουτοτρόπως διαπλάσσεται ἡ κατὰ τὸν Χρυσορρήμονα «μεγάλη καὶ φιλόσοφος ψυχή», ἡ ὁποία ἱσταμένη ἐπάνω εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀκρώρειαν, «ἄληπτός ἐστι πᾶσι τοῖς κάτωθεν ἀνιοῦσιν ἀπὸ τῆς γῆς» [2]). Καὶ ὁ γηραιὸς Πλούταρχος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, εἰς τὴν αὐτὴν περίπου ἀπέβλεπεν ἀκρώρειαν, ὅταν ἐτόνιζε τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀρτίας ἠθικῆς ἀγωγῆς· «ἓν πρῶτον καὶ μέσον καὶ τελευταῖον ἐν τούτοις κεφάλαιον ***ἀγωγὴ σπουδαία καὶ παιδεία νόμιμος,*** ταῦτα φορὰ καὶ συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν» [3]). Εὐγενεῖς παιδαγωγοί, κατέχετε τὴν ζηλευτὴν καὶ τιμίαν τέχνην, τὴν μεγάλην τέχνην τῆς διαπλάσεως τῆς νεολαίας· «τὶ γὰρ ἴσον, κατὰ τὸν αὐτὸν Χρυσορρήμονα, τοῦ διαπλάσαι ψυχὴν καὶ ρυθμίσαι νέου διάνοιαν;» [4]). Καὶ ὁ Ρωμαῖος Χρυσόστομος, ὁ ἐν πολλοῖς ἐξελληνισθεὶς Κικέρων, δὲν ἠμποροῦμεν λέγει νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν πολιτείαν καλλίτερον καὶ μεγα-

[1]) Ὁμιλία ΚΑ΄. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν.

[2]) Λόγος δ΄. εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν.

[3]) Περὶ παίδων ἀγωγῆς.

[4]) Ὁμιλία Νθ΄. εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον.

λύτερον δῶρον παρὰ διδάσκοντες καὶ ἐκπαιδεύοντες τὴν νεολαίαν. «Quod enim munus republicæ offere majus meliusque possumus quam si docemus atque erudimus juventutem?» [5]).

Ὁ ἰδεαλιστικώτερος τῶν φιλοσόφων Fichte, ἀποδίδων μεγάλην σημασίαν εἰς τοὺς καρποὺς τῆς ἀρτίας ἠθικῆς ἀγωγῆς, ἐβροντοφώνει τὰ κατωτέρω λόγια, τὰ ὁποῖα τόσον πολὺ ἁρμόζουν καὶ εἰς τὴν αἱματόβρεκτον γενεάν μας· «οἱ θρίαμβοι τῶν βραχιόνων καὶ τῶν ὅπλων εἶνε πρόσκαιρον, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ὑγιοῦς ἠθικῆς ἀγωγῆς μόνιμα καὶ διαρκῆ» [6]).

«Ποιηταὶ τῶν φώτων», «faiseurs des lumiéres», οὕτως ἀπεκάλεσε τοὺς διδάσκοντας ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους συγχρόνους Γάλλους παιδαγωγούς, ὁ Jean Macé, κρατεῖτε πάντοτε ἀνημμένην τὴν πνευματικὴν δᾷδα διὰ νὰ φωτίζητε τὸν ἔσω ἄνθρωπον τῆς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ χώρῳ μαθητιώσης νεολαίας, προοριζομένης νὰ ἀναδειχθῇ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, «φῶς τοῦ κόσμου» καὶ «ἅλας τῆς γῆς».

Μαθηταί, ἵστασθε στερεοὶ καὶ ἀκλόνητοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ὡπλισμένοι μὲ τὰ σύγχρονα πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ὅπλα, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν λεγεώνων τῆς ἀπιστίας.

Διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, βαδίζοντες μὲ σταθερὸν βῆμα εἰς τὸν δρόμον τῆς ὑγιοῦς πνευματικῆς μορφώσεως καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας, θὰ συναντᾶτε πάντοτε συνεπίκουρον τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ἐφορίαν. Ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐφορίας σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι θὰ σᾶς δώσωμεν ὅλα τὰ ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ μέσα διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ ἐκτελῆτε ἀνέτως καὶ καρποφόρως τὰ ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ καθήκοντά Σας. Ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

---

5) De divin. II, L.

6) Λόγος πρὸς τὸν Γερμανικὸν λαόν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΜΗΝΟΣ ΙΟΥΛΙΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Η Α. Θ. Παναγιότης εἰς Χάλκην.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης μέλλουσα ὅπως διέλθῃ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους εἰς τὰ Ἰδιαίτερα Πατριαρχικὰ Δώματα τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, καὶ ἐφησυχάσῃ ἐκεῖ, διεπεραιώθη δι' ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου τῆς Κρατικῆς Ἀτμοπλοΐας εἰς Χάλκην τὴν Πέμπτην, 4ην Ἰουλίου, κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα συνώδευσαν μέχρι Χάλκης οἱ σεβ. Μητροπολῖται Δέρκων, Προύσης, Πριγκηποννήσων, Θεοδωρουπόλεως, Χριστουπόλεως, Λαοδικείας καὶ Σάρδεων, ἐκ τῶν Ὀφφικιάλων ὁ Ἄρχ. Μ. Λογοθέτης ἐξοχ. κ. Κυριακὸς Γκιώκας, ὁ Ἄρχ. Μ. Ρεφερενδάριος ἐντιμ. κ. Γεώργιος Χόλλεμπαχ, καὶ ὁ Ἄρχ. Μ. Πρωτονοτάριος ἐντιμ. κ. Ἐμμ. Φωτιάδης, ὁλόκληρος ἡ Πατριαρχικὴ Αὐλή, πρὸς δὲ καὶ ἀρκετοὶ ἐκ τῶν ἐγκρίτων ὁμογενῶν τῆς Πόλεως.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης καταφθάσασα εἰς Χάλκην περὶ τὴν 17ην ὥραν, ἀνῆλθε, ἐν μέσῳ τῶν ἤχων τῶν χαρμοσύνως κρουόντων κωδώνων τοῦ κοινοτικοῦ Ναοῦ καὶ τῶν πέριξ ἱ. Μονῶν, τὸν λόφον τῆς Σχολῆς. Πρὸ τῆς εἰσόδου ἀνέμενεν ὁ Σχολάρχης σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος μετὰ τοῦ Σώματος τῶν Καθηγητῶν καὶ τῶν μαθητῶν, παρατεταγμένων τούτων εἰς δύο σειράς. Ἀκολούθως πρὸ τῶν προπυλαίων τῆς Σχολῆς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα προσεφώνησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Δέρκων κ. Ἰωακείμ, Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς, ηὐχήθη Αὐτῇ τὸ «ὡς εὖ παρέστη», ἐξέφρασε τὴν χαρὰν τῆς Ἐφορείας ὑποδεχομένης τὸν σεπτὸν Προκαθημένον τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν στέγην τῆς Σχολῆς, ἥτις καὶ μετὰ δικαίας ἐγκαυχήσεως ἀτενίζει καὶ πρὸς ἓν ἕτερον τέκνον αὐτῆς, ἐστεφανωμένον διὰ τοῦ τιμίου φωτοστεφάνου τῆς Πατριαρχείας, μνησθεὶς δὲ καὶ τῆς πολλῆς ἀγάπης, δι' ἧς ἡ Α. Θ. Παναγιότης πάντοτε περιέβαλε τὴν Τροφὸν Σχολὴν πρότερον, ηὐχήθη Αὐτῇ ὅπως μετ' ἀμεταπτώτου πάντοτε ὑγείας ποιῆται τὰς διατριβὰς Αὐτῆς ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ.

Εἰς ταῦτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπήντησεν οὕτως:

Εὑρισκόμενοι πρὸ τῶν Προπυλαίων τῆς Ἱερᾶς καὶ Πολυφιλήτου Σχολῆς βαθυτάτην αἰσθανόμεθα ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν συγκίνησιν, ὑπερπερισσεύσασαν ἐκ τῶν θερμῶν καὶ ἐγκαρδίων λόγων, οὓς ἡ ὑμετέρα ἀγαπητὴ Ἱερότης ἀπηύθυνεν ἡμῖν ἐξ ὀνόματος τῆς σεβασμίας Ἐφορίας αὐτῆς.

Προέχει ἐν ἡμῖν ἡ συναίσθησις καὶ ἐπίγνωσις τῆς ἱερᾶς ὀφειλῆς πρὸς τὴν κοινὴν πάντων ἡμῶν Τροφὸν Σχολήν, ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ ἡμεῖς προεγυμνάσθημεν καὶ κατηρτίσθημεν πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς

καὶ ἐποτίσθημεν τὰ νάματα τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης, φθάσαντες ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ συνέπειαν δὲ τούτου φυσικὸν ἐστὶ καὶ εὔλογον ἵνα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην εὐκαιρίαν αἰσθανώμεθα ἰσχυροτέρους τοὺς παλμοὺς τῆς εὐγνωμοσύνης σήμερον, ὅτε τὸ πρῶτον μετὰ τὴν, θείᾳ εὐδοκίᾳ καὶ συγκαταβάσει, ἄνοδον ἡμῶν εἰς τὸν Πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Θρόνον ἐπισκεπτόμεθα τὰ ἱερὰ καὶ σεβάσμια ταῦτα Σκηνώματα, τὴν παλαίφατον τῆς Ἁγίας Τριάδος Μονὴν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολήν.

Καὶ ἡ ὅλως ἰδιάζουσα αὐτὴ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἱεροῦ καὶ ὑψηλοῦ προορισμοῦ τῆς Σχολῆς ἐξαιρετικὴν ὄντως ἐπιβάλλει ἡμῖν τὴν ὑπὲρ αὐτῆς στοργὴν καὶ μέριμναν, ὅπερ καὶ ὁμολογοῦντες μετὰ παρρησίας διαβεβαιούμεθα ἅπαξ ἔτι, ὅτι ἡ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ τροφοῦ καὶ εὐεργέτιδος Σχολῆς προαγωγὴ καὶ ἐξύψωσις ἔσται ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τῆς Πατριαρχικῆς ἡμῶν διακονίας.

Διὰ τῆς ἐπαγγελίας δέ ταύτης, τῆς ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας ὑφ' ἡμῶν διαδομένης, εἰσερχόμενοι σήμερον εἰς τὴν φιλτάτην καὶ πολυπόθητον Σχολήν, εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τῇ ὑμετέρᾳ ἀγαπητῇ Ἱερότητι διὰ τὸν ἐγκάρδιον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ χαιρετισμὸν καὶ εὐχόμεθα ὅπως ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς ἐπιδαψιλεύῃ αὐτῇ τε καὶ τῇ περὶ αὐτὴν σεβασμίᾳ Ἐφορίᾳ πᾶσαν ἐνίσχυσιν καὶ εὐόδωσιν εἰς τὰς ἐνδελεχεῖς, ἀκαμάτους καὶ στοργικὰς προσπαθείας αὐτῆς ὑπὲρ τῆς γεραρᾶς Σχολῆς.

Εἶτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης περιεβλήθη Μανδύαν, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν ψάλλοντος τὸ «Ἄξιόν ἐστίν» εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ναόν, ἔνθα ἐψάλη δοξολογία.

Ἅμα τῷ πέρατι αὐτῆς ὁ σεβ. Σχολάρχης προσεφώνησε διὰ τῶν ἑξῆς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα:

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Δέσποτα,

Ἡ παλαίφατος καὶ Ἱστορικὴ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἡ ἐν αὐτῇ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, μετ' ὅλως ἰδιαιτέρας χαρᾶς καὶ ἐπισημότητος ὑποδέχονται σήμερον τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα, ἡ μὲν ὡς τὸν πνευματικὸν αὐτῆς Πατέρα καὶ Ἡγούμενον, ἡ δὲ ὡς τὸν Ἀνώτατον αὐτῆς Προστάτην ἅμα καὶ ἀγαπητὸν θρέμμα καὶ ἀνάστημα τῶν ἑαυτῆς πόνων. Ἡ πνευματικὴ μήτηρ Σου Θεολογικὴ Σχολή, Σὲ ἐπαναβλέπει σήμερον μὲ αἰσθήματα ὅλως ἰδιαιτέρας στοργῆς καὶ ἐγκαυχήσεως, αἰσθήματα νόμιμα καὶ δεδικαιολογημένα διὰ πᾶσαν μητέρα, ἡ ὁποία βλέπει τὸ τέκνον αὐτῆς μετὰ μίαν ἐπιτυχῆ καὶ ἔνδοξον σταδιοδρομίαν νὰ ἀνυψοῦται καὶ νὰ φθάνῃ τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας. Ἡ τροφός Σου Σχολὴ μετὰ συγκινήσεως καὶ ὑπερηφανείας Σὲ ἀτενίζει σήμερον. Ἐνθυμεῖται πῶς οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν Σὲ παρέλαβε εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς, νεαρόν, νεαρώτατον, ἀπτῆνα νεοσσόν, ὅλως ἀμύητον εἰς τὰ τῆς θείας Ἐπιστήμης, μὲ ἔφεσιν ὅμως σφοδρὰν καὶ μὲ πολὺν τὸν ζῆλον, μέχρι φανατισμοῦ ἐξικνούμενον, ὅπως μυηθῇς εἰς τὰ μυστήρια καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς τῆς θείας

σοφίας καὶ τῆς γνώσεως, τῆς τε ἱστορίας καὶ τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐνθυμεῖται πῶς, ἀφοῦ ἐπὶ ἑπταετίαν ὅλην Σὲ ἀνέθρεψε μὲ τὸ γάλα τῆς Παιδείας Κυρίου καὶ ἀφοῦ ἐμόρφωσεν ἐν Σοὶ τὸν Χριστόν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πῶς, λέγω, Σὲ παρέδωκεν εἰς τὴν διακονίαν τῆς κοινῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἔκτοτε, ἡ Σχολὴ μετὰ χαρᾶς Σὲ παρηκολούθει νὰ ἀνέρχησαι, ἁλματικῶς καὶ κατ' ἀξίαν, τὰς ἱερατικὰς καὶ διοικητικὰς βαθμίδας καὶ νὰ πρωτοστατῇς εἰς πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν διὰ τὸ καλόν, διὰ τὴν ζωήν, διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἡ τροφός Σου Σχολὴ δὲν λησμονεῖ ὅτι ἀπήλαυε τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός Σου πάντοτε, ἰδιαιτέρως ὅμως κατὰ τὰ δύσκολα ἔτη τοῦ τελευταίου πολέμου, ὁπότε ἡ δρᾶσίς Σου, ὡς προέδρου τῆς Ἐφορείας, ἐξησφάλιζεν, ἐν μέσῳ πλείστων στενοτήτων καὶ τῆς πολλῆς ἀμφιβολίας τῆς αὔριον, ἀπρόσκοπτον, καὶ ἄνετον μάλιστα, τὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Καὶ νῦν μετὰ μητρικῆς ἀγαλλιάσεως καὶ ἱκανοποιήσεως, Σὲ ὑποδέχεται σήμερον καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἔννατον εἰς τὴν ἔνδοξον σειρὰν τῶν ἑαυτῆς τέκνων, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν ἑκατονταετῆ αὐτῆς βίον ἔδωσεν ὡς Πατριάρχας εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὡς Προκαθημένους Ἀρχηγοὺς εἰς τὸν πρῶτον Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Ὁποία τιμὴ διὰ τὴν φιλτάτην ἡμῶν Σχολὴν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁποία δόξα διὰ τὰ οὕτω τιμώμενα τέκνα αὐτῆς;

Καὶ λοιπόν, ἀπέναντι ὅλων τούτων, εἶνε ἄραγε ἀνάγκη, ὅπως ὑποβάλω αἰτήματα καὶ ὅπως ὑπομνήσω ὑποχρεώσεις; Οὐχί, ποσῶς. Πάντοτε ἡ καρδία τοῦ υἱοῦ διαισθάνεται τὰς ἐπιθυμίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἡ φιλοστοργία αὐτοῦ προλαμβάνει πρὸ πάσης αἰτήσεως, τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, ὅπως ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς μητρὸς εἰς τὴν στοργὴν τοῦ τέκνου αὐτῆς ἀναμένει τὸ προσῆκον καὶ σιωπῶσα ἀπεκδέχεται.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, σήμερον, ἡμέραν ἀμοιβαίας χαρᾶς ἐπὶ τῇ πρώτῃ Πατριαρχικῇ ἐπισκέψει Σου, περιορίζομαι μόνον, ὅπως γίνωμαι ἑρμηνεὺς πρὸς τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα τῶν αἰσθημάτων πάντων ἡμῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἱερὰν καὶ πνευματικὴν ταύτην κοινότητα καὶ ὅπως προσείπω αὐτῇ ἐκ μέρους πάντων τό, ὡς εὖ παρέστης, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἐν μέσῳ ἡμῶν. Ὑποβάλλων δὲ ἅμα τὰ βαθύτατα σέβη καὶ τὴν εὐλαβῆ ἀφοσίωσιν ἡμῶν πρὸς τὴν Σὴν σεπτὴν Κορυφήν, δίδω τὴν ἐπίσημον διαβεβαίωσιν τῆς πιστῆς, εὐόρκου καὶ εὐσυνειδήτου ἐπιτελέσεως τῶν καθηκόντων πάντων ἡμῶν, ὥς τε διδασκόντων καὶ διδασκομένων.

Καὶ Σὺ μέν, Παναγιώτατε Δέσποτα καὶ Θεόλεκτε Πάτερ καὶ Καθηγούμενε ἡμῶν, εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς, ἵνα οἱ μὲν πνευματικοὶ χειραγωγοὶ πληρῶμεν, ταῖς εὐχαῖς Σου, ἀκατάκριτον τὴν διακονίαν καὶ πιστὴν τὴν κατὰ Χριστὸν παιδαγωγίαν τῆς ἐνταῦθα σπουδαζούσης νεότητος, τὰ δὲ νεόφυτα ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα προκόπτωσι ἐν τῇ ἡλικίᾳ καὶ αὐξάνωσιν ἐν τῇ κατὰ Θεὸν σοφίᾳ καὶ Χριστιανικῇ βιοτῇ.

Κύριος δὲ ὁ Θεός, ὁ ἐν Τριάδι ἐνταῦθα προσκυνούμενος, εὐλογοίη τὰς εἰσόδους καὶ τὰς ἐξόδους τῆς Ὑμετέρας Προσκυνητῆς ἡμῖν Παναγιότητος ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ. Ἀμήν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως:

Ἀποροῦμεν καταλλήλων λόγων διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὰ πληροῦντα τὴν καρδίαν ἡμῶν συναισθήματα, ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ πατριαρχικῇ ἡμῶν ἐπισκέψει καὶ προσκυνήσει τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος.

Ἡ ἀνάμνησις πρῶτον τῆς ἐνταῦθα προγυμνασίας ἡμῶν ὑπὸ σοφοὺς διδασκάλους καὶ ἡ ἐπὶ ταύτῃ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὴν πνευματικὴν μητέρα καὶ τροφόν, αἱ πρὸς αὐτὴν ἔπειτα, κατὰ τὰς ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις, ἀπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἀμεσώτερον, ἀπὸ τῆς Ἐφορείας ὑπηρεσίαι ἐν τῷ ἐγγὺς παρελθόντι, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ ἐξιδιασμένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσις τῆς ἱερᾶς Μονῆς καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ἐν αὐτῇ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ταῦτα πάντα, ἐν τερψιθύμῳ ἀναπολήσει, εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἐπερχόμενα, διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν τὰ πλέον εὐφρόσυνα συναισθήματα.

Δοξολογοῦμεν τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, τὸν Δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, τὸν καὶ παρέχοντα εἰς ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν ταύτην χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Αὐτὸς κρατύναι καὶ εὐοδώσαι τὴν προαίρεσιν ἡμῶν περὶ τῆς ἐπὶ πλεῖον ἀναδείξεως τῆς Γεραρᾶς Σχολῆς.

Χαιρετίζομεν μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ θεαρέστως ἐναγωνιζομένους διδασκάλους καὶ μαθητάς. Εὐχαριστοῦμεν τῷ ἁγίῳ Σχολάρχῃ, Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Νεοκαισαρείας καὶ ἀγαπητῷ ἡμῖν ἀδελφῷ κ. Χρυσοστόμῳ διὰ τοὺς θερμοὺς ἐπὶ τῇ δεξιώσει ἡμῶν λόγους καὶ τὰς ἐνζήλους ὑπὲρ τῆς Σχολῆς προσπαθείας αὐτοῦ. Αἱ διατυπωθεῖσαι προσδοκίαι καὶ εὐχαὶ ζωηρὰν διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος. Ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ εὐλογοῦμεν πατρικῶς τὰ φιλόπονα σκάμματα τῶν δοκίμων αὐτοῦ συνεργατῶν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τούτῳ τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ τὰς φιλοτίμους προσπαθείας τῶν μαθητευόντων, εὐχόμενοι τῇ τροφῷ Σχολῇ ἀδιατάρακτον καὶ ἀεὶ ἐπὶ τὰ κρείττονα καὶ τελειότερα προβαίνουσαν τὴν λειτουργίαν.

Ἡ χάρις τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Καὶ ἡ Α.Θ. Παναγιότης ηὐλόγησε πάντας, τῶν μαθητῶν ψαλλόντων τὸν πολυχρονισμὸν Αὐτῆς.

Μετὰ ταῦτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνῆλθεν εἰς τὰ καταλλήλως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ διασκευασθέντα καὶ εὐπρεπισθέντα Ἰδιαίτερα Πατριαρχικὰ Δώματα, ἔνθα προσῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἠσπάσαντο τὴν Δεξιὰν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

Ἐπισκέψεις.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, διαμένουσαν ἐν Χάλκῃ, ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον οἱ ἑξῆς:

— Ὁ ἐξοχ. Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Περικλῆς Σκέφερης, τὴν 11ην τοῦ μηνός, ὃν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐκράτησεν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τράπεζαν μετὰ τοῦ Ἀρχ. Μ. Λογοθέτου, ἐξοχ. κ. Κυριακοῦ Γκίωκα.

— Τὴν 12ην τοῦ μηνὸς οἱ ἐντιμ. κ. κ. Νικόλαος καὶ Ἠλίας Ἠλιάσκοι.

— Τὴν 14ην τοῦ μηνὸς ἡ νεωστὶ καταρτισθεῖσα ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ ἐντιμ. κ. Ἰ. Ντούλου Ἐφορεία τοῦ Ἰωικειμείου Παρθεναγωγείου.

— Τὴν 26ην τοῦ μηνὸς ὁ ἐντιμ. Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα κ. Μ. Μελᾶς.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπουσιαζούσης εἰς Χάλκην, ἐν τῷ πανσ. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησαν καὶ ἐλειτούργησαν οἱ ἑξῆς σεβ. Μητροπολῖται:

— Τὴν Κυριακήν, 7 Ἰουλίου, ἐχοροστάτησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας.

— Τὴν 11ην Ἰουλίου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, ἐλειτούργησεν ὁ αὐτὸς σεβ. Μητροπολίτης.

— Τὴν Κυριακήν, 14ην τοῦ μηνός, ἐχοροστάτησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος, τὴν δὲ Κυριακήν, 21ην Ἰουλίου, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Προικονήσου κ. Φιλόθεος.

ΜΗΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν Χάλκῃ.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχίζουσα τὴν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος διαμονὴν Αὐτῆς καὶ κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον, παρηκολούθησεν ἀνελλιπῶς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας τῶν Παρακλήσεων τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὸ Δεκαπενταύγουστον, ἐν τῷ ναϋδρίῳ τῆς ἱερᾶς μονῆς.

— Τὴν 15ην Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης παραστᾶσα, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Κυριακάς, ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι, ἐκοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπουσιαζούσης ἐν Χάλκῃ, ἐν τῷ Πανσ. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησε καθ' ἁπάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ μηνὸς καὶ κατὰ τὰς ἀκολουθίας τῶν Παρακλήσεων τῆς Θεοτόκου ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας.

Πατριαρχικὴ Ἀποστολὴ Ἀρχιερέων εἰς Ἑλλάδα.

Τὴν Παρασκευήν, 16ην Αὐγούστου, ἀνεχώρησε σιδηροδρομικῶς εἰς Ἀθήνας ἡ ἐκ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων κ. Ἰωακεὶμ καὶ Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου ἀπαρτιζομένη Πατριαρχικὴ Ἀποστολή. Εἰς τὸν Σταθμὸν τοὺς ἀναχωροῦντας σεβ. Μητροπολίτας ἀπεχαιρέτησεν ἀπὸ μέρους μὲν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, ἀπὸ δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ σεβ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Μάξιμος.

Ἑορταὶ - Συγχαρητήρια.

Τῷ ἑορτάσαντι σεβ. Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανῷ (8 Αὐγούστου) ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη αὐτοπροσώπως, ἐπισκεφθεῖσα αὐτὸν κατ' οἶκον ἐν Χάλκῃ, τῇ συνοδείᾳ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ Λαοδικείας κ. Μαξίμου, Τοποτηρητοῦ τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας.

Ἄφιξις σεβ. Μητροπολίτου Ἴμβρου καὶ Τενέδου.

Τὴν 30ὴν Αὐγούστου ἀφίχθη ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος, κληθεὶς ὡς συνοδικὸς ἐν τῇ νέᾳ ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου περιόδῳ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ὑπεδέχθη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσιολ. Μέγας Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Ἐπίσκεψις τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Βοστώνης.

Τὴν 28ην τοῦ μηνὸς ἀφίχθη εἰς τὴν Πόλιν ἡμῶν, ἐξ Ἀθηνῶν προερχόμενος, ὁ ἐκ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἐπισκόπων θεοφιλ. Βοστώνης κ. Ἀθηναγόρας. Τὴν Α. Θεοφιλίαν, ἀφικνουμένην ἵνα ὑποβάλῃ τὰ σέβη αὐτῆς τῇ Α. Θ. Παναγιότητι ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ καὶ ἀναρρήσει Αὐτῆς εἰς τὸν Ἁγιώτατον καὶ Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ὑπεδέχθη ἀπὸ μέρους Αὐτῆς ὁ πανοσ. Μέγας Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Πατριαρχικὰ Συγχαρητήρια ἐπὶ τῷ Βαϊραμίῳ.

Τὴν Παρασκευήν, 30ὴν τοῦ μηνός, ἐπὶ τῷ Βαϊραμίῳ τῶν Μουσουλμάνων, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος ἐπισκεφθεὶς τὸν ἐξοχ. Νομάρχην καὶ Δήμαρχον τῆς Πόλεως, τὸν Γεν. Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὸν Ἔπαρχον Φατὴχ ἀφῆκεν συγχαρητήρια ἐπισκεπτήρια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Ταῖς λοιπαῖς ἐπιτοπίαις Ἀρχαῖς καί τισι ἐκ τῶν προσωπικῶν φίλων τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τὰ Πατριαρχικὰ Συγχαρητήρια διεβίβασεν ὁ πανοσιολ. Τριτεύων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Χρυσόστομος.

Ἔκθεσις Ἑλληνικοῦ Βιβλίου.

Ὀργανωθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ἐν ταῖς Αἰθούσαις τοῦ ἐνταῦθα Συνδέσμου Εὐποιΐας Ἑλλήνων Πολιτῶν ἐπικαιροτάτης καὶ πολυτίμου ἐκθέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βιβλίου, εἰς τὴν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις ταύτης τελετήν, γενομένην τὴν Πέμπτην, 29ην Αὐγούστου, ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας, τῇ συνοδείᾳ τοῦ ἐπὶ τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου τῶν Πατριαρχείων, πανοσ. Διακόνου Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου.

Κάθοδος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐκ Χάλκης.

Τὸ Σάββατον, 31ην Αὐγούστου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης δι' ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου κατῆλθεν ἐκ Χάλκης εἰς Φανάριον, μέλλουσα νὰ προστῇ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνδίκτου τελετῆς, τελουμένης ἐν τοῖς Πατριαρχείοις. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα συνώδευσαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος καὶ Λαοδικείας κ. Μάξιμος, πρὸς δὲ καὶ ὁ Σχολάρχης τῆς Ἰ. Θεολογικῆς Σχολῆς, σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Βοστώνης κ. Ἀθηναγόρας καὶ ἡ Πατριαρχικὴ Αὐλή.

Ἐπισκέψεις.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐδέχθη κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον τὰς κάτωθι ἐπισκέψεις:

— Τὴν 14ην τοῦ μηνὸς τὸν ἐντιμ. κ. Χριστοδούλου, ἄλλοτε Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα.

— Τὴν 15ην τοῦ μηνὸς τὸν ἐντιμ. κ. Π. Παντερμαλῆν, Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα, ἐλθόντα ἵνα ἐξαιτήσηται τὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει του εἰς τὴν εἰς ἣν διωρίσθη νέαν αὐτοῦ ἐν Μόσχᾳ θέσιν. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐκράτησε τὸν ἐντιμ. κ. Παντερμαλῆν τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Τράπεζαν.

— Τὴν 16ην τοῦ μηνὸς τὰ ἔντιμα μέλη τῆς νεωστὶ ἀπαρτισθείσης Ἐπιτροπῆς τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν ἐπιτροπικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

— Τὴν 17ην τοῦ μηνὸς ἅπαν τὸ Σῶμα τῆς Ἐφορείας τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐκράτησε τὰ ἔντιμα μέλη τῆς Ἐφορείας εἰς τὸ γεῦμα, καθ' ὃ ἀντηλλάγησαν θερμαὶ προπόσεις ἀπὸ μέρους τοῦ ἐντιμ. Προέδρου τῆς Ἐφορείας καὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

— Τὴν 21ην τοῦ μηνὸς ὁ ἐντιμ. Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Μ. Μελᾶς.

ΜΗΝΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Η τελετὴ τῆς Ἰνδίκτου ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

Τὴν Κυριακήν, 1ην Σεπτεμβρίου, ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπ. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἡ νενομισμένη τελετὴ της Ἰνδίκτου. Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, τελεσθεῖσαν κατὰ τὴν τάξιν ὑπὸ τοῦ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτου κ. Καλλινίκου, διακονουμένου ὑπὸ τοῦ Δευτερεύοντος τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων πανοσ. κ. Ἰσιδώρου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησε μετὰ πάντων τῶν ἐνταῦθα Ἁγίων Ἀρχιερέων.

Ἅμα τῇ ἀπολύσει τῆς θείας λειτουργίας ἤρξατο ἡ τελετὴ τῆς Ἰνδίκτου, ἥτις ἐφέτος διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγένετο ἐντὸς τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, κατὰ τὴν καὶ ἄλλοτε κρατοῦσαν τάξιν. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης περιβεβλημένη ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμόφορον ἀνέγνω ἀπὸ τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Θρόνου τὴν ἐπίσημον Πρᾶξιν τῆς νέας Ἰνδικτιῶνος, ἣν καὶ ἀκολούθως ὑπέγραψε. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν κατὰ σειρὰν καὶ οἱ λοιποὶ συγχοροστατήσαντες ἅγιοι Ἀρχιερεῖς.

Κατὰ τὴν τελετὴν παρέστησαν ὁ ἐξοχ. νέος ἐν Ἀγκύρᾳ Πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας, ὁ ἐνταῦθα Ρουμᾶνος Πρόξενος, ὁ ἐνταῦθα Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, πάντες οἱ Ὀφφικιάλοι τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας, πλεῖστοι ἄλλοι ἐπίσημοι καὶ πλῆθος λαοῦ.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνῆλθεν εἰς τὸ Ἰδιαίτερον Πατριαρχικὸν Γραφεῖον ἔνθα καὶ ἐδέχθη τὰ συγχαρητήρια τῶν Ἁγίων Ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν προσελθόντων ἐπισήμων.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς Χάλκην.

Τὴν Πέμπτην, 5ην Σεπτεμβρίου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐπανῆλθεν ἐκ Φαναρίου εἰς Χάλκην δι' ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου, τῇ συνοδείᾳ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου, Τοσοτηρητοῦ τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας, καὶ ὅλης τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς.

Χοροστασίαι τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

— Τὴν 14ην τοῦ μηνός, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ ναΰδρίῳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Χάλκῃ. Τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐτέλεσε, κατὰ τὴν τάξιν, ὁ πανοσ. Μέγας Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος διακονούμενος ὑπὸ τοῦ πανοσιολ. Τριτεύοντος τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Χρυσοστόμου, τὸν δὲ Θ. Λόγον ἐκήρυξεν ὁ πανοσιολ. Κωδικογράφος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, διάκονος κ. Ἰάκωβος.

— Τὴν Κυριακήν, 22αν τοῦ μηνός, ἡ Α. Θ. Π. ἐχοροστάτησε, κατόπιν ἰδιαιτέρας προσκλήσεως τῆς οἰκείας ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Χάλκῃ, προσελθοῦσα μεθ' ἁπάσης τῆς Ἀκολουθίας Αὐτῆς. Παρέστησαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανὸς καὶ Γάνου καὶ Χώρας κ. Παγκράτιος, ὁ Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος καὶ πλῆθος λαοῦ ἔκ τε τῶν παραθεριζόντων καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς νήσου. Τὸν Θ. Λόγον ἐκήρυξεν ὁ πανοσ. Κωδικογράφος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, διάκονος κ. Ἰάκωβος.

Ἅμα τῷ πέρατι τῆς Θ. Λειτουργίας τὴν Α. Θ. Παναγιότητα προσεφώνησεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος, πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Ἰάκωβος, πρὸς ὃν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀντεφώνησεν καταλήλλως. Ἀκολούθως, μετὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν διαρκέσασαν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου, τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀνελθοῦσαν εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ Ἐπιτροπικοῦ, προσεφώνησεν ἀπὸ μέρους τοῦ εἰς Ἑλλάδα ἀπουσιάζοντος σεβ. Μητροπολίτου Πριγκη-

ποννήσων ὁ πανοσ. Ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ κ. Συμεών, εἶτα δὲ καὶ ὁ ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Δημήτριος Μᾶνος, ὅστις καὶ ἐξέφρασε τὰ αἰσθήματα τῆς βαθείας εὐγνωμοσύνης καὶ τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Κοινότητος ἐπὶ τῇ Πατριαρχικῇ ταύτῃ χοροστασίᾳ. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν συγκινήσει ἐπεδαψίλευσε τῆς εὐλογίας Αὐτῆς τῇ εὐσεβεῖ Κοινότητι Χάλκης, εὐχαριστήσασα ἅμα διὰ τὰ ἐπιδειχθέντα Αὐτῇ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αἰσθήματα εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνεχώρησεν ἀκολούθως τιμητικώτατα προπεμφθεῖσα.

Ἀκολούθως ἡ Α. Θ. Παναγιότης, τῇ συνοδείᾳ τοῦ Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, ἐπεσκέφθη τὸν οἶκον τῶν ἐντιμ. κ. κ. Ἠλιασκῶν, παρεκάθησε δὲ τὴν μεσημβρίαν καὶ ηὐλόγησε τὴν τράπεζαν.

Οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες Δημοσιογράφοι παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι.

Τὴν Πέμπτην, 12ην Σεμπτεμβρίου, προσῆλθον εἰς Χάλκην οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες Δημοσιογράφοι, 12 τὸν ἀριθμόν, ὅπως ὑποβάλωσι τὰ σέβη αὐτῶν τῇ Α. Θ. Παναγιότητι. Εἰς τὰ Προπύλαια τῆς Σχολῆς ὑπεδέχθη αὐτούς, προσελθόντας μετὰ τοῦ ἐντιμ. Ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα κ. Ἀγγ. Βλάχου καὶ τῇ συνοδείᾳ τῶν ξεναγῶν Τούρκων συναδέλφων των ὁ ἐπὶ τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου τῶν Πατριαρχείων, πανοσ. διάκονος κ. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, κατόπιν δὲ μικρᾶς ἀναπαύσεως ἐν τῷ Ἰδιαιτέρῳ Γραφείῳ τοῦ Σχολάρχου, ἔνθα ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὁ Σχολάρχης σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος καὶ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, Ἣν καὶ προσεφώνησεν ἐξ ὀνόματος αὐτῶν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ὁμίλου καὶ Πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων Συντακτῶν κ. Νικόλαος Κρανιωτάκης διὰ τῶν ἑξῆς:

Εἶναι ἀσυγκράτητος ἡ συγκίνησις καὶ χαρά μας διότι ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ προσέλθωμεν σήμερον ἐνώπιον τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος. Μᾶς ἐμακάριζαν ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν Πατρίδα, ὅταν ἀπηρχόμεθα, ὅτι θὰ εἴχομεν τὴν τύχην νὰ ὑποβάλωμεν τὰ σέβη μας εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Διότι ὁλόκληρος ἡ Ὀρθοδοξία προσβλέπει πρὸς τὸν πάνσεπτον καὶ τηλαυγῆ αὐτὸν Φάρον, τὸν ὁποῖον συχνὰ κατέκλιζον τὰ κύματα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐκρήμνισεν ἡ τρικυμία.

Μᾶς ἐμακάριζαν. Διότι ἡ πίστις ἐκεῖ κάτω ζῇ καὶ ἀντέχει. Αἱ δοκιμασίαι τὴν ἐτόνωσαν. Ἡ μάχη ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἐκραταίωσεν, ὅπως πάντοτε, τὴν Δόξαν Του.

Ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ αἴγλη τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας οὐδέποτε ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν κατὰ χῶρον. Ἰσχύς της ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ αἴγλη της ἡ ἀκτινοβολία τῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι προΐσταντο τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εὑρίσκεται σήμερον διάδοχος ἰσάξιος τῶν Χρυσοστόμων καὶ τῶν Φωτίων. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Σας ἡ Ἐκκλησία θὰ διανύσῃ πάλιν μίαν τῶν λαμπροτέρων περιόδων τῆς μακραίωνος ἱστορίας της.

Προσκλίνομεν μετ' εὐλαβείας ἐνώπιον τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν εὐλογίαν Της.

Εἰς ταῦτα ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως:

Τέκνα ἐν Χριστῷ ἀγαπητά,

Μετὰ στοργῆς ἰδιαζούσης καὶ χαρᾶς ἐξαιρετικῆς ὑποδεχόμεθα ὑμᾶς ἐπὶ τοῦ γραφικοῦ τούτου λόφου, ἔνθα ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἡ γεραρὰ Θεολογικὴ Σχολή, ἡ ἀπ' αἰῶνος καὶ πλέον μήτηρ καὶ τροφὸς τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἡ δὲ στοργὴ ἡμῶν αὕτη καὶ ἡ χαρὰ τὸν λόγον αὐτῆς ἔχει ἐν τούτῳ, ὅτι δεξιούμεθα ἐκλεκτοὺς ἐκπροσώπους τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὃν πρῶτον ἐγέννησε καὶ ἐξέθρεψεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ ἡ κοινὴ τῶν Ὀρθοδόξων Μήτηρ, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία.

Τὸ ἔργον ὑμῶν, τὸ εὐγενὲς καὶ κοινωφελὲς δημοσιογραφικὸν ἔργον, ἐκτιμᾶται βαθύτατα ἀπὸ μέρους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ μετ' εὐαρεσκείας, ἐπὶ τῇ εὐλαβεῖ ταύτῃ ἐπισκέψει ὑμῶν, ἐξαγγέλλει τὸν ἔπαινον τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας καὶ ἀπευθύνει πρὸς ὑμᾶς θερμὴν σύστασιν, ὅπως, ἐμπνεόμενοι πάντοτε ἐκ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ ἐκ τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς πατρίδος ὑμῶν, χωρῆτε ἀνενδότως εἰς τὴν πνευματικὴν διαφώτισιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν ἡ δημοσιογραφία πανταχοῦ καὶ πάντοτε δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀποστολὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, πολὺ περισσότερον ἡ τοιαύτη ἀντίληψις ἐπιβάλλεται σήμερον εἰς ὑμᾶς. Συμπαθῶς μνημονεύοντες τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης τῆς ἀπὸ τοῦ πολέμου, καθ' ἣν ὑπὲρ δύναμιν ἐδοκιμάσθη τὸ ἡρωϊκὸν Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, φιλοστόργως παρακολουθοῦμεν τὸ συντελούμενον ἐκεῖ ἔργον τῆς ἀναστηλώσεως τῶν πεπτωκότων καὶ πιστεύομεν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ δημοσιογραφία ἐπιγινώσκει τὴν ὑποχρέωσιν αὐτῆς ὅπως ὑπερμαχήσῃ τῆς εἴπερ ποτε καὶ σήμερον ἐπιβαλλομένης ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ ἀλληλεγγύης. Ταύτην διακαῶς ποθεῖ, ὑπὲρ ταύτης διακαῶς προσεύχεται ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία· ταύτην ζωηρῶς ποθοῦσι πάντες οἱ ἀγαπῶντες τὴν ἔνδοξον Ἑλλάδα, ἰδίᾳ δὲ ἡ φίλη καὶ σύμμαχος Τουρκικὴ ἡμῶν Πατρίς, τῆς ὁποίας διεπιστώσατε ἤδη τὰ αἰσθήματα ἐκτιμήσεως καὶ συμπαθείας. Ὑπερπερισσεύει δὲ ἡ χαρὰ ἡμῶν, διότι ἐν τῇ ἐπισκέψει ὑμῶν ἐνορῶμεν συνέχειαν τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐπὶ ἀρραγοῦς θεμελίου ἱδρυθείσης Τουρκοελληνικῆς φιλίας. Ἰδιαιτέρως ἐκτιμῶντες τὴν μεγάλην συμβολὴν τοῦ Τύπου, ἐκφράζομεν ὑμῖν τὴν πολλὴν ἡμῶν εὐαρέσκειαν δι' ὅσα ἐγένοντο πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς πολυτίμου ταύτης φιλίας, καὶ συνιστῶμεν πατρικῶς ὅπως καὶ ἐφεξῆς μὴ διαλείπητε καλλιεργοῦντες καὶ ἐπὶ μᾶλλον κρατύνοντες τὰς σχέσεις ἀγάπης καὶ φιλίας τῶν δύο εὐγενῶν ἐθνῶν.

Εὐχαριστοῦντες θερμῶς ἐπὶ τῇ βαθείᾳ εὐλαβείᾳ ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ τὸ πρόσωπον ἡμῶν, μετ' ἀγάπης πατρικῆς προσαγορεύομεν τὸ «ὡς εὖ παρέστητε» τέκνα πολυπόθητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ χάρις τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ τῶν πατέρων εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Τὴν μεσημβρίαν παρεκάθησαν εἰς τὴν πατριαρχικὴν τράπεζαν, εἰς ἣν παρεκάθησαν ὡσαύτως ὁ Σχολάρχης τῆς ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας καὶ οἱ παρευρεθέντες σεβ. Μητροπολῖται Προύσης κ. Πολύκαρπος καὶ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανός.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος ὁ ἐντιμ. κ. Νικόλαος Κρανιωτάκης ἤγειρε τὴν κάτωθι θερμὴν πρόποσιν :

Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς ἀπευθύνῃ, ἐχαράχθησαν βαθειὰ εἰς τὰς ψυχάς μας καὶ ἐχαράκωσαν τὴν πίστην μας. Αἱ ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνεν εἰς ἡμᾶς, θὰ μεταφερθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν ὡς ἱερὰ καὶ ζῶσα παρακαταθήκη, ὅπου ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπηχεῖ βαθύτατα. Εἴμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι οἱ ἐξαιρετικοὶ λόγοι καὶ αἱ λαμπραὶ πατρικαὶ νουθεσίαι τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, μεταφερόμεναι ἐκεῖ, βαθύτατα θὰ ἐπιδράσωσι ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν ψυχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἄς μοι ἐπιτραπῇ, ἐν συγκινήσει καὶ ἱερᾷ τουτ' αὐτὸ κατανύξει νὰ εὐχηθῶ ὑπὲρ ὑγιείας καὶ εὐτυχίας τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Εἰς ταύτην ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

Αἰσθανόμεθα, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, τὴν χαρὰν πνευματικοῦ πατρός, βλέποντος κύκλῳ της τραπέζης αὐτοῦ προσφιλῆ καὶ περιπόθητα τέκνα. Καὶ εἶναι ἀληθῶς ποθειτὰ καὶ φίλτατα διὰ τὸν Πατριάρχην τὰ ἐξ Ἑλλάδος τέκνα· διότι εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ μερὶς τοῦ Ὀρθοδόξου Πληρώματος, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐξυπηρέτησε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἔδωκε τοὺς μάρτυρας καὶ ὁμολογητάς, τοὺς πατέρας καὶ διδασκάλους, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ σήμερον δὲ διακρίνεται διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Δεσμοὶ ἱερώτατοι συνδέουσι τὸν εὐσεβῆ Ἑλληνικὸν λαὸν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν· καὶ τούτους βλέπομεν ἐκφαντορικῶς ἐκδηλουμένους ἀμφωτέρωθεν κατὰ τὴν δεξίωσιν ταύτην. Ἔκγριτοι ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας, ἔρχεσθε ἐν ὥραις αἰσίαις εἰς τὴν ὡραίαν ἡμῶν χώραν, διὰ νὰ φέρητε τὸ μήνυμα τῆς ἀδελφωσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Τουρκικόν, ἔρχεσθε ἄγγελοι ἀγάπης καὶ εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο φίλων καὶ συμμάχων ἐθνῶν. Εὐλογήσαι Κύριος τὰς πρὸ ἡμᾶς εἰσόδους ὑμῶν καὶ τὰς ἐξόδους. Ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἔχετε ἤδη ἐννοήσει ὁποίαν ἔσχεν ἀπήχησιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐγενοῦς Τουρκικοῦ λαοῦ τὸ φιλικὸν ὑμῶν μήνυμα. Ἔχομεν δὲ τὴν πατρικὴν ἀξίωσιν ὅπως καὶ ἐφεξῆς μετὰ πλείονος ζήλου καὶ δραστηριότητος ἐπιδοθῆτε εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν φιλικῶν δεσμῶν. Εἶναι βδελυκτοὶ παρὰ τῷ Θεῷ οἱ τὴν ἔχθραν καὶ τὰ μῖσος ἐνσπείροντες καὶ ὑποθάλπτοντες, ἀντιθέτως δὲ μακάριοι κρίνονται οἱ εἰρηνοποιοί.

Ἀπτὸν καὶ περιφανὲς καὶ συγκινητικὸν δεῖγμα τῶν ἀρρήκτων δεσμῶν καὶ τῆς στενῆς φιλίας, ἥτις συνδέει τὰ δύο ἱστορικὰ ἔθνη εἶνε ἡ

σημερινὴ παρουσία τῆς εὐγενείας ὑμῶν ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐν συνοδείᾳ καὶ συναδελφώσει τῶν ἀξιοτίμων Τούρκων συμπολιτῶν ἡμῶν καὶ εὐγενεστάτων συναδέλφων ὑμῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ἐκφράζομεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν ἐκτίμησιν καὶ ἐπευχόμεθα αὐτοῖς τὰ βέλτιστα.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια κομίσατε τὴν εὐλογίαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἑλληνικὸν Λαόν οὗτινος ποθοῦμεν καὶ εὐχόμεθα νυχθημερὸν τὴν πλήρη ἀνόρθωσιν καὶ ἐπάνθησιν καὶ εὐημερίαν. Ἐξηγήσατε τὰς εὐαρέστους ὑμῶν ἐντυπώσεις ἐξ ὅσων εἴδετε καὶ ἠκούσατε ὡραίων καὶ θαυμαστῶν εἰς λόγον προόδου καὶ πολιτισμοῦ ἐν τῇ φιλοξένῳ ταύτῃ χώρᾳ.

Ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου εἴη πάντοτε μεθ' ὑμῶν, ἐνισχύουσα ὑμᾶς εἰς τὴν εὐγενῆ ὑμῶν ἀποστολὴν καὶ χορηγοῦσα ἑνὶ ἑκάστῳ πᾶν σωτηριῶδες ἀγαθόν.

Ὡσαύτως καὶ ὁ ἐκ τῶν ξεναγῶν Τούρκων Δημοσιογράφων ἑλληνομαθὴς κ. Hilâli Şıyman προσεφώνησε τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, εὐχαριστήσας διὰ τοὺς καλοὺς πρὸς τὸν Τουρκικὸν Τύπον λόγους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ διὰ τὴν γενομένην ἀπὸ μέρους Αὐτῆς φιλόφρονα τιμὴν ηὐχήθη ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερεύσεως Αὐτῆς.

Ἀκολούθως ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεφωτογραφήθη μετὰ τῶν Ἑλλήνων Δημοσιογράφων, οἵτινες καὶ ἀπῆλθον βαθύτατα συγκεκινημένοι καὶ ἀποκομίζοντες ἔντονον τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς γενομένης αὐτοῖς σεμνῆς Πατριαρχικῆς δοχῆς.

Ἑορταὶ — Συγχαρητήρια.

Τῷ ἑορτάσαντι τὰ ὀνομαστήρια αὐτοῦ Ἄρχ. Μεγάλῳ Λογοθέτη, ἐξοχ. κ. Κυριακῷ Γκιώκᾳ (29 τοῦ μηνός) τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς διεβίβασεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Μάξιμος, Τοποτηρητὴς τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον ἐπεσκέφθησαν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα οἱ ἑξῆς:

— Τὸ Σάββατον, 7 τοῦ μηνός, οἱ κ. κ. Feridun Dirimtekin, Πρόεδρος τοῦ Halk Evi τῆς Περιφερείας τῆς Πόλεως, Osman Ergin Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Δημαρχίας Σταμπούλ, Abidin Daver Δημοσιογράφος, Ekrem Ayvar Ἀρχιτέκτων καὶ Halit Göktuğ Συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατείᾳ, προσωπικοὶ γνώριμοι καὶ φίλοι τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

— Τὴν Κυριακήν, 8ην τοῦ μηνός, ὁ ἐξοχ. Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Περικλῆς Σκέφερης.

—Τὴν Δευτέραν, 9ην τοῦ μηνός, ὁ ἐξοχ. Πρέσβυς τῆς Ρουμανίας ἐν Ἀγκύρᾳ, κ. Γρηγόριος Μωϋσήλ.

— Τὴν Παρασκευήν, 13ην τοῦ μηνός, ὁ ἐνταῦθα Ἄγγλος Πρωθιερεὺς αἰδεσιμολ. κ. Charles Hutchkinson.

— Τὸ Σάββατον, 14 τοῦ μηνός, ὁ ἐντιμ. Ἠλίας Ἠλιάσκος μετὰ τῆς εὐγεν. συζύγου του.

—Τὴν Τρίτην, 24ην τοῦ μηνός, ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα κ. Μ. Μελᾶς, ὡς καὶ ὁ ὑποπρόξενος ἐντιμ. Ἀγγ. Βλάχος μετὰ τοῦ ἐντιμ. πατρός του, οἵτινες καὶ παρεκάθησαν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τράπεζαν.

— Τὴν Κυριακήν, 29ην μηνός, ὁ ἐξοχ. Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Περ. Σκέφερης.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΙΟΥΛΙΟΥ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Νέον Συνοδικὸν Μέλος.

Εἰς πλήρωσιν τῆς διὰ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Χριστουπόλεως κυροῦ Μελετίου κενωθείσης συνοδικῆς ἕδρας ἐκλήθη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος.

Ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης Βουδαπέστης.

Ληφθεῖσαι ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς καὶ παρεπέμφησαν τῇ ἐπὶ τῶν Γενικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ζητημάτων Ἐπιτροπῇ ἐκθέσεις τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ παρέχοντος πληροφορίας ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Βουδαπέστῃ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Γενικὰ Ἐκκλησιαστικὰ Ζητήματα.

Ἐλήφθη καὶ ἀνεγνώσθη συνοδικῶς ἔκθεσις τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ παρέχοντος πληροφορίας περὶ τῆς διαμορφωθείσης μετὰ τὸν πόλεμον ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἐν ταῖς Ὀρθοδόξοις Χώραις τῶν Βαλκανίων καὶ ἰδίως ἐν Γιουγοσλαβίᾳ, Ρουμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ.

Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐλήφθη γράμμα τῆς Προσωρινῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, αἰτουμένης ὅπως ἀντιπροσωπεία αὐτῆς γένηται δεκτὴ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ ἐξετασθῇ καὶ καθορισθῇ ἡ βάσις, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἔναντι τούτου θέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ ὡς ἄνω γάμμα παρεπέμφθη τῇ ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῇ.

Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ εἰς Ἀθήνας.

Ἐνεκρίθη συνοδικῶς ὅπως Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων κ. Ἰωακεὶμ καὶ Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου μεταβαίνουσα εἰς Ἀθήνας ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῶν αὐτόθι ἁρμοδίων παραγόντων ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἀντιπροσωπεία Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιος διὰ τηλεγραφήματος αὐτοῦ ἀνεκοινώσατο τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι Ἀντιπροσωπεία τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Κρουτίτσκης Νικολάου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τούλης Βιταλίου καὶ τριῶν ἀνωτέρων κληρικῶν μέλλει νὰ ἐπισκεφθῇ προσεχῶς τὸ Οἰκ. Πατριαρχεῖον ἵνα ὑποβάλῃ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τὰ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ Αὐτῆς συγχαρητήρια τῆς τε Α. Μακαριότητος καὶ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Τῇ Α. Μακαριότητι ἐγένετο τὸ προσῆκον ἀπαντητικὸν τηλεγράφημα.

Ἐκκλησία Κρήτης.

Ὁ σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Βασίλειος διὰ γράμματος αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πρακτικὰ τῆς κατὰ Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ Ἰανουάριον ἐνεστῶτος ἔτους συνελθούσης Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας.

Τῇ αὐτοῦ Σεβασμιότητι, ὑπὸ τὴν ἔμφρονα ἡγεσίαν τῆς ὁποίας ἡ ὑπὲρ

δύναμιν πειρασθεῖσα Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία Κρήτης ἐργάζεται τὸν καλὸν τῆς πίστεως ἀγῶνα, διεβιβάσθησαν διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος αἱ εὐχαὶ καὶ ἡ εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀνασυγκρότησις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, γενομένης, συμφώνως ταῖς κειμέναις διατάξεσιν, ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, κατόπιν ἐπὶ τούτῳ αἰτήσεως τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανοῦ, Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου καὶ Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου ὅπως ἐπὶ ἓν ἔτι ἑξάμηνον παραμείνωσιν ἐκτὸς τῆς Συνόδου, ἀπηρτίσθη αὕτη ἐκ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ, Δέρκων κ. Ἰωκείμ, Προύσης κ. Πολυκάρπου, Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου, Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων κ. Γενναδίου, Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰακώβου, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, Αἴνου κ. Γερμανοῦ, Προικοννήσου κ. Φιλοθέου, Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω σύνθεσιν αὐτῆς συνῆλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου, καθ' ἣν μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν σεβ. Ἁγίων συνοδικῶν Ἀρχιερέων ἀντηλλάγησαν αἱ προσήκουσαι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Διορισμὸς ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ. — Κανονικαὶ ψῆφοι.

—Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 17ης Σεπτεμβρίου, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀνακοινωσαμένης ὅτι μετὰ τὴν αἰσίαν ἤδη, κατὰ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπίλυσιν τοῦ περὶ τὴν Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ ζητήματος, διώρισεν ἡγούμενον αὐτῆς τὸν πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Γεράσιμον Καλοκαιρινόν, Μέγαν Κατηχητὴν καὶ Ἐπόπτην τῶν Ἱερῶν Ναῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ εἰσηγησαμένης τὴν εἰς Ἐπίσκοπον προαγωγὴν αὐτοῦ, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὁμοφώνως ἀπεδέξατο τὴν ὡς ἄνω εἰσήγησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ ἐνέκρινε τὴν εἰς Ἐπίσκοπον προαγωγὴν αὐτοῦ.

—Ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἄνω συνεδρίᾳ, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἰσηγησαμένης τὴν ἐκλογὴν Ἐπισκόπου τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Παμφίλου, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων, Ἐπίσκοπος Παμφίλου ἐξελέγη ὁ πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Γεράσιμος Καλοκαιρινός, συνυποψηφίων τεθέντων τῶν πονοσιολ. Ἀρχιμανδριτῶν Αἰμιλιανοῦ Πασχαλάκη καὶ Νικολάου Κουτρουμπῆ.

Ἱερὰ Β. Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ.

Ληφθεῖσαι ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς ἐκθέσεις τοῦ Ἡγουμενοσυμβουλίου τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Β. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν πειθαρχίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἀνετέθη τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμονι, Πατριαρχικῷ Ἐξάρχῳ ἐν Δωδεκανήσῳ ὅπως μεταβαίνων εἰς Πάτμον μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὰ κατὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ ὑποβάλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ σχετικὴν ἔκθεσιν.

Ἄδειαι Μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος.

Ἐπὶ σχετικῇ αἰτήσει, παρεσχέθη ἄδεια μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος: α) τοῖς σεβ. Μητροπολίταις Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὄρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Διονυσίῳ, Ζιχνῶν κ. Κυρίλλῳ καὶ Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμῳ, β) τῷ σεβ. Ἀρχιερεῖ

τῶν Ἐνόπλων Ἑλληνικῶν Δυνάμεων κ. Παντελεήμονι καὶ γ) τῷ Θεοφιλ. Ἐπισκόπῳ Ἀπαμείας κ. Σπυρίδωνι.

Χειροτονία Ἱερέως.

Εἰσηγήσει τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ἐντιμολ. Ἄρχοντος Μουσικοδιδασκάλου κ. Βασιλείου Ὀνουφριάδου, προοριζομένου δι' ἐφημεριακὴν θέσιν ἐν τῇ Κοινότητι Σταυροδρομίου.

Ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ ἐντιμολ. ἐγένετο τη 18ῃ Αὐγούστου ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας Σταυροδρομίου ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου, Τοποτηρητοῦ τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας, ἡ δὲ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία αὐτοῦ τῇ 25ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Σταυροδρομίου ὑπὸ τοῦ σεβ Μητροπολίτου Προικοννήσου κ. Φιλοθέου.

Καθαίρεσις ἱερέως.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 30ῆς Ἰουλίου καθήρεσεν ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ κληρικοῦ σχήματος καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν τάξιν τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀρχιμανδρίτην Ἰωακεὶμ Πελεκανίδην.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τῇ 22ᾳ Ἰουλίου, δυνάμει Βασιλικοῦ Διατάγματος, συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαρ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐξέτασιν γενικωτέρας μορφῆς καὶ ἐπειγούσης φύσεως ζητημάτων τῆς Ἁγιωτάτης ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας ἐτελέσθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν θεία λειτουργία ὑπὸ τοῦ νεωτέρου τῇ τάξει Ἱεράρχου τῆς Ἑλλάδος σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Ἰακώβου, καθ' ἣν παρέστησαν ὅ τε Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ σεβ. Ἱεράρχαι.

Εἶτα μεταβάντων ἁπάντων εἰς τὸ συνοδικὸν Μέγαρον, ὁ Μακαρ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, ἐκφωνήσας ἐμπεριστατωμένον ἐναρκτήριον λόγον. Ἐν τῷ λόγῳ ἡ ἡ Α. Μακαριότης, ἀφοῦ ηὐχαρίστησε τὸν Θεόν, διότι μετὰ μίαν ἐννεαετῆ περίοδον, πλήρη γεγονότων διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ηὐλόγησε τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσιν τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐξῆρε τὴν πίστιν, ἣν ἐπέδειξεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τὰ τραγικὰ ἔτη τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ἐπῄνεσε τὴν εἰς τὸ καθῆκον ἀφοσίωσιν καὶ τὸν ζῆλον τῶν τε ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, ἀνεφέρθη εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος γεγονότα, ἅτινα ὡδήγησαν Αὐτὴν ὅπως ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀντιβασιλέως, ἰδιαιτέρως τονίσας ὅτι ἡ ἀνάληψις τῶν καθηκόντων τούτων οὐδόλως ἀπεμάκρυνε τὴν σκέψιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον Αὐτῆς ἀπὸ τῶν κυρίων Αὐτῆς καθηκόντων, τῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἀνεσκόπησεν ἐν συντομίᾳ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς τε Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀνέλυσε τὰ θέματα, ἅτινα θὰ ἀπετέλουν τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ ἐπέρανε τὸν λόγον Αὐτῆς ἐπικαλεσθεὶς ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς Ἱεραρχίας τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου.

Ἀκολούθως ὡμίλησεν ὁ παριστάμε-

νος ἐν τῇ Συνεδρίᾳ Ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Παιδείας τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀντ. Παπαδῆμος, ὅστις ὡς ἁρμόδιος ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ἀπηύθηνε τὸν χαιρετισμὸν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας.

Εἶτα ὁ Α'. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Ἀλέξανδρος ηὐχαρίστησεν ἀπὸ μέρους τῶν σεβ. Ἱεραρχῶν τὴν Α. Μακαριότητα, ἀκολούθως δὲ συνεκροτήθησαν αἱ διάφοροι Ἐπιτροπαὶ πρὸς μελέτην καὶ εἰσήγησιν τῶν θεμάτων, περὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἠσχολεῖτο ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας.

Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας συνεδρίας ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας ἐμελέτησε τὰς ὑποβληθείσας ὑπὸ τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν ἐκθέσεις καὶ προῆλθεν εἰς τὰς προσηκούσας ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεις.

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, τῇ 5ῃ Αὐγούστου, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς ἀπεχαιρέτησε τοὺς σεβ. Ἱεράρχας ἐκφράσας πρὸς αὐτοὺς τὰς θερμάς Του εὐχαριστίας καὶ ἐξάρας τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεξήχθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Ἱεραρχίας.

Ἀπὸ μέρους τῶν σεβ Ἱεραρχῶν, ἐν ἀντιφωνήσει, ηὐχαρίστησεν ὁ Α'. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Βερροίας καὶ Ναούσης κ. Ἀλέξανδρος.

Ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, τῇ 6ῃ Αὐγούστου, ἑορτῇ τῆς Θείας Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐτελέσθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν πανηγυρικὴ λειτουργία.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΥΛΟΓΙΟΥ

Ἐξάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν.

Τῇ 8ῃ Αὐγούστου ἐτελεύτησεν ἐν Παρισίοις ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Εὐλόγιος, Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχειου ἐπὶ τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν. Τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Ρῶσσος Ἀρχιεπίσκοπος Βλαδίμηρος. Ὁ ἐκλιπὼν Ρῶσσος Ἱεράρχης διὰ τῆς συνετῆς αὐτοῦ ποιμαντορίας, ἰδιαιτέρως συνέβαλεν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἑνότητος τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ρωσσικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Παροικιῶν, διακρινόμενος πάντοτε διὰ τὰ πρὸς τὴν Μητέρα Μεγάλην Ἐκκλησίαν αἰσθήματα εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως.

Εἴη αὐτοῦ αἰωνία ἡ μνήμη.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale

İmtiyaz sahibi ve Umum neşriyat Müdürü : MELETİOS LUKAKİS

Mahal İdare: Tahta Minare, Vodina Sok. No.: 42 İstanbul-Fener

Basım tarihi : 9/1/947